

In naam van ...

Een onderzoek naar de opzet en het effect van de documentaire 'De heilige Ayaan'

'Ik ben Ayaan, de dochter van Hirsi, die de zoon is van Magan, de zoon van Isse, de zoon van Guleid, die de zoon was van Ali, die de zoon was van Wai'ays, die de zoon was van Muhammad, van Ali, van Umar, van het geslacht Osman, de zoon van Mahamud' (Ayaan Hirsi Ali, mei 2006)

Masterthesis Media en Journalistiek
Faculteit der Historische- en Kunstwetenschappen
Erasmus Universiteit Rotterdam
Augustus 2007

Sanne Tegelaar
306343
306343st@student.eur.nl

1^e lezer: Prof. Dr. Henri Beunders
2^e lezer: Drs. Louis Zweers

Voorwoord

Het schrijven van een afstudeerscriptie, of thesis zoals dat tegenwoordig heet, is nooit makkelijk. Dat zou ook niet de bedoeling moeten zijn. Maar ik denk met erg veel genoegen terug aan dit onderzoek. Een onderzoek zonder einde lijkt het wel. De sneeuwbal zal misschien wel nooit meer stoppen met rollen. Op het moment dat ik een punt achter mijn laatste zin zette bleken er al weer nieuwe ontwikkelingen te zijn of kwamen er opeens weer nieuwe feiten boven tafel. Dit onderwerp is zo groots en complex, maar ik heb geprobeerd het klein te maken. Me te focussen op datgene wat voor de journalistiek en de media van belang was. Ik hoop dat me dat gelukt is.

Natuurlijk wil ik dit voorwoord tevens gebruiken om mijn begeleider, Henri Beunders, te bedanken voor alle inspiratie, motivatie en wijze woorden, evenals de tweede lezer van deze thesis, Louis Zweers. Tevens wil ik bij deze graag Kees Driehuis, Sinan Can en Jos van Dongen bedanken voor hun medewerking, openhartigheid en informatie.

Sanne Tegelaar

Augustus 2007

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Theoretisch kader	6
	2.1 Politiek, publiek en de media	6
	2.2 Agendasetting	7
	2.3 Schandaal	9
	2.4 Framing	10
3.	Probleemstelling, deelvragen en hypothese	11
4.	Methode	12
5.	Politieke carrière van Ayaan Hirsi Ali	13
6.	Zembla	14
7.	‘De heilige Ayaan’	17
8.	Reacties van het publiek op ‘De heilige Ayaan’	23
9.	Leon de Winter neemt het op voor Hirsi Ali	24
10.	Reacties in de Nederlandse media	25
11.	Reactie van de eindredactie	33
12.	Reacties in de politiek	35
13.	Schandaal	39
14.	Leugen eerder in de media	41
15.	Feitelijk of suggestief	50
16.	Context	51
17.	De macht van Zembla	55
18.	De Tegel	56
19.	Aanklacht bij de Raad voor de Journalistiek	58
	19.1 Uitspraak zorgt voor discussie	62
	19.2 Eerdere aanklachten tegen Zembla	65
20.	Zembla aan het woord	66
21.	Conclusie	74
	Literatuurlijst	75

1. Inleiding

Niet zelden komt een maatschappelijke kwestie in opspraak dankzij een uitzending van een actualiteitenprogramma. Soms komt het voor dat zo'n onderwerp ook door de politiek wordt opgepikt en tot Kamervragen leidt.

Het actualiteitenprogramma *Zembla* kreeg voor het eerst nationale naam en faam dankzij de uitzending van 9 november 2001, waarin een grootscheepse fraude in de bouwsector werd onthuld. Ad Bos, oud-directeur van bouwbedrijf Koop Tjuchem, toonde als klokkenluider in de uitzending delen van een schaduwboekhouding waaruit bleek dat er illegale prijsafspraken waren gemaakt en financiële overzichten vervalst. De Tweede Kamer nam een motie aan waarin werd gevraagd te onderzoeken of er een parlementaire enquête moest komen. Op 5 februari 2002 werd besloten tot deze parlementaire enquête, waaruit uiteindelijk bleek dat er daadwerkelijk sprake was een grootschalige fraude. Minister Korthals trad vervolgens af.

Met de documentaire *De heilige Ayaan*, waarin *Zembla* aandacht vroeg voor de leugens over het asielverhaal van politica Ayaan Hirsi Ali, werd zowel maatschappelijk als politiek de meeste ophef veroorzaakt. De documentaire werd uitgezonden op donderdag 11 mei 2006 en zette de politieke verhoudingen dusdanig op scherp dat uiteindelijk op 28 juni 2006 het kabinet Balkenende II viel doordat D66 weigerde nog langer met minister Verdonk te regeren. De omstredenheid van *De heilige Ayaan* zat hem niet alleen in deze politieke crisis die het tot gevolg had, maar ook in de inhoud en opzet van de documentaire zelf. *Zembla* werd beschuldigd van 'riooljournalistiek' om doelbewust 'karaktermoord' te plegen op de omstreden politica Hirsi Ali. Beweerd werd dat de leugens al eerder bekend waren gemaakt in de media. De onthullingen van *Zembla* waren dan helemaal geen nieuws.

In deze thesis zal nagegaan worden hoe het kon gebeuren dat de *Zembla*-documentaire *De heilige Ayaan* zo'n grote impact had en wordt onderzoek gedaan naar het hoe en waarom van de documentaire op zich. Centraal daarbij staat dat onderzocht dient te worden of de bewering dat de onthullingen van de leugens in de documentaire geen nieuws waren ook daadwerkelijk onderbouwd kan worden. Het onderzoek moet inzichten bieden in de relatie tussen politiek, maatschappij en journalistiek en in de werking en functie van televisie- en onderzoeksjournalistiek. Theorieën over mediaschandalen en agendasetting door de media zullen in dit onderzoek onder andere aan de orde worden gesteld.

De aanleiding voor dit onderzoek was dat critici van mening waren dat de documentaire *De heilige Ayaan* onjuistheden en suggestieve opmerkingen bevatte en dat de vorm van een journalistieke documentaire was aangewend om Ayaan Hirsi Ali in een kwaad daglicht te stellen. 'Het lijkt erop dat *Zembla* tot doel had Hirsi Ali zo veel mogelijk als leugenaars te presenteren', zeggen Sara Berkeljon en Hans Wansink (2006) in het boek *De orkaan Ayaan*. En ook Leon de Winter schrijft in zijn weblog op de website van Elsevier van 10 mei 2006: 'Morgenavond kunt u op Nederland 3 een poging tot karaktermoord zien op een van de meest bijzondere politici van de laatste decennia'. Dan zou er geen sprake zijn geweest van objectieve en waarheidsgetrouwe journalistiek. Terwijl op de website van *Zembla* staat geschreven dat zij een gerenommeerd programma zijn dat tot doel heeft opiniërende onderzoeksjournalistiek te bedrijven en vervolgens actuele documentaires te maken met spraakmakende en nieuwsmakende onderwerpen. Waarom zou *Zembla* zich dan opeens gaan verlagen tot onethische journalistieke praktijken? Dat lijkt in strijd met datgene waarvoor *Zembla* juist zelf zegt te willen strijden. Als de gevolgen niet zo desastreus waren geweest, dan had de zaak wellicht simpelweg afgedaan kunnen worden als een journalistieke misstap.

Maar wanneer een journalistieke onnauwkeurigheid leidt tot een crisis in onze democratie dan moet niet alleen worden gekeken naar de ethiek omtrent de leugens van Hirsi Ali, het optreden van Rita Verdonk of de houding van D66. Vooral moet dan de ethiek omtrent de gerenommeerde onderzoeksjournalistiek van *Zembla* onder de loep worden genomen. Wanneer een journalistieke onnauwkeurigheid ondergeschikt wordt aan de macht van de media, dan wordt immers de indruk gewekt van misbruik van deze macht. Dan worden ook de voorgeschiedenis en de context waarin de uitzending van de documentaire geplaatst kan worden van belang. Een reconstructie van de gebeurtenissen omtrent Ayaan Hirsi Ali, Rita Verdonk (en Taida Pasic), de *Zembla*-uitzending, en de politieke gevolgen lijkt daarmee op zijn plaats, alsmede het in kaart brengen van de waarde en functie van onderzoeksjournalistiek van programma's als *Zembla*. Immers, 'dat Hirsi Ali heeft gelogen over haar asielverhaal was allang bekend en dat moeten de makers van *Zembla* toch ook geweten hebben', stellen Berkeljon en Wansink (2006).

2. Theoretisch kader

Voor zover bekend is er nog geen eerder onderzoek gedaan specifiek naar deze affaire. Voorafgaand aan de daadwerkelijke uitwerking van het onderzoek zullen eerst een aantal theorieën over fenomenen in de media uiteen worden gezet. Hiervan wordt verwacht dat zij kunnen bijdragen aan het duiden van de gebeurtenissen in de media betreffende de affaire.

2.1 Politiek, publiek en de media

De laatste jaren zijn de verhoudingen tussen politiek, publiek en media verschoven. Tussen de politiek en de journalistiek is een vorm van dualisme ontstaan van afhankelijkheid en distantie (Brants, 2002). Journalisten en politici delen steeds meer hetzelfde belang, namelijk met prikkelend nieuws het grote publiek bereiken (RMO advies 26, 2003). Daarbij is sprake van een proces van ‘mediatisering’ waarbij de politiek in hoge mate afhankelijk wordt van het functioneren, de productieroutines en de nieuwsselectiecriteria van de media. Zo vormt een conflict een belangrijk journalistiek selectie criterium. Als dat er niet is, dan kan het vanuit de journalistiek wel geconstrueerd worden (Brants, 2002). Immers, vooral met politieke conflicten kan de aandacht van het publiek verkregen worden. Dat levert niet alleen sensatie op, maar het gaat ons ook allemaal aan wat er in de politiek gebeurt omdat dit consequenties kan hebben voor onze maatschappij. Daarin gaat het individueel belang een steeds grotere rol spelen. De toenemende concurrentie vergroot het belang van de jacht op primeurs, schandalen en ‘de mens achter de politicus’ (Brants, 2002). Daarbij geldt dat televisie een belangrijke rol kan spelen als aangever van gespreksonderwerpen.

Het toenemende belang van televisie in de politieke communicatie en de concurrentie om de aandacht van het publiek, hebben het ontstaan van ‘media logic’ tot gevolg gehad. Dit houdt in dat het referentiekader van de media de aard en de inhoud van de berichtgeving bepaalt, waarbij de media zicht identificeren met het publiek (Brants, 2002). De vorm wordt bepaald door de specifieke eigenschappen van het medium. Een kenmerk van medialogica betreft het fenomeen framing (hierover meer in 2.4) Een ander kenmerk van medialogica is convergentie, waardoor mediahypes kunnen ontstaan. Het effect van convergentie kan zijn dat alle media zich conformeren aan een bepaald perspectief op een zaak, waardoor er geen ruimte meer is voor andere perspectieven. Daarbij speelt het dan ook een rol dat het niet meer alleen om het nieuwsfeit alleen gaat, maar ook om de interpretatie daarvan (RMO advies 26, 2003). De veranderde rol van de journalistiek laat zich in sommige gevallen dan gebruiken als een vrijbrief voor negativisme (Brants, 2002). Tegelijkertijd kan zonder kritische media ook geen democratie bestaan. Kritische journalistiek speelt in onze maatschappij daarom een grote rol, maar dat impliceert dat tevens een kritische blik geworpen moet worden op de wijze waarop deze kritische journalistiek dan wordt bedreven.

Van schoothond tot de veelkoppige Cerberus

De journalistieke verhoudingen met de politiek en het publiek zijn niet altijd hetzelfde geweest, maar hebben een ontwikkeling doorgemaakt. In de periode van voor 1965, ten tijde van de verzuiling, had de journalistiek enkel een volgzaam rol. De media identificeerde zich met een partij en fungeerde als een soort schoothond daarvan. Er werd enkel aan het publiek doorgegeven wat de partij wilde communiceren. In de periode van de jaren '70 en '80, ten tijde van de ontzuiling, kreeg de journalistiek meer oog voor de publieke in plaats van de partijpolitieke zaak. In plaats van enkel doorgeven werd er nu ook geanalyseerd en kritisch verslag gedaan van wat zich op politiek gebied afspeelde. De media begon destijds meer assertief als waakhond te fungeren. Vanaf 1990, de periode waarin de media met elkaar begonnen te concurreren, identificeerde de journalistiek zich volledig met het publiek in plaats van met een politieke partij of zuil. Journalistiek had niet langer betrekking op enkel

doorgeven of informeren, maar ging zich ook bezig houden met onthullen, interpreteren en onderhouden (Brants, 2002). Van volgzzaam was de journalistiek veranderd in afstandelijk. De politieke journalistiek kent vandaag de dag geen nieuwe dominante stijl, maar heeft vele gezichten en kan daarom volgens Brants (2002) worden vergeleken met de veelkoppige hond Cerberus uit de Griekse mythologie.

Politieke polarisatie

Anno 2007 heerst onder wetenschappers het vrij algemene gevoel dat de grote consensus onder Paars I en II (1994-2002) en de economische voorspoed een aantal maatschappelijke problemen verdoezelden die in de jaren '90 achter deze façade van politieke stabiliteit en economische welvaart een volgroeiende frustratie bij veel burgers bezorgden. De twee structurele problemen waren: snelle amerikanisering op vooral economisch terrein enerzijds, en de multiculturele samenleving, toegespitst op de wassende stroom asielzoekers anderzijds. De consensus en voorspoed sloegen als gevolg van onderhuidse frustratie plotseling om in een bijna revolutionaire roep om verandering en polarisatie in de politiek in het algemeen.¹ Binnen de politiek hebben zich dankzij de entree van Pim Fortuyn en de LPF vervolgens nieuwe ontwikkelingen voorgedaan. De term polarisatie wordt steeds vaker gebruikt in het weergeven van politieke verhoudingen. Polarisatie heeft betrekking op het ontstaan of toenemen van (tot dan toe verborgen) spanningen en tegenstellingen en in politieke zin het accentueren van deze tegenstellingen tussen politici of politieke partijen (Van Dale, dertiende uitgave). Bovens en Wille (2006) stellen dat er een ontwikkeling heeft plaats gevonden in de politieke cultuur van polderen naar polariseren. De polariserende politieke cultuur heeft het politieke spel ruwer gemaakt volgens hen. De ingetogen en zakelijke politieke stijl is vervangen door een expressieve en emotievolle stijl waarin ook felle persoonlijke aanvallen plaats kunnen vinden (Bovens&Wille, 2006).

2.2 Agendasetting

De agendasetting-theorie stelt dat de macht van de media ligt in de selectie van de onderwerpen waarover bericht wordt. Onze perceptie van wat de belangrijkste onderwerpen zijn wordt zo gesteld bepaald door de aandacht die de journalistiek aan bepaalde onderwerpen geeft (De Boer& Brennecke, 2003). Daarbij gaat het om een wisselwerking tussen de media en de 'echte werkelijkheid'. Gebeurtenissen in deze 'echte werkelijkheid' kunnen de media-agenda bepalen, maar dit kan ook andersom gebeuren. Daarbij speelt ook de publieksagenda een rol. De agendasettinghypothese stelt dat na verloop van tijd de onderwerpen van de publieksagenda de onderwerpen op de media-agenda zullen reflecteren. Uit eerder onderzoek is gebleken dat er een hoge correlatie bestaat tussen de media- en de publieksagenda. Dit wordt ook wel het agendasettingeffect genoemd. Gesteld wordt dat bij mensen die meer aandacht aan het nieuws in de media schenken en dus meer blootgesteld worden aan de media-agenda, een sterker agendasettingeffect verwacht kan worden (De Boer&Brennecke, 2003).

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen drie soorten publieksagenda's: de intrapersoonlijke, de interpersoonlijke en de perceived community-agenda. Bij de intrapersoonlijke agenda gaat het erom wat iemand persoonlijk belangrijk vindt. Bij de interpersoonlijke agenda gaat het erom waarover het publiek onderling met elkaar spreekt en waar men gezamenlijk belang aan hecht. Bij de perceived community-agenda gaat het erom welke onderwerpen men belangrijk vindt binnen zijn of haar sociale omgeving. Vooral interpersoonlijke communicatie kan een belangrijke rol spelen bij het agendasettingproces,

---

¹ Opgetekend naar aanleiding van gesprek met Prof. Dr. H. Beunders, 07-06-2007

maar kan daar tevens een gevolg van zijn. Gesteld wordt immers dat de media aan de hand van agendasetting bepalen over welke onderwerpen men praat en nadenkt (De Boer & Brennecke, 2003).

Verschillende onderzoeken zijn uitgevoerd om het agendasettingeffect aan te tonen. Zo werd door Ader (1995) een longitudinaal onderzoek uitgevoerd naar agendasetting van The New York Times met betrekking tot milieuvervuiling. Resultaten uit dit onderzoek lieten zien dat het percentage respondenten dat milieuvervuiling als belangrijk probleem zag, werd beïnvloed door de hoeveelheid aandacht in de media voor milieuvervuiling.

Behalve agendasetting bestaat er in de media ook het fenomeen agendabuilding, waarbij de eisen en wensen van groepen in de samenleving de aandacht krijgen van politieke actoren, die op hun beurt de agenda van de media en het publiek proberen te beïnvloeden. De wijze waarop dit proces dan verloopt impliceert dat het tijd vergt om de diverse agenda's op te bouwen en tevens dat de diverse agenda's elkaar in verschillende stadia in dit proces wederzijds kunnen beïnvloeden (De Boer & Brennecke, 2003). Zo gesteld kunnen de media in een bepaalde situatie inderdaad een dwingende invloed uitoefenen op de politieke agenda.

De publieke belangstelling voor bepaalde onderwerpen verandert voortdurend, mede dankzij de aandacht van de media (Van Ginniken, 1999). Er is sprake van een concurrentiestrijd tussen onderwerpen in de media om de aandacht en belangstelling van het publiek. Deze concurrentiestrijd kan ervoor zorgen dat sommige onderwerpen minder belangstelling krijgen of gaan vervelen, en heeft op die manier consequenties voor de media- en/of publieksagenda. Op een later tijdstip kan de belangstelling voor dit onderwerp echter weer toenemen (Henry & Gordon, 2001).

De Boer en Brennecke (2003) geven vijf verklaringen voor veranderingen in de aandacht voor een onderwerp op de publieksagenda:

1. verandering in media-aandacht
2. onderlinge concurrentie tussen onderwerpen
3. bovengrens aan capaciteit van mensen
4. oplossing of verandering van het probleem
5. verveling

Agendasetting heeft niet altijd betrekking op een bepaald type onderwerp. De Boer en Brennecke (2003) stellen dat het bepalen van welke onderwerpen wel of niet onder agendasetting vallen, vrij subjectief is en aan verandering onderhevig. Onderscheid kan worden gemaakt tussen onderwerpen die zonder media-aandacht in de vergetelheid zouden geraken, 'saillante' onderwerpen, die uit zichzelf al in het oog springen, en 'obtrusive' onderwerpen, die door iedereen worden opgemerkt. Daarbij kan opgemerkt worden dat vele onderzoeken hebben aangetoond dat agendasettingeffecten sterker zijn bij de 'niet-obtrusive' onderwerpen, maar ook dat er onderzoeken bestaan waarin het tegenovergestelde werd aangetoond. Ghanem en Wanta (2001) stellen dat variatie in de mate waarin een agendasettingeffect optreedt ook te maken kan hebben met de mate waarin het publiek de media geloofwaardig vindt, en de mate waarin zij afhankelijk zijn van informatie vanuit die media. Agendasetting heeft dus ook te maken met de gevoeligheid van het publiek, waardoor een bepaald effect bereikt kan worden.

Het tijdsinterval waarbinnen een agendasettingeffect kan optreden verschilt. Het effect kan meteen de volgende dag of pas een week of een maand later optreden. De Boer en Brennecke

(2003) laten zien dat onderzoeksgegevens ondersteuning bieden voor de hypothese dat de media de meningen van mensen beïnvloeden omtrent wat wel of niet maatschappelijk relevante problemen zijn, en dat de onderwerpen die de media benadrukken niet noodzakelijk de werkelijkheid reflecteren.

2.3 Schandaal

De toenemende concurrentie in de media vergroot het belang van schandalen omdat daarmee een groot publiek bereikt en behouden kan worden. Hoewel schandalen inhoudelijk veel van elkaar kunnen verschillen lijken zij qua basis met elkaar overeen te komen. Lull en Hinerman (1997) geven tien criteria waaraan een schandaal moet voldoen wil het uiteindelijk een schandaal genoemd kunnen worden. Het betreft de volgende tien punten:

1. Sociale normen die de dominante moraal weerspiegelen moeten overtreden worden.
2. Het moet om een specifiek persoon gaan die deze overtreding begaat.
3. Deze specifieke persoon moet dan een daad hebben uitgevoerd op basis van zijn eigen verlangen of interesse die de sociale norm en dominante moraal overtreedt.
4. Deze specifieke individu moet ook daadwerkelijk kunnen worden aangewezen als aanstichter van de daad.
5. Aangetoond moet zijn dat de daad op basis van intentie en zorgeloosheid is begaan.
6. De individuele persoon moet verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor zijn daad.
7. De daad moet verschillende gevolgen hebben voor de betrokken personen.
8. De onthulling van de daad moet wijd verspreid gecommuniceerd worden via de media.
9. De media moet de gebeurtenissen effectief vertellen aan de hand van een verhaal.
10. Dit verhaal moet een grote interesse en discussie opwekken.

In bovenstaande opsomming van de criteria wordt steeds gesproken van een specifiek individueel persoon, maar er zijn ook schandalen geweest waarbij meerdere personen of instituties betrokken zijn geweest. Lull en Hinerman (1997) geven dan ook voorbeelden van schandalen waarbij meerdere personen het doelwit waren zoals bij het militaire sexschandaal in de Verenigde Staten of het racismeschandaal van een multinational olie concern in Texaco. Vaak gaat het om gezaghebbende of belangrijke personen, maar de hoeveelheid personen die erbij betrokken zijn speelt dus geen rol. Als maar aan deze tien criteria wordt voldaan, dan is er sprake van een schandaal, stellen Lull en Hinerman (1997).

Duidelijk is dat een schandaal begint wanneer een sociale norm die de dominante moraal weerspiegelt wordt overtreden en wanneer daar op een gegeven moment ook media-aandacht voor komt. De vraag is dan echter wanneer een schandaal officieel ten einde loopt. Lull en Hinerman (1997) stellen dat de media niet alleen bijdragen aan het ontstaan, maar ook aan het beëindigen van een schandaal. De media borduren immers net zo lang voort op het verhaal totdat ze merken dat het publiek niet meer geïnteresseerd is. Een schandaal eindigt dan vaak in een uiteindelijke 'waarheid', een morele les of wanneer gerechtigheid zegeviert. Maar zo gesteld is het in wezen het 'publiek' dat een einde aan een schandaal maakt door er gewoonweg geen interesse meer in te tonen. Dankzij de media-aandacht gaat een schandaal een geheel eigen leven leiden dat los staat van werkelijke gebeurtenissen. De aard van de zaak geraakt op de achtergrond, het is de interesse van het publiek en de daaropvolgende media-aandacht die een schandaal laten bestaan. Zo stellen Lull en Hinerman (1997) ook dat een schandaal pas 'werkelijkheid' wordt wanneer de gebeurtenissen in een verhalende vorm zijn gegoten en wanneer dit verhaal ook daadwerkelijk openbaar is gemaakt aan het publiek. Het publiek is dan in principe vrij om het verhaal zelf te interpreteren en beoordelen. De meeste

schandalen zijn echter multimediale gebeurtenissen. Kranten, televisie, internet en radio brengen versies van het verhaal, aangepast aan technologische mogelijkheden van het medium en de aard van het publiek, en dus niet per definitie aan de hand van de aard van de kwestie zelf. Lull en Hinerman (1997) noemen bijvoorbeeld de televisie als medium van een schandaal, waarbij de empirische gebeurtenis met visuele technieken, oftewel effecten, wordt gecombineerd, waarbij een voice-over het verhaal vertelt. Televisie brengt zo de versie van het audiovisuele ‘schandaal-verhaal’. De manier waarop de media het schandaal representeren suggereert de helderheid en intensiteit van de moraal overschrijdende gebeurtenis en moedigt het publiek aan om de kwestie moreel gewenst te veroordelen. Zo vrij is het publiek dan eigenlijk niet in het beoordelen van de kwestie. Zoals Lull en Hinerman (1997) het stellen is de macht van de media omtrent een schandaal erg groot en bepalend.

2.4 Framing

Framing houdt in dat het nieuws volgens vaste interpretatieschema’s wordt gebracht. Op die manier kan de ingewikkelde werkelijkheid tot een nieuwswaardig verhaal worden gereduceerd (Brants, 2002). In de televisiejournalistiek voor documentaires, items en reportages is framing een bekend begrip. Desalniettemin is het moeilijk een sluitende definitie hiervoor op te stellen. Semetko en Valkenburg (2000) hanteren de volgende omschrijving: ‘frames zijn conceptuele gereedschappen die door de media en door individuen gebruikt kunnen worden om informatie te begrijpen, te evalueren en te verwerken.’ Een frame geeft aan vanuit welk perspectief iets gepresenteerd wordt, waarmee onze perceptie en ons denken gestuurd worden. Frames vragen aandacht voor bepaalde aspecten en maken andere tegelijkertijd minder opvallend. Een bepaald frame wordt bewerkstelligd door de aan- of afwezigheid van bepaalde sleutelwoorden, stereotiepe beelden, bronnen van informatie (Entman, 1993). Semetko en Valkenburg (2000) maken onderscheid tussen de volgende vijf frames: attribution of responsibility, conflict, human interest, economic consequences en morality frame.

Het ‘attribution of responsibility’ frame houdt in dat een probleem wordt gepresenteerd waarbij een verantwoordelijke aangewezen wordt voor de oorzaak dan wel voor de oplossing van dat probleem. Het ‘conflict’ frame, waarin iets wordt gepresenteerd vanuit het perspectief van een conflict, is in de politieke verslaggeving het meest gehanteerde frame. Wanneer een documentaire, item of reportage vanuit het ‘human interest’ frame wordt gepresenteerd, dan wordt de nadruk gelegd op de menselijke en emotionele kant van het verhaal. Het ‘economic consequences’ frame toont iets vanuit economisch perspectief. De economische gevolgen van een bepaalde gebeurtenis worden bijvoorbeeld getoond. Wanneer in een documentaire, item of reportage het ‘morality frame’ wordt gehanteerd, dan wordt een gebeurtenis binnen een morele context geplaatst.

Aan deze vijfdeling van Semetko en Valkenburg (2000) kan nog het ‘horse race’ frame worden toegevoegd. Dit frame wordt vooral gebruikt in verkiezingstijd, waarbij politieke berichten het karakter hebben van een verslag van een spannende wedstrijd met winnaars en verliezers. Het gebruik van resultaten uit peilingen onder kiezers speelt hierin een grote rol. Dit frame wordt vaak gebruikt in combinatie met het conflictframe.

3. Probleemstelling, deelvragen en hypothese

De documentaire van *Zembla* is absoluut niet onopgemerkt gebleven, met alle gevolgen van dien. Waarom valt niemand erover als de persoon in kwestie zelf meerdere malen ook op televisie vertelt dat ze niet helemaal eerlijk is geweest bij het aanvragen van asiel in Nederland, maar is het land te klein als een gerenommeerd programma als *Zembla* aan de hand van onderzoeksjournalistiek ‘de leugen’ aan het licht brengt? De hoofdvraag in dit onderzoek luidt dan ook: Hoe en waarom is hij gemaakt en wat is het effect geweest van de documentaire *De heilige Ayaan*? Immers, als het blijkt dat Ayaan Hirsi Ali inderdaad eerder zelf in de media onthullingen heeft gedaan over haar naam, waarom besloot *Zembla* dan toch op onderzoek uit te gaan, af te reizen naar Afrika en een documentaire te maken?

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zullen eerst een aantal deelvragen beantwoord moeten worden.

- Op welke wijze heeft *Zembla* de kwestie op de politieke en publieksagenda geplaatst?
- Kan de kwestie een schandaal genoemd worden? Waarom? En wat zegt dat dan precies?
- In welke media wordt de leugen van Ayaan Hirsi Ali over haar naam dan precies al onthuld?
- Kan dan inderdaad bevestigd worden dat zij al vaker zelf in de media haar leugen had onthuld? Of is daar een nuance in aan te brengen?
- Klopt het dat de documentaire een suggestief karakter heeft? Waardoor komt dat?
- Wat is er in de media aan vooraf gegaan? In welke context kan de documentaire geplaatst worden?
- Kan gezegd worden dat *Zembla* opzettelijk heeft bijgedragen aan polarisatie van Ayaan Hirsi Ali?
- Welk verband zit er tussen de affaire rondom de Kosovaarse scholiere Taida Pasic, *De heilige Ayaan* en de uiteindelijke motie van wantrouwen tegen Verdonk?

Hypothese

Voorafgaand aan dit onderzoek wordt verwacht dat aangetoond kan worden dat *Zembla* de kwestie over het verleden van Hirsi Ali heeft gebruikt om de onredelijkheid van het beleid van Rita Verdonk op de publieke, maar vooral, politieke agenda te kunnen zetten. De documentaire wordt immers slechts enkele maanden na de affaire rondom Taida Pasic uitgezonden. Gezien de duidelijke stellingname van *Zembla* tegen het Nederlandse asielbeleid is het niet verwonderlijk dat *Zembla* het geen probleem heeft gevonden de kwestie over het vluchtverhaal van Hirsi Ali te gebruiken om zowel Hirsi Ali als Verdonk, beide van de VVD, in diskrediet te brengen.

4. Methode

Om een zorgvuldige reconstructie van de affaire te kunnen maken en de onderzoeksvragen uiteindelijk te kunnen beantwoorden zal dit onderzoek voor het grootste gedeelte bestaan uit dataverzameling aan de hand van de ‘sneeuwbalmethode’. Daarnaast is van de documentaire een transcript gemaakt om de opbouw van de documentaire en hetgeen er getoond en gezegd wordt uit te kunnen schrijven. Van een daadwerkelijke inhoudsanalyse is geen sprake. Wel wordt gekeken naar het frame dat gehanteerd is en welke opmerkingen er als suggestief aangemerkt kunnen worden.

Vervolgens zijn de reacties op de uitzending zowel in de media als de politiek gevolgen en ontwikkelingen in kaart gebracht. Daarbij is ervoor gekozen om enkel de reacties in de media te reconstrueren die specifiek over de documentaire van *Zembla* gingen en die ook direct na de uitzending werden geuit. Daarom is ervoor gekozen enkel de reacties tot en met vrijdag 12 mei 2006 in dit onderzoek te betrekken. De ontwikkelingen in de politiek worden beschreven vanaf het moment van uitzending op 11 mei 2006 van de documentaire tot de val van het kabinet op 28 juni 2006.

Op basis van het gegeven dat de kritiek vooral luidde dat de documentaire uit reeds bekende feiten bestond, is gekeken welke bronnen er in de reacties worden genoemd ter argumentatie dat de leugen al eerder aan bod was gekomen. Vervolgens zijn deze mediabronnen opgezocht en gelezen, beluisterd of bekeken om na te gaan of het klopt dat hierin de leugens reeds aan bod komen en of dat dat dan ook daadwerkelijk overeen komt met de gegevens zoals gepresenteerd in de documentaire. Aan de hand van deze dataverzameling in combinatie met de analyse van de documentaire op suggestieve opmerkingen wordt een conclusie getrokken over de geuite kritiek en beschuldigingen wel of niet te rechtvaardigen zijn. Vervolgens is de visie verbreed en is nagegaan binnen welke maatschappelijke context de documentaire geplaatst kan worden om de impact en het verloop van de affaire te kunnen verklaren. De chronologie van de affaire van de Kosovaarse scholiere Taida Pasic en de rol die minister Verdonk daarbij speelde in combinatie met haar politieke omstredenheid worden daarom in kaart gebracht. Vervolgens worden de resultaten van de reconstructie teruggekoppeld naar de in het theoretisch kader genoemde theorieën.

Een belangrijk uitgangspunt voor dit onderzoek was het boek *De orkaan Ayaan* van Sara Berkeljon en Hans Wansink (2006). Aangezien met een sneeuwbalmethode is gewerkt, kon niet van tevoren worden vastgesteld uit welke onderzoeksheden dit onderzoek zou bestaan. Voor dit onderzoek is veelvuldig gebruik gemaakt van LexisNexis, het Archief voor Beeld en Geluid en de website uitzendinggemist.nl. Vanwege de beperkte beschikbaarheid van materiaal van commerciële omroepen is voornamelijk uitgegaan van materiaal van de publieke omroep.

Wanneer al het archiefmateriaal was verzameld, onderzocht en uitgewerkt, is contact gezocht met de redactie van *Zembla* waardoor op 27 juni 2007 een gesprek kon plaats vinden met de eindredacteur van *Zembla*. Dit gesprek leverde de laatste informatie voor dit onderzoek op. Vervolgens is op basis van alle verzamelde data nagegaan of er wel of geen onderbouwing is gevonden voor de vooraf ingenomen stelling: *Zembla* heeft de kwestie over het verleden van Hirsi Ali gebruikt en in contrast willen stellen met de kwestie omtrent Taida Pasic om zo de onredelijkheid van het beleid van Rita Verdonk op de maatschappelijke, maar vooral, politieke agenda te kunnen zetten.

5. Politieke carrière van Ayaan Hirsi Ali

Vanaf 1 september 2001 werkt Hirsi Ali bij de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de PvdA. In oktober 2002 wordt zij lid van de VVD. Op 31 oktober 2002 stelt zij zich kandidaat voor het VVD-Tweede Kamerlidmaatschap vanuit haar schuiladres in de Verenigde Staten. Op 16 november 2002 wordt zij medewerker van de VVD-Tweede Kamerfractie. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 22 januari 2003 krijgt zij 30 758 voorkeurstemmen en wordt op 30 januari 2003 Tweede Kamerlid voor de VVD. (Berkeljon&Wansink, 2006)

Gedurende haar politieke loopbaan komt zij regelmatig in opspraak door haar uitlatingen over de islam. Haar eerste publicatie verscheen op 24 november 2001 in Trouw onder de titel *Laat ons niet in de steek. Gun ons een Voltaire*. Op 7 maart 2002 bekritiseert zij voor het eerst de islam op televisie in een uitzending van Theodor Holman op AT5. Behalve kritiek op de islam uit zij ook kritiek op onder andere Job Cohen, burgemeester van Amsterdam, die de islam beschouwt als een bind- en integratiemiddel, waarover zij een artikel schreef dat op 16 maart 2002 in Trouw werd gepubliceerd. Dat zij de islam bekritiseert vanwege de onderdrukking van vrouwen blijkt onder andere uit een interview in de Volkskrant op 11 april 2002 waarin zij zegt: 'Het merendeel van de islamitische vrouwen hier wordt onderdrukt'. Haar uitlatingen blijven niet zonder gevolg en op 16 september 2002 doet zij aangifte van bedreigingen. Haar woning krijgt politiesurveillance en later krijgt zij ook persoonlijke beveiliging. Op 20 september 2002 tonen prominente Nederlandse schrijvers en politici zich geschokt door de bedreigingen en worden een solidariteits- en een handtekeningenactie opgestart om Hirsi Ali te steunen. Op 25 januari 2003 noemt Hirsi Ali in een interview met Arjan Visser in Trouw de profeet Mohammed 'een perverse man'. Naar aanleiding van dit interview doen op 20 februari 2003 de ambassadeurs van Saudi-Arabië, Pakistan, Maleisië en Soedan in een persoonlijk onderhoud met VVD-leider Gerrit Zalm hun beklag over Ayaan Hirsi Ali. Ook in het buitenland raakt Hirsi Ali omstreken en op 26 februari wordt een protestbrief van 21 islamitische landen aan VVD-leider Zalm openbaar. Op 30 oktober 2003 stelt Hirsi Ali artikel 23 van de grondwet ter discussie om de toename van islamitische scholen tegen te gaan. Op 29 augustus 2004 wordt de film *Submission* uitgezonden. Hirsi Ali schreef hiervan het scenario. De regisseur van deze film, Theo van Gogh, wordt op 2 november 2004 vermoord en Hirsi Ali moet onderduiken. Wanneer zij op 18 januari 2005 terugkeert in de Tweede Kamer verklaart zij door te gaan met haar strijd tegen de onderdrukking van moslimvrouwen. Nadat er over en weer naar elkaar beschuldigingen zijn geuit escaleert in november 2005 de ruzie met Hans Wiegel en moet Hirsi Ali zich verontschuldigen in de fractievergadering. Na de uitzending van *De heilige Ayaan*, houdt Hirsi Ali op 16 mei een persconferentie waarin zij bekend maakt af te treden als Tweede Kamerlid. Per 1 september 2006 is zij werkzaam bij het American Enterprise Institute in Washington (Berkeljon&Wansink, 2006). Op 29 september 2006 verscheen haar autobiografie *Mijn Vrijheid*. Dit leverde tevens veel publiciteit op aangezien haar levensverhaal immers een politiek issue was geworden. Ondanks haar vertrek naar de Verenigde Staten bleef Nederland zo toch langer in 'de ban van Ayaan'.

6. Zembra

Het wekelijkse actuele documentaire programma *Zembra* maakt sinds 1995 uitzendingen over maatschappelijke ontwikkelingen en bijzondere gebeurtenissen. Het heeft tot doel opiniërende onderzoeksjournalistiek te bedrijven en vervolgens actuele documentaires te maken met spraakmakende en nieuwsmakende onderwerpen. De afgelopen jaren veroorzaakte *Zembra* met haar onthullende documentaires regelmatig ophef doordat het vele illegale praktijken aan het licht bracht. Dan gaat het niet alleen over de beroemde onthulling van de grootscheepse bouwfraude in de uitzending van 9 november 2001, maar ook over meer recente documentaires. In de uitzending van 21 januari 2007 werden de witwaspraktijken van het staatsbedrijf Holland Casino bijvoorbeeld aan het licht gebracht. Hierdoor kon D66-fractievoorzitter Alexander Pechtold aan de minister van Justitie, Ernst Hirsch Ballin, eisen op te treden tegen deze praktijken. En in de uitzending van 18 maart 2007 werd aan het licht gebracht dat Nederlandse pensioenfondsen beleggen in wapenbedrijven die clusterbommen en landmijnen produceren. Een aantal fondsen voelden zich vervolgens gedwongen hun beleggingen openbaar inzichtelijk te maken. Twee bedrijven maakten zelfs bekend dat zij definitief stopten met de omstreden beleggingen. De wijze van onderzoeksjournalistiek in de spraakmakende documentaires heeft dan zowel maatschappelijke en politieke gevolgen. *Zembra* kan daarmee worden gezien als uitvoerder van haar journalistieke rol als waakhond met een bewezen staat van dienst. Het heeft het imago van een gerenommeerd kwalitatief hoogstaand journalistiek programma.

Het documentaire programma wordt gemaakt door de publieke omroepen VARA en NPS en verleent daar ook mede zijn identiteit aan. De eerstgenoemde omroep wil zichzelf profileren als onafhankelijk en progressief. Op de website van de VARA (www.vara.nl) staat te lezen dat zij als journalistieke organisatie geen mening voorop willen stellen en graag mensen zelf laten denken, maar dat dit niet weg neemt dat zij nooit stelling zullen nemen. Bij de oprichting van de VARA, in 1925, onderhield de omroep nauwe banden met de toenmalige S.D.A.P, later de PvdA. Nu, na de ontzuiling, stelt de VARA dat zij zich laat inspireren door de beginselen en waarden uit de sociaaldemocratie en het humanisme. De gelijke behandeling van mensen, sociale rechtvaardigheid, de bescherming van de menselijke waardigheid en de internationale verbondenheid van mensen, zijn daarbij van groot belang. De tweede bijdrage aan het programma *Zembra* komt van de Nederlandse Programma Stichting (NPS). Deze werd in 1995 opgericht als afsplitsing van de NOS. Op haar website stelt de NPS dat zij gekarakteriseerd wil worden als een omroep die onafhankelijk, creatief, speels, gedegen en betrouwbaar is. Zij heeft de opdracht aandacht te besteden aan de multiculturele samenleving. In de onderwerpen van de documentaires van *Zembra* zijn de profielen en doelstellingen van beide omroepen terug te vinden. De afgelopen vijf jaar werd in de documentaires bijvoorbeeld regelmatig aandacht besteed aan de multiculturele samenleving, waarbij de nadruk lag op het nastreven van een gelijke behandeling van mensen en sociale rechtvaardigheid. Van deze documentaires is van 2000 tot mei 2006 een selectie gemaakt op basis van de omschrijving van het onderwerp.

4 april 2000: Roermond na de moord Over de multiculturele samenleving van Roermond en de etnische spanningen na de moord op een Marokkaanse jongen door een Antilliaanse jongen.

30 mei 2000: De kleur van de politie Over de moeizame werving van allochtone agenten bij de politie.

12 oktober 2001: Zelfmoord van een vluchteling Over het 14-jarige meisje Shurat uit Irak dat zelfmoord pleegde nadat haar asielerzoek was afgewezen.

16 november 2001: De geest uit de fles Over de manier waarop jonge moslims in Nederland omgaan met de intolerante houding van autochtone Nederlanders ten opzichte van moslims na de terroristische aanslagen van 11 september 2001.

14 december 2001: Het importhuwelijk Over Turkse en Marokkaanse jongeren die in Nederland zijn opgegroeid, maar waarvan 75% trouwt met een partner uit het land van herkomst.

17 mei 2002: Enkele reis Kashmir Documentaire over twee Nederlands-Marokkaanse jongens die op reis gaan naar Kashmir waar islamitische extremisten een gewapende strijd voeren. De jongens werden door een legerpatrouille doodgeschoten.

5 september 2002: Jacht op de islam Veel moslims voelen zich in Nederland gediscrimineerd en onveilig na de aanslagen van 11 september 2001.

7 november 2002: Gelukzoekers uit Oost-Europa Over de komst van illegale Oost-Europese gelukszoekers naar Nederland.

16 januari 2003: De zwarte kiezersmarkt Over het allochtone electoraat in Nederland in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen.

13 februari 2003: Zonder pardon Over het uitzettingsbeleid van de Nederlandse Immigratie- en Naturalisatiedienst.

27 maart 2003: Nieuwe belofte aan Irak Gevluchte Irakezen in Nederland vertellen over hun frustraties na de vorige Golfoorlog en de over de beloften van de Amerikaanse regering aan het Irakese volk tijdens de huidige oorlog. Vervolgens werd op 3 april de kritische documentaire gemaakt 'Nederland als bondgenoot', over de politieke positie van Nederland in de oorlog tegen Irak.

9 oktober 2003: Familie uit de Antillen Over de crisis rond criminele Antillianen in Nederland naar aanleiding van een reeks van gewelddadigheden waar Antillianen bij betrokken waren.

29 januari 2004: Illegale industrie Over de illegale industrie van bedrijven die verdienen aan de ongeveer 150.000 illegalen in Nederland.

7 oktober 2004: Veel liefs uit Irak Over in Nederland woonachtige Iraakse gezinnen die terugkeren naar Irak.

23 december 2004: Pas op je woorden Nederlandse moslims kijken terug op de politieke en maatschappelijke gebeurtenissen van de afgelopen drie jaar.

10 februari 2005: De lokroep van terreur Over de rekrutering van radicale moslimjongeren in Nederland.

3 maart 2005: White power in Uden Een week na de moord op Theo van Gogh werd een islamitische basisschool in Uden in brand gestoken. Jongeren vertellen over hun motieven.

5 mei 2005: De 26.000 gezichten van Verdonk Als onderdeel van het project van de VARA 26.000 gezichten. Over de groep van 26.000 asielzoekers die door minister Verdonk dreigen het land te worden uitgezet.

16 februari 2006: Een levensgevaarlijke missie Over de Nederlandse militairen die naar Uruzgan gaan, en daar worden opgezadeld met een missie die niet kan lukken.

09 maart 2006: Daar komen de Polen Nederland maakt massaal gebruik van goedkope en hardwerkende Poolse werklui

16 maart 2006: Journalist als doelwit Verzetsgroeperingen in Irak kiezen steeds vaker journalisten als doelwit. Er zijn al 109 journalisten omgekomen in de oorlog omgekomen.

Zembla neemt, in navolging van het reeds geschetste profiel van de VARA, wel degelijk eens stelling. Dit blijkt onder andere uit de uitzendingen van de laatste jaren die zijn gewijd aan de Nederlandse deelname in Irak en Afghanistan. *Zembla* neemt daarin duidelijk stelling tegen de Nederlandse deelname aan deze oorlogen en missies. Daarnaast wordt met een aantal documentaires ook duidelijk kritiek geuit op het Nederlandse asielbeleid en wordt gepleit voor een generaal pardon. In de documentaires wordt inhoudelijk geprobeerd deze stellingen te onderbouwen door fouten aan het licht te brengen en schrijnende gevallen te portretteren.

Zembla is geen programma dat scoort in de top tien van kijkcijfers (www.kijkonderzoek.nl), maar heeft in de loop der jaren dankzij de spraakmakende documentaires die regelmatig het nieuws of de politiek halen wel naamsbekendheid gekregen. Het programma krijgt echter ook regelmatig kritiek op de manier van aanpak om iets onder de aandacht te brengen.

Bijvoorbeeld naar aanleiding van de documentaire *De 26.000 gezichten van Verdonk*. In deze documentaire wordt ingespeeld op de kritiek van minister Verdonk op het project *26.000 gezichten* van de VARA, waarbij filmpjes werden gemaakt waarin de uitgeprocedeerde asielzoekers werden geportretteerd. Deze zouden vol leugens en onwaarheden zitten, luidde de kritiek van de minister. Maar vervolgens volgde ook weer op deze documentaire van *Zembla* kritiek. Wederom zouden filmpjes gebruikt zijn die berustten op onwaarheden. In sommige gevallen zou daardoor een verkeerd beeld worden geschetst van de situaties van de betreffende asielzoekers. *Zembla* zou dan bewust met deze gemanipuleerde filmpjes in de documentaire de publieke opinie willen sturen om een generaal pardon te kunnen bewerkstelligen. Dit kan worden opgevat als heftige kritiek gezien het om een gerenommeerd journalistiek programma gaat, waarvan verwacht mag worden dat het onafhankelijke en eerlijke onderzoeksjournalistiek bedrijft. Maar de meeste kritiek tot nu toe volgde op de uitzending van de documentaire *De heilige Ayaan*.

7. De heilige Ayaan

De *Zembla* documentaire *De heilige Ayaan* werd op donderdag 11 mei 2006 op Nederland 3 om 21:00 uitgezonden. Samenstelling en regie stonden op naam van Jos van Dongen. Voor de research was Sinan Can verantwoordelijk. Het camerawerk werd gedaan door Frank Moll, de montage door Caroline Dogterom en de mixage door David Klooker. Het commentaar werd ingesproken door Michael Magielse en de eindredactie stond op naam van Kees Driehuis. In de documentaire staat centraal dat aangetoond kan worden dat Ayaan Hirsi Ali heeft gelogen om in Nederland asiel te krijgen. De documentaire laat zien hoe *Zembla* in Nederland, Kenia, Somalië en Canada op onderzoek ging naar de waarheid achter de vermeende leugens. Ze bleek geen Ali, maar Magan te heten en ze kwam niet als vluchteling uit Somalië, maar uit Kenia, waar ze als erkend politiek vluchteling leefde. In de documentaire is te zien hoe Hirsi Ali wordt geconfronteerd met de beelden van de reportage en de bewering dat ze heeft gelogen. De makers van de documentaire lijken daarmee gekozen te hebben voor een morality en responsibility frame zoals Semetko en Valkenburg (2000) die categoriseren. De morele context waarbinnen de documentaire geplaatst wordt betreft het feit dat in hetzelfde jaar waarin Hirsi Ali naar Nederland komt en een verblijfsstatus krijgt, vele andere Somaliërs juist weer teruggestuurd worden naar Kenia, omdat dat land bekend was als veilig. De boodschap van de documentaire houdt in dat als Ayaan Hirsi Ali eerlijk was geweest ze nooit het Nederlanderschap had verkregen en ze ook was teruggestuurd naar Somalië. Het aantonen van de leugen en het daarmee onrechtmatig verkregen Nederlanderschap van Ayaan Hirsi Ali wordt als een schandaal gepresenteerd. Het is logisch dat er wordt gelogen om een verblijfsvergunning te krijgen, het is echter een schandaal wanneer dat een zeer beroemde politica betreft die daarmee in 1997 een erkend Nederlands staatsburger en in 2004 Tweede Kamerlid voor de VVD wordt. Van een responsibility frame is sprake doordat Ayaan Hirsi Ali in de eerste plaats zelf verantwoordelijk gehouden wordt voor haar leugens om een asielstatus te krijgen. Maar er wordt ook nog iemand anders als verantwoordelijke aangewezen voor zowel het probleem als voor een mogelijke oplossing daarvoor. Dit betreft de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, Rita Verdonk, gebleken uit wat Ayaan Hirsi Ali aan het einde van de documentaire zegt (zie fragment 1).

Fragment 1: Uitspraken aan het einde van de 'De heilige Ayaan'

Interviewer: En die discussie met betrekking tot Taida, dat Kosovaarse meisje. Heeft u daarvoor haar, uhm, gekozen dat ze mocht blijven of heeft u gestemd tegen?

Hirsi Ali: Ik heb Rita Verdonk gebeld, ik heb gezegd uhm, Rita, mag ik je daarover lastig vallen. Ik heb ook gelogen en toen heeft Rita letterlijk tegen mij gezegd: Ayaan als ik toen minister van integratie was geweest had ik je ook uitgezet.

De documentaire opent met een fragment uit een uitzending van de Nederlandse Moslim Omroep van 5 december 1993. Hirsi Ali wordt gefilmd voor de caravan waarin zij woonde toen zij in het asielzoekerscentrum in Lunteren verbleef. Later in de documentaire wordt wederom een fragment getoond van deze uitzending waarin mevrouw Schoenmaker, toenmalige vriendin van Hirsi Ali en vrijwilliger in het asielzoekerscentrum, de vraag van de interviewer 'Hoe gaan jullie met elkaar om?' beantwoordt met: 'Als vriendinnen, denk ik he, gewoon als vriendinnen, ja'. Verdere fragmenten die in de documentaire worden gebruikt betreffen de beelden uit *Rondom 10* van 12 september 2006 waarin Hirsi Ali uitspreekt dat ze de islam een achterlijke cultuur vindt. Naar aanleiding van het feit dat Hirsi Ali door het Amerikaanse weekblad *Time* werd uitgeroepen tot 1 van de 100 invloedrijkste personen van de wereld wordt een fragment getoond waarin zij in het Amerikaanse programma *60 minutes* geïnterviewd wordt. Op de vraag 'How do you go from asylum seeker to a factory worker to a

distinguished Member of Parliament?’ antwoordt zij met: ‘The American dream’. En ook wordt een fragment getoond van haar verschijning op de bijeenkomst van Time in 2005, waarin zij een toast uitbrengt op Theo van Gogh en vrijheid. Om aan te geven hoe provocerend Hirsi Ali volgens *Zembla* is wordt een fragment getoond van haar persconferentie in Berlijn in februari 2006 naar aanleiding van de Cartooncrisis over de Deense spotprenten. Zij zegt daarin (vertaald vanuit het Engels): ‘Ik ben hier als pleitbezorger van het recht om te beledigen. [...] Schandelijk dat politici de publicatie van de tekeningen onnodig, gevoelloos, respectloos en verkeerd hebben genoemd’. De voice-over in de documentaire deelt vervolgens mee: ‘Dit is Ayaan Hirsi Ali ten voeten uit. Provocerend. De vrouw die de wereld wil veroveren’. Ook wordt een fragment gebruikt uit het programma *Oog in Oog* van Astrid Joosten van 12 december 2002. Hirsi Ali vertelt hier over haar uithuwelijking met een verre neef in Canada. Naar aanleiding van ditzelfde onderwerp worden tevens fragmenten getoond uit het programma *Zomergasten* in 2004 gepresenteerd door Joost Zwagerman waarin Hirsi Ali vertelt over de totstandkoming van de uithuwelijking.

In de documentaire wordt haar verleden van oorlogen, vluchten en uithuwelijking in twijfel getrokken. Daarom wordt besloten om op onderzoek uit te gaan. Wat de reden voor de twijfel was wordt echter niet duidelijk. De inleiding van de documentaire begint enkel met de mededeling dat Nederland in de ban is van Ayaan Hirsi Ali en dat zij de afgelopen jaren de toon heeft bepaald in het islamdebat. Op een cynische toon wordt gezegd dat Hirsi Ali vindt dat ze recht van spreken heeft omdat ze weet wat het is. Maar in de documentaire stelt *Zembla* dat zij daarin tegenstrijdigheden hebben ontdekt. Dat ze geen Ali, maar Magan heet en dat ze heeft gelogen over haar asielerhaal en haar uithuwelijking. De voice-over zegt : ‘Ayaan zegt dat ze uitgehuwelijkt is, en niet aanwezig was op haar eigen huwelijk. Maar haar ex-man, tante en haar broer spreken dat tegen’.

Na deze inleiding komt eerst de carrière van Hirsi Ali aan bod. De voice-over vertelt: [...] ‘Ze komt in 1992 naar Nederland, naar eigen zeggen vanuit Somalië. Ze krijgt politiek asiel en wordt in 1997 Nederlands staatsburger. Ze studeert politicologie in Leiden. Bij het programma *Rondom 10* noemt ze de islam een achterlijke cultuur.’ [...] ‘Haar carrière neemt een vogelvlucht. Ze komt op de verkiezingslijst van de VVD en wordt in 2004 Tweede Kamerlid. Ze krijgt doodsbedreigingen, maar tegelijkertijd ook wereldwijd aandacht en daarmee een platform voor haar denkbeelden’. Vervolgens worden aan de hand van een reportage de onwaarheden van haar vluchtverhaal getoond. Beginnend bij haar aankomst in Nederland. Mevrouw Veerman, degene die haar destijds heeft opgevangen, wordt geïnterviewd. Deze mevrouw vertelt dat ze niet anders weet dan dat Hirsi Ali destijds met de trein uit Duitsland kwam, nadat ze daar vanuit Kenia naartoe was gevlogen. De voice-over deelt mee dat Hirsi Ali uiteindelijk binnen vijf weken asiel in Nederland heeft gekregen. Vervolgens wordt mevrouw Schoenmaker geïnterviewd die nogmaals bevestigt dat zij destijds goed bevriend was met Hirsi Ali. Desalniettemin hebben zij het nooit samen over haar asielerhaal gehad. Dat Hirsi Ali binnen vijf weken een asiel status heeft gekregen daarvan was zij niet op de hoogte. Maar ook zegt mevrouw Schoenmaker dat zij überhaupt nog nooit heeft gehoord van iemand die binnen vijf weken een asielstatus heeft gekregen. Dan worden fragmenten getoond van het interview met de broer van Hirsi Ali, Mahad Hirsi Magan, gefilmd in Nairobi, Kenia. Hij laat zien waar het gezin in Nairobi woonde. De voice-over zegt hierover: ‘Het is een groot huis. Twee verdiepingen en een achtertuin. Er is stromend water en electriciteit. De broer verbaast zich erover dat er nu 3 gezinnen wonen in hetzelfde huis waar zij met z’n vijven leefden’. Het fragment laat nadrukkelijk zien dat Hirsi Ali in goede omstandigheden in Nairobi leefde (zie fragment 2).

Fragment 2: De broer van Hirsi Ali bevestigt dat het gezin in Nairobi gelukkig was.

Interviewer: (In vertaling:)Waren jullie hier gelukkig?
Broer Hirsi Ali: (In vertaling:)Heel gelukkig. We waren kinderen, gingen naar school. We hadden een speelveld recht tegenover ons huis. En waren erg gelukkig.

De broer van Hirsi Ali vertelt dat het gezin in 1976 uit Somalië is vertrokken omdat de vader oppositie voerde tegen het regime van Siad Barre. De voice-over vertelt vervolgens: ‘Het gezin ontvlucht Somalië ruim voor de burgeroorlog begint. Eerst naar Saudi-Arabië, vervolgens naar Ethiopië. Omdat de moeder vindt dat de kinderen in het Engels onderwijs moeten krijgen verhuist het gezin naar Kenia, Nairobi. Alle landen waar het gezin woont zijn veilige landen. Hirsi Ali heeft dus geen enkele oorlog meegemaakt. Vanaf 1980 haar 10^e jaar woont Ayaan in Nairobi, en dat klopt met de administratie van de lagere school die op loopafstand van het huis staat’. Vervolgens worden beelden getoond van de school waar Hirsi Ali tussen 1980 en 1983 onderwijs volgde. Uit de administratie van de school blijkt dat Hirsi Ali destijds onder de naam Ayaan Hirsi Magan stond geregistreerd en dat het schoolgeld werd betaald door de UNHCR. Hirsi Ali had in Kenia de status van erkend politiek vluchteling. Vervolgens worden opnames getoond van de middelbare school van Hirsi Ali. De voice-over verklaart dat het gezin niet streng islamitisch was aangezien de broer van Hirsi Ali naar een christelijke middelbare school ging omdat voor de moeder niet het geloof bepalend was, maar de kwaliteit van onderwijs. Maar Hirsi Ali ging wel naar de Moslim Girl School. Dan komt Hirsi Ali zelf in beeld en wordt zij geconfronteerd met de opnames op haar oude school in Nairobi. Zij reageert hier enthousiast op. Vervolgens wordt in de documentaire terug gegrepen naar het moment waarop Hirsi Ali aankomt in Nederland. De voice-over vertelt dat Nederland op dat moment al een strikt toelatingsbeleid kent. Economische gelukszoekers worden teruggestuurd. De voice-over vertelt: [...] ‘Mensen die voor oorlog gevlucht zijn naar een ander veilig land kunnen niet daarna ook nog eens in Nederland asiel vragen, want ze leven al in een veilig land’. [...] ‘Er zijn internationale afspraken dat mensen die uit Kenia komen terug gestuurd worden naar Kenia. In krantenberichten van begin 1992 staat dat Somaliërs die in Kenia een vluchtelingenstatus hebben, worden teruggestuurd naar Kenia. Hetzelfde jaar als dat Hirsi Ali naar Nederland komt’. Hirsi Ali wordt hiermee geconfronteerd en verklaart dat zij inderdaad erkend politiek vluchteling voor de UNHCR in Kenia was. De interviewer wil weten of zij dat destijds ook aan de IND heeft verteld. Daarop geeft zij een ontwijkend antwoord en wil het niet vertellen in belang van haar autobiografie, die dan nog moet uitkomen. Dan stelt de interviewer haar een paar feiten voor die zij vervolgens bevestigt (zie fragment 3).

Fragment 3: Hirsi Ali bevestigt in de documentaire haar leugens

Interviewer: Uh, u bent, u heeft niet verteld dat u in Kenia gewoond heeft.
Hirsi Ali: Nee.
Interviewer: U heeft niet verteld dat u in Saudi-Arabië bent geweest.
Hirsi Ali; Nee.
Interviewer: U heeft niet verteld dat u in Ethiopië bent geweest.
Hirsi Ali: Nee.
Interviewer: U heeft gezegd dat u in 1991 vanuit Somalië naar uh, Nairobi bent gevlucht, in een vluchtelingenkamp terecht bent gekomen en vanuit dat vluchtelingenkamp bent u doorgevlucht naar Nederland.
Hirsi Ali: Ja zoiets. Ik heb een hele verhaal verzonnen hoor, maar ik heb ook niet verteld dat ik Ayaan Hirsi Magan heet, maar Ayaan Hirsi Ali. Uhm, ik heb niet verteld dat ik, dat ik geboren ben in 1969, maar dat ik in 1967 ben geboren, waardoor ik nog ouder zou zijn dan Mahad, ja.

Hirsi Ali vertelt vervolgens dat het niet zo vreemd is dat zij een verhaal heeft verzonnen omdat de regels destijds heel helder waren. Zij wist dat zij anders teruggestuurd zou worden naar Duitsland, maar ze verklaart ook niet te hebben geweten dat ze officieel zelfs teruggestuurd had moeten worden naar Kenia. Dan zegt de voice-over: ‘Ayaan Hirsi Magan verzint een verhaal, want als ze eerlijk was geweest, was dit ook haar lot geweest’. Met deze laatste uitspraak maakt *Zembla* duidelijk wat zij met de documentaire aan hebben getoond. Om dit kracht bij te zetten vat de voice-over het allemaal nog een keertje samen: ‘Ayaan Hirsi Ali, ze heeft nooit een burgeroorlog meegemaakt. Ze ontvlucht Somalië voordat de burgeroorlog begint. Ze leeft meer dan 12 jaar in relatieve luxe in de hoofdstad van Kenia, Nairobi. Ze krijgt een goede opleiding, betaald door de VN vluchtelingenorganisatie UNHCR, omdat ze in Kenia erkend politiek asielzoeker is. In Nederland verzwijgt ze haar achtergrond, neemt een andere naam, krijgt hier politiek asiel en wordt in 1997 Nederlands staatsburger’. Hiermee wordt de ontrafeling van haar ware vluchtverhaal afgerond en wordt vervolgens overgegaan op wat dan de beweegredenen waren voor Hirsi Ali om naar Europa te komen. Dit blijkt haar uithuwelijking te zijn, maar ook dit wordt door *Zembla* in twijfel getrokken. Wederom worden beelden getoond van het interview met de broer van Hirsi Ali. Hij laat zien waar het huwelijk plaats gevonden zou hebben en verklaart dat zijn zus wel degelijk bij het huwelijk aanwezig was ook al verklaart zij zelf van niet. Het verhaal wordt gecheckt bij een tante van Hirsi Ali die bij het huwelijk aanwezig zou zijn geweest en nu in Nederland woont. Ook zij bevestigt dat Hirsi Ali aanwezig was bij het huwelijk en dat ze gelukkig was. Vervolgens wordt Hirsi Ali hier weer mee geconfronteerd. Zij verklaart dat haar tante liegt. De voice-over vertelt: ‘In 1992 trouwt Ayaan Hirsi Ali in Nairobi. Uitgehuwelijkt door haar vader, zegt ze zelf. Na het huwelijk gaat de man terug naar Canada om haar komst voor te bereiden. Enkele maanden later stuurt haar echtgenoot vanuit Canada een vliegticket. Ze neemt het vliegtuig naar Toronto. Bij een tussenstop in Duitsland stapt ze uit’. [...] ‘Hirsi Ali zegt dat ze uit angst voor haar familie naar Nederland vlucht, want door niet naar haar man in Canada te gaan, schendt ze de eer van haar familie en haar vader. Het wordt er niet duidelijker op’. Met deze laatste zin bedoelt *Zembla* dat ze niet begrijpt dat Hirsi Ali ondanks haar angst om door haar familie ontdekt te worden toch besluit mee te doen aan het programma van de Nederlandse Moslim Omroep in 1993 als ze net in Nederland is. Aan mevrouw Veerman en mevrouw Schoenmaker wordt gevraagd of zij destijds merkten dat Hirsi Ali bang was om ontdekt te worden. Mevrouw Veerman verklaart dat zij daarvan niets gemerkt heeft en mevrouw Schoenmaker voegt daaraan toe dat Hirsi Ali in die tijd zelfs post heeft gekregen van haar vader. *Zembla* vraagt zich af of het niet in twijfel getrokken moet worden dat ze een goede reden had om bang te zijn en of er in Somalië überhaupt wel zoiets bestaat als eerwraak. In het interview met de broer van Hirsi Ali verklaart hij dat het onmogelijk is om een familielid te doden, dat doe je niet. Ook mevrouw Veerman wordt over het fenomeen eerwraak ondervraagd. Zij bevestigt dat men in Somalië geen eerwraak kent. Dan komt de documentaire weer terug op het interview en de confrontatie met Hirsi Ali zelf. Zij verklaart dat zij wel degelijk bang was om ontdekt te worden door haar vader, want als dat zou gebeuren dan vreesde ze dat hij haar alsnog zou dwingen terug te gaan naar haar man in Canada, Osman Musse. Vervolgens stelt de interviewer: ‘Maar hoe doet ie dat dan? Want fysiek geweld komt niet bij Somaliërs voor’. Uit de eerdere beelden van het interview kon al opgemaakt worden dat de sfeer ongemakkelijk en gespannen was. Hirsi Ali toonde zich duidelijk geïrriteerd over de manier van vragen stellen. Maar na deze laatste uitspraak van de interviewer worden haar ogen niet alleen groot van verbazing, maar vooral van verontwaardiging. ‘Fysiek geweld komt niet bij Somaliërs voor?’, vraagt zij verbijsterd. Vervolgens stelt de interviewer het anders en zegt dat het niet zo is dat haar broer opdracht kan krijgen om haar te vermoorden. Waarop Hirsi Ali antwoordt: ‘Uhm, het is niet alleen mijn

broer, maar zelfs een verre neef zou als hij dat wil kunnen zeggen namens de vader: ik doe je wat aan’.

Vervolgens gaat de documentaire over op de opnames die zijn gemaakt van het telefonisch contact dat *Zembla* met de ex-man van Hirsi Ali, Osman Musse, had. Citaten van het telefoongesprek worden in beeld gebracht (zie fragment 4).

Fragment 4: Citaten van het telefoongesprek met Osman Musse, de ex-man van Hirsi Ali.

‘... Ik was in Nairobi toen ik Ayaan ontmoette. Ik vond haar meteen erg leuk, en zij mij ook. We hebben samen heel veel gepraat. Daarna hebben onze vaders het huwelijk geregeld...

... Als Ayaan niet wilde trouwen had ik het ook niet gedaan. Ze heeft nooit ‘nee’ gezegd. En waarom zou ik met Ayaan trouwen als ze niet wil? Ze zou later toch uit vrije wil naar Canada moeten komen...

... Ze was op het huwelijk aanwezig. En we hebben na het huwelijk als man en vrouw nog een week in Nairobi doorgebracht. Daarna ben ik alleen teruggegaan naar Canada...

... Toen ik terug was in Canada, hadden we veel telefonisch contact. Ik heb haar geld gestuurd om naar Toronto te komen. Zo’n 6 maanden na ons huwelijk, werd ik plotseling gebeld uit Holland. Het was Ayaan...

...Ze vroeg of ik ook wilde komen. Ik ging en kwam op een plek met allemaal caravans. Daar woonde ze. Ze wilde dat ik bleef maar omdat ik een eigen leven in Canada heb wilde ik met haar terug...

...Zonder mij was Ayaan nooit in Holland terechtgekomen. Ze heeft me gebruikt. Maar ik ben niet boos. Dit is iets tussen haar en haar God...’

Hirsi Ali wordt met deze citaten geconfronteerd. Ze bevestigt dat zij Osman Musse voor het huwelijk ontmoet heeft. Maar dat ze niet verliefd was. Ze zegt: ‘...Verliefdheid moet wederzijds zijn. En dit was niet wederzijds. En ik kan me niet herinneren dat hij verliefd op mij was’. Vervolgens bevestigt zij nogmaals dat ze niet wilde trouwen en dat ze niet op het huwelijk aanwezig is geweest. De interviewer stelt dat dat vreemd is aangezien hij van drie mensen heeft gehoord dat ze er wel bij is geweest. Hirsi Ali zegt hierop: ‘Ik plaats dat nog in de eer, schaamtegevoel. Het zijn 3 mensen die graag de boodschap verkopen dat ze liberaal zijn en dat ze mensen niet dwingen tot het huwelijk’.

Dan wordt op een sensationele wijze ingeleid dat de documentaire nog een opmerkelijke onthulling kent waarover Hirsi Ali tot nu toe zorgvuldig gezwegen heeft volgens *Zembla*. De tante van Hirsi Ali verklaart dat Osman Musse destijds bij Hirsi Ali in het asielzoekerscentrum in Lunteren is geweest. En ze voegt daaraan toe dat dat niet gevaarlijk was, omdat Hirsi Ali wist dat niemand haar iets zou doen.

Vervolgens wordt Hirsi Ali hiermee geconfronteerd in combinatie met de laatste regels van het citaat van het telefoongesprek met Osman Musse (zie fragment 4). Zij bevestigt dat ze Osman Musse heeft gevraagd naar Lunteren te komen en vertelt over de uiteindelijke ontmoeting met hem. De voice-over zegt: ‘Het verhaal wordt steeds ingewikkelder door de tegenstrijdigheden. Aan de ene kant Hirsi Ali die zegt gevlucht te zijn voor haar familie en haar man, en aan de andere kant ontmoet ze haar man, belt ze haar vader, komt ze op televisie’. Hirsi Ali zegt dat ze niets negatiefs over Osman Musse kan zeggen omdat ze hem amper kende, maar toch niet met hem wilde trouwen. De voice-over zegt: ‘Hirsi Ali is zonder problemen van haar man afgekomen. Als dat zo makkelijk gaat. Waarom heeft ze dan niet in Nairobi ‘nee’ tegen het huwelijk gezegd? Of wilde ze liever op kosten van haar man naar Europa komen?’ Er wordt gesteld dat het vaker voorkomt dat meisjes met mannen trouwen om aan een ticket naar Europa te komen. Hirsi Ali ontkent dat dit bij haar het geval is aangezien haar vader het huwelijk heeft gearrangeerd.

Dan komt de documentaire weer terug op het interview met Mahad, de broer van Hirsi Ali. Hij vertelt waarom Hirsi Ali naar Europa wilde komen: ‘In die periode waren onze ambities dat we een hogere opleiding volgden en gingen reizen enzo. Daaruit ontstond de wens om naar Europa te gaan’.

Vervolgens vat de voice-over alles nog eens samen: ‘Volgens Hirsi Ali was ze op haar eigen huwelijk niet aanwezig, maar haar ex-man, broer en een tante spreken dat tegen. In plaats van naar haar echtgenoot in Toronto te vliegen ging Hirsi Ali naar Nederland. Naar eigen zeggen was ze op de vlucht voor haar uithuwelijking. Maar de Somalische cultuur kent geen eerwraak en het is vrij gemakkelijk van je echtgenoot af te komen. Dat blijkt wel als Osman in Nederland opduikt en zonder enig probleem weer terug gaat naar Toronto. Het is een verhaal met veel onduidelijkheden, het is lastig om contact te krijgen met mensen die Hirsi Ali goed kennen. We hebben de vader gebeld, maar hij wil niet meewerken. Het blijkt dat Ayaan alle contacten met de Somalische gemeenschap verbroken heeft’.

Zembla had ook graag met de moeder van Hirsi Ali gepraat en reist met de broer van Hirsi Ali naar Somalië om haar te zoeken. Hierover wordt gezegd: ‘Dit is het land waar Ayaan zoveel over praat, maar vanaf haar 7^e niet meer heeft gezien’. De moeder van Hirsi Ali wordt wel gevonden, maar is niet bereid om met *Zembla* te spreken. De broer van Ayaan zegt hierover: ‘Ayaan is nu nogal omstreden. Dit kan tegen haar gebruikt worden. Maar jullie hebben ons gegarandeerd dat ’t niet tegen haar wordt gebruikt’.

Hiermee wordt het onderwerp uithuwelijking afgesloten en wordt weer overgegaan op het verzonden asiolverhaal. De vraag wordt gesteld of de VVD, waarvoor Ayaan Hirsi Ali in 2004 Tweede Kamerlid werd, op de hoogte was van haar leugens over haar naam en haar verleden. Hirsi Ali zegt hierover: ‘Ja, het was naar buiten gebracht. Er waren ook een groep Somaliërs die toen tegen Bas Eenhoorn hadden gezegd dat, de toenmalige voorzitter van de VVD-partij, dat ze graag een zaak wilden beginnen of dit naar buiten wilden brengen. En toen heeft Bas mij gevraagd van goh, hoe zit dit? En toen zei ik, ze hebben gelijk. En in mijn gesprek met Zalm en met Bas Eenhoorn, Neelie Kroes, heb ik uitgelegd precies hoe het zit. En toen zijn ze daarover gaan vergaderen en toen hebben ze gezegd: dat is geen beletsel’. *Zembla* heeft de VVD om een reactie gevraagd en bevestigd gekregen dat zij op de hoogte waren. Dit wordt in een schril contrast geplaatst met het fragment dat wordt vertoond van mevrouw Kroes, die op de dag dat Hirsi Ali toetrad tot de VVD voor de camera over Hirsi Ali beweert dat ze vijf burgeroorlogen heeft meegemaakt. Dan zegt de voice-over: ‘Ayaan Hirsi Ali prominent Tweede Kamerlid van een partij die het asielzoekers zo moeilijk mogelijk wil maken. Zoals bijvoorbeeld Taida Pasic, ook zij wilde hier blijven, maar werd teruggestuurd omdat ze gejokt had’. Hierop volgen de twee laatste uitspraken van de documentaire (zie fragment 5).

Fragment 5: Hirsi Ali over de kwestie Taida Pasic, Rita Verdonk en haar eigen situatie.

- Interviewer: En die discussie met betrekking tot Taida, dat Kosovaarse meisje. Heeft u daarvoor haar, uhm, gekozen dat ze mocht blijven of heeft u gestemd tegen?
- Hirsi Ali: Ik heb Rita Verdonk gebeld, ik heb gezegd uhm, Rita, mag ik je daarover lastig vallen. Ik heb ook gelogen en toen heeft Rita letterlijk tegen mij gezegd: Ayaan als ik toen minister van integratie was geweest had ik je ook uitgezet.

8. Reacties van het publiek op *De heilige Ayaan*

De uitzending van *De heilige Ayaan* leverde heftige reacties op. De kritische reacties op de debatplaats op de website van de VARA (www.debatplaats.vara.nl) zijn verzameld en samengevat.

Positieve reacties luidden dat *Zembla* met de documentaire de Nederlandse bevolking een dienst heeft verleend. *Zembla* zou gedaan hebben wat de bevolking van journalisten verwacht: de waarheid over het verleden van Hirsi Ali aan het licht brengen. Daarbij zou *Zembla* geen eenzijdig beeld van de kant van Hirsi Ali geven maar hoor en wederhoor toepassen door anderen die een rol speelden in haar verleden aan het woord te laten. Daarnaast heeft de documentaire aangetoond dat minister Verdonk met twee maten meet. Taida Pasic moest weg, maar Hirsi Ali mocht blijven.

Daarentegen tonen mensen zich ook geschokt door de wijze van journalistiek bedrijven. De uitzending wordt een schertsvertoning van *Zembla* genoemd. De kritiek luidt dat alles wat *Zembla* heeft gepresenteerd al bekend was doordat Hirsi Ali de leugen zelf al had opgebiecht in diverse media. De uitzending van *Barend&Van Dorp* uit 2002 wordt genoemd, waarin Hirsi Ali openbaar uitkwam voor haar leugens over haar vluchtverhaal. *Zembla* verlaagt zichzelf tot een programma dat uit is op sensatie, luidt de kritiek. Iemand anders is van mening dat als Hirsi Ali een trouw PvdA-kamerlid was geweest en als ze de islam niet zo openlijk bekritiseerde zou hebben, dat *Zembla* dan deze documentaire nooit had gemaakt. *Zembla* zou doelbewust de VVD in een verkeerd daglicht willen stellen door oude koeien uit de sloot te halen. Het wordt verwerpelijk gevonden dat de woorden van Hirsi Ali in twijfel worden getrokken, maar de woorden van de andere door *Zembla* geïnterviewde personen niet. Ook wordt het artikel in de Guardian van 17 mei 2005 genoemd waarin zij aangeeft bij haar asielaanvraag te hebben gelogen. *Zembla* wordt verweten een suggestieve documentaire te hebben gemaakt en het verhaal bewust verdraaid te hebben om zowel Hirsi Ali als de VVD te beschadigen. Hirsi Ali zou daarbij als zondebok hebben gediend. Op de positieve reactie dat *Zembla* meerdere mensen aan het woord heeft gelaten volgt de kritiek dat dat ook de mensen waren die er baat bij hebben om het verhaal van Hirsi Ali te ontcrachten. *Zembla* wordt op het forum zelfs door iemand genomineerd voor de prijs 'meest subjectieve journalistiek'. Een ander voegt daaraan toe: 'Weer een uitzending waarin de programmamakers zich vooraf een standpunt hebben ingenomen, en wanhopig op zoek zijn naar materiaal om hun vooringenomen stelling te bewijzen en daarbij alle journalistieke basisregels aan hun laars lappen'.

9. Leon de Winter neemt het op voor Hirsi Ali

Leon de Winter neemt het in zijn weblogs regelmatig op voor Hirsi Ali. Ook op 10 mei voorafgaand aan de uitzending van *De heilige Ayaan* schrijft hij op zijn weblog dat *Zembla* naar Somalië is afgereisd om daar 'stront te verzamelen om Hirsi Ali mee te besmeuren'. Hij stelt dat Hirsi Ali monddood moet worden gemaakt van de VARA. Hij sluit de column af met: 'Morgenavond kunt u op Nederland 3 een poging tot karaktermoord zien op een van de meest bijzondere politici van de laatste decennia. Ze is niet heilig, maar moedig, slim en vasthoudend'. (www.elsevier.nl)

Ook brengt Leon de Winter in deze column ter sprake dat *Zembla* zelfs aan Hirsi Ali heeft gevraagd of ze thuis is besneden of in het ziekenhuis. In zijn column van 12 mei 2006 komt hij hierop terug en zegt:

'*Zembla* durfde het onderwerp 'besnijdenis' niet te behandelen nadat ik op deze plek hierover tekeer was gegaan. Dus ging het programma vooral over de vraag of Ayaan eigenlijk wel was uitgehuwelijkt, want dat was het argument waarom ze was gevlucht. Dus probeerde *Zembla* dit argument onderuit te halen'. (www.elsevier.nl)

In zijn column op 11 mei noemt hij de VARA een 'misselijkmakende bende nepsocialisten'. Hij refereert naar het persbericht dat *Zembla* heeft uitgegeven waarin staat dat Hirsi Ali in werkelijkheid Hirsi Magan heet, dat ze wel degelijk uit liefde getrouwd zou zijn en wel op haar huwelijk aanwezig is geweest. Hij zegt:

'Dit is het programma waarvoor de Vara kosten noch moeite gespaard heeft: Ayaan heeft gelogen om een verblijfsvergunning te krijgen – dat wisten we al'. [...] 'De Vara presenteert een programma vol valse en liederlijke insinuaties om een moedige vrouw kapot te maken'. (www.elsevier.nl)

Een dag later, de dag na de uitzending van *De heilige Ayaan* schrijft Leon de Winter:

'Ik ben wel wat gewend maar wat de Vara ons hier presenteerde was een vorm van journalistieke terreur. De makers deden net of zij iets verschrikkelijks onthulden: toen Ayaan in 1992 aan de Nederlandse grens verscheen, zou zij hebben gelogen over haar naam en over het land waar zij uit vertrokken was. Waren dit onthullingen?' (www.elsevier.nl)

Zembla stelt dat Hirsi Ali heeft gelogen en Leon de Winter stelt dat *Zembla* ons bedriegt. In zijn column van 12 mei doet hij pogingen de beweringen van *Zembla* te weerleggen en te onderbouwen waarom zij ons volgens hem bedriegen. Hiermee speelt Leon de Winter een belangrijke rol in het op gang brengen van de stroom kritiek op de documentaire en wordt de toon gezet in het debat over de journalistieke kundigheid van de redactie van *Zembla* en de aanleiding voor dit onderzoek.

10. Reacties in de Nederlandse media

In het boek *De orkaan Ayaan* van Sara Berkeljon en Hans Wansink (2006) staat te lezen dat Jos van Dongen op 27 april 2006 het ruwe materiaal van de documentaire aan Hirsi Ali heeft laten zien. Volgens Berkeljon en Wansink (2006) waren daarbij aanwezig een persvoorlichter van de VVD en een Engelse journalist die hielp met het optekenen van de autobiografie van Hirsi Ali. De reacties van Hirsi Ali op de beelden en bevindingen werden gefilmd. Twee weken later is de uiteindelijke documentaire op televisie te zien, compleet met fragmenten van de confrontatie met Hirsi Ali. Alvorens de uitzending werden door *Zembla* op 10 mei twee persberichten verstuurd. De eerste verkondigde in het kort de inhoud van het programma. De tweede had de titel: 'VVD wist dat Ayaan Hirsi Ali haar vluchtverhaal heeft verzonnen' (Trouw, 19-05-2005). Op de middag van 11 mei 2006 was er volgens Berkeljon en Wansink (2006) een vertoning van de documentaire geweest waarvoor alleen de politiek assistent van Hirsi Ali en de persvoorlichter van de VVD waren uitgenodigd. Later op die middag was er tevens een voorvertoning van de documentaire voor de pers.

Het NOS Journaal (20:00, 11-05-2006)

Op donderdagavond 11 mei werd de documentaire voor het publiek op televisie uitgezonden. Het *NOS Journaal* van acht uur, dat vooraf ging aan de uitzending van de documentaire, bevatte dankzij de voorvertoning voor de pers reeds een item over de documentaire.

Presentator Philip Freriks opent dit item als volgt:

'Als Rita Verdonk in 1992 minister was geweest en had geweten dat Ayaan Hirsi Ali haar vluchtverhaal bij elkaar had verzonnen, had Verdonk haar, net als Taida Pasic, het land uitgezet. Dat kreeg Ayaan Hirsi Magan, zoals ze echt heet, van haar partijgenote te horen toen ze het opnam voor het Kosovaarse meisje. Uit het programma *Zembla* van vanavond blijkt tevens dat het oorlogsverleden van Ayaan Hirsi Ali heel wat minder dramatisch is, dan het beeld dat ook door VVD prominenten werd uitgedragen'.

Vervolgens bevat het item een reportage van Tanja Braun. Zij vertelt:

'In 1992 komt politiek vluchteling Ayaan Hirsi Ali via Duitsland in Nederland terecht. Gevlucht uit Somalië, zegt ze. Wat ze de IND niet vertelt is dat ze uit Kenia komt, waar ze al een vluchtelingenstatus heeft. Hirsi Ali heeft van haar 10^e tot haar 22^e in Nairobi gewoond. Als Ayaan Hirsi Magan, haar echte naam, gaat ze naar school, betaald door de vluchtelingenorganisatie UNHCR. Maar met dat verhaal had ze nooit een status in Nederland gekregen'.

In het item wordt vervolgens het fragment uit de documentaire vertoond waarin Hirsi Ali verklaart dat de regels voor een asielaanvraag destijds heel helder waren. Ze wist dat ze teruggestuurd zou worden naar Duitsland en om die reden had ze besloten om niet de waarheid te vertellen. Tanja Braun vertelt vervolgens:

'Het gezin Magan ontvluchtte Somalië nog voor de eerste burgeroorlog uitbrak. Het echte vluchtverhaal vertelde Hirsi Ali de VVD partijtop toen ze vier jaar geleden voor de VVD de Tweede Kamer in wilde'.

Het tweede fragment van de documentaire dat in het item wordt gebruikt betreft het moment waarop Hirsi Ali uitleg geeft over het besluit van de VVD dat haar gelogen vluchtverhaal geen beletsel was om haar verkiesbaar te stellen. Dit wordt gevolgd door het fragment waarin Neelie Kroes, op de dag waarop Hirsi Ali op de VVD-kieslijst kwam, vertelt dat Hirsi Ali vijf burgeroorlogen heeft meegemaakt en vele malen op de vlucht moest.

Er wordt weer overgeschakeld naar de studio waar Philip Freriks vertelt dat oud VVD-voorzitter Bas Eenhoorn en Gerrit Zalm die dag bevestigd hebben dat zij op de hoogte waren

van het ware verleden van Hirsi Ali en het ook nu nog geen probleem vinden. Maar zegt Freriks vervolgens:

‘Voor de minister van vreemdelingenzaken, VVD-politica Rita Verdonk, ligt dat een beetje anders. Hirsi Ali belde Verdonk omdat ze zich herkende in de jokkende Taida Pasic, de Kosovaarse scholiere die van Verdonk terug moest’.

Het laatste fragment uit de documentaire dat in het item wordt vertoond betreft de uitspraak van Hirsi Ali waarin zij zegt: ‘Rita mag ik je daarover lastig vallen? Ik heb ook gelogen. En toen heeft Rita letterlijk tegen mij gezegd: ‘Ayaan, als ik toen de minister van integratie was geweest, had ik je ook uitgezet’.

Dankzij dit item in het *NOS Journaal* van acht uur bevat de documentaire al nieuws voordat hij daadwerkelijk is uitgezonden. De ‘onthullingen’ in de documentaire worden als nieuwsfeiten gepresenteerd. Daarbij wordt wederom achterwege gelaten dat Hirsi Ali al eerder zelf in diverse media over haar leugen had gesproken. In de uitzending van *NOVA* die volgde op de uitzending van de documentaire komt dit echter wel aan de orde.

NOVA (22:15, Nederland 2, 11-05-2006)

NOVA is het actualiteitenprogramma van de NOS, de NPS en de VARA. De *NOVA*-uitzending van donderdag 11 mei, die volgde op de uitzending van de documentaire, bevatte een reactie van Hirsi Ali op de documentaire. Vanuit de studio leidt presentator Paul Witteman het onderwerp in:

‘In een Zembra documentaire zojuist op dit net is Ayaan Hirsi Ali, VVD-Tweede Kamerlid, beschuldigd van en geconfronteerd met een reeks kleinere en grotere leugens over haar vluchtverhaal en haar verleden. Haar leven zou minder traumatisch zijn dan ze heeft gezegd en ze zou als asielzoeker een compleet asielverhaal verzonnen hebben. Dat laatste heeft ze trouwens al eerder toegegeven. In New York registreert Twan Huys Ayaan’s eerste reactie op de Zembra documentaire’.

Er wordt overgeschakeld naar de reportage van Twan Huys. Hij vertelt dat Hirsi Ali die week in de Verenigde Staten is. Hoewel ze eerder gereageerd heeft in de uitzending van *Zembra*, heeft ze de complete uitzending nog niet gezien. Twan Huys stelt haar de vraag ‘Was je een economische vluchteling?’. Deze vraag wordt door Hirsi Ali bevestigd. Zij voegt daaraan toe dat ze dat ook meerdere malen in programma’s heeft verteld. ‘Ik ben de grootste gelukszoeker’, zegt ze. Ze vraagt zich af wat er in de documentaire nu eigenlijk wordt bewezen. *Zembra* stelt dat het een ingewikkeld verhaal is, maar Hirsi Ali is van mening dat ze dat er zelf maken.

De reportage bevat een fragment van de uitzending van *Barend&Van Dorp* van september 2002 waarin ze vertelt dat ze bij haar asielaanvraag heeft gelogen over haar vluchtverhaal. Twan Huys herhaalt dat *Zembra* verklaart met drie personen gesproken te hebben, waaronder de broer van Hirsi Ali, die beweren dat zij wel degelijk bij haar huwelijk is geweest. De reactie van Hirsi Ali luidt nogmaals dat dit niet klopt. Ze zegt:

‘Waarom ben ik vooraf niet benaderd, want dan had ik kunnen uitleggen hoe het zit. Waar ik bang voor ben en noem maar op’.

De reportage eindigt met een vraaggesprek over de mening van Hirsi Ali over het asielbeleid (zie fragment 6).

Fragment 6: Twan Huys ondervraagt Hirsi Ali over haar mening over het asielbeleid

- Twan Huys: Is de VVD de partij die klopt met de denkbeelden van Ayaan Hirsi Ali, als het gaat om het asielbeleid?
- Hirsi Ali: Ik deel de opvatting dat de integratie niet zou slagen als de immigratie niet wordt beperkt. Ik deel die opvatting omdat er een grens zit aan hoeveel migranten een welvaartstaat kan absorberen en tegelijkertijd een welvaartstaat blijven. Daar heb ik gesprekken ook over gehad. Ik deel de opvatting bijvoorbeeld niet dat Taida Pasic, die een hardwerkend jonge meisje is die voor onze economie belangrijk is, dat die wordt uitgestuurd.
- Twan Huys: Daarover verschillen jullie van mening.
- Hirsi Ali: Ja.
- Twan Huys: Talentvolle asielzoekers, gelukzoekers, economische asielzoekers. Mogen die het land niet meer in?
- Hirsi Ali: Ik zou persoonlijk, en dat is geen partijstandpunt, een selectieve, uh, een selectie maken tussen talentvolle, die bereid zijn de grondwet zeg maar te erkennen en daarbij te leven, geen gevaar maar een aanwinst zijn voor de samenleving, dat die zeg maar de voorkeur verdienen over mensen die alles waar Nederland voor staat afwijzen en een vijand worden van de staat.

Op basis van deze uitzending van *NOVA* wordt niet alleen duidelijk dat Hirsi Ali al eerder in de media heeft gesproken over haar leugens over haar vluchtverhaal. Tevens blijkt dat Hirsi Ali de documentaire pas tegelijkertijd met het publiek op televisie heeft kunnen zien. Zij zag de definitieve documentaire later dan de pers. Bovendien kan uit haar reactie worden opgemaakt dat *Zembla* nooit voorafgaand aan het maken van de documentaire contact met haar heeft gezocht. De eerste keer dat zij met de in de maak zijnde documentaire werd geconfronteerd was dan pas op 27 april.

Voor zover deze bespreking van de reacties in de media op donderdag 11 mei. De journaals na 20:00 op 11 mei 2006 konden niet bekeken worden aangezien deze niet meer opgevraagd kunnen worden. Het Instituut voor Beeld en Geluid neemt enkel de journaals van 13:00 en 20:00 en ook via internet bleek het niet mogelijk te zijn de latere journaals van die dag te bekijken. Wat betreft de media op 12 mei: het *NOS journaal* van zowel 13:00 als 20:00 bleek geen enkel item over de kwestie te bevatten. De meeste aandacht ging die dag uit naar de schietpartij in Antwerpen waarbij een jongen met racistische motieven op willekeurige allochtone voorbijgangers schoot en drie mensen omkwamen. En ook op Radio1 werd er in de journaals geen enkele keer aandacht besteedt aan het nieuws over de onthullingen van Hirsi Ali in de documentaire. In de radio1-programma's *Stand.nl*, *IopdeMiddag* en *Kunststof* kwam de kwestie echter wel ter sprake. En 's avonds werd in het televisieprogramma *De leugen regeert* tevens aandacht besteed aan de leugens van Hirsi Ali.

Radio 1 : Stand.nl (12-05-2006)

Stand.nl is een programma van de NCRV op Radio 1, dat op doordeweekse dagen tussen 13:00 en 14:00 wordt uitgezonden en waarin luisteraars kunnen bellen om hun mening over een kwestie te geven. Op vrijdag 12 mei 2006, de dag na de uitzending van *De heilige Ayaan*, leidt presentator Sjors Fröhlich het programma in met de mededeling dat Hirsi Ali in opspraak is gekomen door de tv-uitzending van *Zembla*. Hij vervolgt:

'Het Tweede Kamerlid van de VVD is in 1992 niet uit het door oorlog geteisterde Somalië gevlucht, maar uit het veilige Kenia. Bovendien was ze volgens haar broer niet op de vlucht voor een gedwongen huwelijk, maar kwam ze gewoon naar Nederland voor een betere toekomst. Hirsi Ali reageert verbaasd over alle commotie. Volgens haar was allang bekend dat ze had gelogen over haar vluchtverhaal. Zelfs de hele VVD-top wist daarvan. Sterker nog,

ze heeft er onlangs met Rita Verdonk over gesproken en die heeft toen gezegd dat ze haar het land zou hebben uitgezet als ze toen minister voor vreemdelingenzaken was geweest. Veel onduidelijkheden en speculaties dus’.

De stelling van die dag luidde: Ayaan Hirsi Ali heeft haar politieke geloofwaardigheid verloren. Van de luisteraars bleek 70% het eens te zijn met deze stelling en 30% oneens. De reacties van de luisteraars bevatten tevens uitspraken over de documentaire van *Zembla* zelf. Luisteraars die positief over de documentaire zijn, geven aan met stijgende verbazing naar de documentaire gekeken te hebben door de onthullingen die werden gedaan. Voor hen bevatte de documentaire wel degelijk ‘nieuws’. Een mevrouw stelt: ‘En wij moeten dit allemaal geweten hebben. Dat is niet waar. Want dat is zo in het openbaar nooit gezegd...’ Anderen geven aan *Zembla* normaal gesproken een ‘buitengewoon aardig’ programma te vinden, maar nu juist met stijgende verbazing naar de documentaire te hebben gekeken door de slechte onderzoeksjournalistiek. Zij zeggen juist dat *Zembla* helemaal niets nieuws heeft getoond. Wederom wordt aangegeven dat Hirsi Ali zelf al, bijvoorbeeld in het programma *Barend&Van Dorp* in 2002, openlijk had verteld dat ze haar asiolverhaal had verzonnen. Een luisteraar zegt de ophef niet zo goed te begrijpen. Ook zij geeft aan *Zembla* altijd gerespecteerd te hebben, maar verwijt ze nu een moedwillige poging gedaan te hebben om Hirsi Ali te beschadigen. Een luisteraar beschouwt de documentaire als een linkse hetze tegen een rechtse politica, als goedkope riooljournalistiek.

Aan de ene kant loven mensen de journalistieke rol van waakhond van *Zembla*, aan de andere kant wordt juist weer het waarheidsgehalte van de documentaire zelf ter discussie gesteld. Ook het publiek maakt *Zembla* het verwijt dat de documentaire suggestief is en geeft aan dat de onwaarheden omtrent het asiolverhaal al eerder bekend waren gemaakt in de media.

Halverwege de uitzending komt het bericht binnen dat minister Verdonk bekend heeft gemaakt dat Ayaan Hirsi Ali niet hoeft te vrezen voor de gevolgen in verband met de leugens die zij heeft verteld bij haar asielaanvraag. Na de ministerraad had de minister deze reactie gegeven op beweringen dat Hirsi Ali mogelijk nog meer heeft gelogen over haar verleden dan ze eerder al had toegegeven. Verdonk wees erop dat de kwestie met haar partijgenote 14 jaar geleden al speelde.

Radio 1:1opdeMiddag (12-05-2006)

1opdeMiddag is een programma van de AVRO, NCRV en KRO dat achtergronden en opinie levert bij het nieuws aan de hand van reportages, studiogesprekken en debatten. Op vrijdag 12 mei 2006 wordt het gemaakt door de NCRV en is wederom Sjors Fröhlich presentator. Te gast zijn Mirjam Sterk van het CDA, Max Hermans van de LPF, en Christa van Velzen van de SP. De gespreksonderwerpen zijn de schietpartij in Antwerpen, de discussie over het wel of niet nieuw leven inblazen van de Europese grondwet en de laatste ontwikkelingen bij D66. Maar de presentator begint het studiogesprek met de vraag: ‘Hebben jullie gisteren *Zembla* gezien over Hirsi Ali?’ Christa van Velzen antwoordt dat ze het nogal onthullend vond. Ze bevestigt dat het verhaal dat Hirsi Ali een gelukszoeker is, inderdaad geen nieuws was, maar dat het wel voor het eerst heel veel aandacht krijgt. Dat Hirsi Ali in de documentaire een pleidooi houdt voor Taida Pasic vindt ze prachtig. Zij denkt dat veel mensen haar ‘dat in dank hebben ontnomen’. Mirjam Sterk heeft de uitzending niet gezien, maar stelt wel dat tv-programma’s ‘soms ook wel een beetje worden opgehyped’. Ook Max Hermans stelt dat de leugens al bekend waren, maar de manier waarop het nu geschetst werd wel onthullend was.

Radio 1: Kunststof (12-05-2006)

Kunststof is een programma van de NPS dat op werkdagen om 19:00 wordt uitgezonden. Het is een live talkshow met een gast uit de wereld van cultuur en media. Op 12 mei 2006 werd

het programma gepresenteerd door Petra Possel en was Arendo Joustra, hoofdredacteur van weekblad Elsevier en voorzitter van het Genootschap van Hoofdredacteuren, te gast. Ook dit programma begint met vragen over de documentaire van *Zembla*. Arendo Joustra heeft de uitzending niet gezien, maar zegt wel begrepen te hebben dat de uitzending ‘een beetje suggestief’ was omdat alle ontkenningen van Hirsi Ali zelf niet opgenomen zijn. Hij heeft begrepen dat voor de verkiezingen al duidelijk was dat ze over haar vluchtverhaal gelogen had. ‘Dus dan is de kou een beetje uit de lucht, voor mij althans’, stelt hij. Hij vindt het het belangrijkste dat het ook bij de kiezer al bekend was, als dat niet het geval was, dan was er volgens hem wel een probleem geweest. ‘Ze zijn niet fair geweest in het brengen van het verhaal’, zegt hij ten slotte. De presentatrice zegt vervolgens dat bevestigd is gekregen dat het verhaal in de media inderdaad allang bekend was. Zij stelt dat zowel in HP/De Tijd, als Vrij Nederland, als bij *Barend&Van Dorp*, over dit onderwerp is gesproken, ook door Hirsi Ali zelf. Daarnaast haalt zij aan dat Ronald Plasterk in februari 2006 nog een column heeft gewijd aan dit onderwerp in *Buitenhof*. Benadrukt wordt dat Hilbrand Nawijn eigenlijk medeverantwoordelijk is aan het toelaten van Hirsi Ali in Nederland. Hij was in 1992 directeur van de dienst Immigratie en Naturalisatie en bedacht zelfs de naam IND, maar nu is juist hij degene die wil dat ze Nederland weer wordt uitgezet. Dan vervolgt de presentatrice dat ze ook te weten zijn gekomen dat *Zembla*, zoals Leon de Winter in zijn column ook al stelde, een cruciale scène over de besnijdenis van Hirsi Ali er op het laatste moment in de finale montage uit heeft geknipt. Inmiddels heeft de broer van Hirsi Ali tegenover het ANP zijn uitspraken over de aanwezigheid van zijn zus op haar bruiloft weer teruggetrokken.

De leugen regeert (VARA, 12-05-2006)

De leugen regeert is een praatprogramma van de VARA dat aandacht besteedt aan leugens en halve waarheden in de journalistiek aan de hand van discussies en reportages. Het wordt gepresenteerd door Felix Meurders. Iedere uitzending nemen twee prominente journalisten plaats in de Mediaraad, deze aflevering zijn dat Saskia Dekker, NOS-correspondente in Parijs en Chris Kijne, journalist voor VPRO radio en tv. In deze uitzending wordt aandacht besteedt aan de leugens van Hirsi Ali zoals die aan het licht zijn gebracht in de documentaire van *Zembla*. In *De leugen regeert* wordt een samenvatting vertoont van de documentaire, verdeeld in hoofdstukken over haar verklaring als asielzoeker, over het gearrangeerde huwelijk, over de scheiding en waarom haar moeder niet meewerkt aan *Zembla*. Felix Meurders spreekt hierover met Afshin Ellian, columnist van NRC Handelsblad en hoogleraar aan de Universiteit van Leiden. Het vraaggesprek verloopt als volgt (zie fragment 7):

Fragment 7: De documentaire van Zembla besproken in het programma De Leugen Regeert

Felix Meurders: We hebben weinig beelden laten zien van die spannende speurtocht in Kenia, ook in Somalië. Wat vond u van de uitzending van *Zembla*?

Afshin Ellian: Uhm, naja, laat ik dit voorop stellen. Ik vond *Zembla* altijd een kwalitatief een heel goed programma, een goed documentaire wordt gemaakt. Ik was gisteravond buitengewoon geschrokken.

Felix Meurders: Waarom dan?

Afshin Ellian: Naja, één deel van de programma was gebaseerd op het feit dat het nieuws is, we hebben iets ontdekt, wereldschokkend nieuws. Ayaan Hirsi Ali heeft gelogen bij het aanvragen van asiel in Nederland. Nou, dat was helemaal geen nieuws. Dat wisten we allemaal. En verscheidene keren//

Felix Meurders: Hoe wist je dat dan?

Afshin Ellian: In Barend en Van Dorp, in 2002, was daar aan de orde gesteld.

Felix Meurders: Klopt, laten we even kijken naar dat fragment uit die uitzending van Barend en Van Dorp van bijna vier jaar geleden.

Fragment van Barend en Van Dorp, september 2002

Felix Meurders: Ayaan Hirsi Ali vertelt inderdaad bij Barend en Van Dorp dat ze heeft gelogen over het feit dat ze uit Somalië is gevlucht, uh, ze vluchtte uit Kenia. Maar meer feiten kwamen

er niet boven tafel.

Afshin Ellian: Nou, helpt van het programma was gebaseerd daarop. Het wordt gezegd en gepropageerd 'De heilige Ayaan'. Dat is een onzinnige kwalificatie, want als één politica is in dit land die buitengewoon hard is aangepakt door alle intellectuelen en columnisten, was Ayaan Hirsi Ali. Dus ze was alles behalve heilig. En dan wordt gezegd nou, we gaan die leugens ontmantelen. Nou twee zaken heb je, kwestie van asielaanvraag en kwestie van gedwongen huwelijk. Nou bij die eerste zaak blijkt dat er niet nieuws is//

Felix Meurders: Ik heb er een aantal nieuwe feiten gehoord namelijk dat ze via Ethiopië en Saoedië Arabië al als jong meisje in Kenia belandde.

Afshin Ellian: Nou//

Felix Meurders: En dat ze daar de vluchtelingenstatus heeft gekregen, uh, goedgekeurd door de UNHCR.

Afshin Ellian: Beste Felix, had je moeten Zomergasten kijken. Daar heeft ze uitvoerig gesproken over Saoedië Arabië. Ik bedoel op verschillende manieren//

Felix Meurders: In zijn algemeenheid hoor, Saoedië Arabië.

Afshin Ellian: Ja kijk, als er in een uitvoerige biografisch gesprek, voor zover het gevoerd is bijvoorbeeld door New York Times. Ik heb het vandaag nog eens een keer bekeken. Daarin staat bijvoorbeeld dat zij heet Hirsi Ali Magan. Dat staat ook in dit boek, geschreven door Jutta Chorus en Ahmet Olgun, een fantastische boek 'In godsnaam. Het jaar van Theo van Gogh'. Daarin staat dat Hirsi Ali heet Magan, allemaal gebaseerd op gesprekken met Ayaan ook. Daaruit kun je afleiden dus wie het willen weten van Ayaan, Ayaan heeft het verteld. Maar ze heeft het nooit verborgen gehouden.

Felix Meurders: Maar kloppen de feiten die in Zembla genoemd zijn ja of nee, ten aanzien van dat verhaal?

Afshin Ellian: Die feiten zijn niet onjuist. Wat het onjuist is, is demagogische manier waarop het naar voren wordt gebracht: Luister het Nederlands volk, wij hebben hier voor u een asielzoeker die heeft gelogen.

Felix Meurders: Hoezo demagogisch?

Afshin Ellian: Ja. Moest u vandaag naar Stand.nl luisteren. Alles wat//

Felix Meurders: Ja, maar dat is radio, daar gaan we, het gaat nu om Zembla.

Afshin Ellian: Onderbuikse, zielig zijn beste gevoelens kwamen naar buiten. Hup, zet maar allemaal uit.

Felix Meurders: Maar waar haalt u het demagogische van Zembla vandaan?

Afshin Ellian: Nou demagogisch is, als je steeds kijkt naar het internet en een aankondiging ook van het programma. Wij willen voor jullie de grootste bedrieger en leugenaar van Nederland nu ontmaskeren. We gaan nu jullie tonen wat de waarheid is. Terwijl die waarheid was al reeds bekend.

Felix Meurders: U heeft de strekking van het programma zo opgevat?

Afshin Ellian: Ik heb het niet alleen opgevat. Alle mensen die ik gesproken heb, die het gezien hebben, hebben het zo opgevat. Daarom hebben wij vandaag ook in Nederland behoorlijk veel discussie gehad daarover op allerlei podia en plaatsen.

Felix Meurders: U heeft Ayaan inmiddels gesproken?

Afshin Ellian: Ik heb om 6 uur vanmiddag Nederlandse tijd met haar gesproken.

Felix Meurders: En wat vond ze ervan?

Afshin Ellian: Nou, ik kon opmaken van haar stem, dat die zeer aangeslagen was. Want ja laten we ook een beetje menselijk zijn, niet vergeten, ze zit nog steeds onder die enorme bedreiging, letterlijke bedreiging, levensbedreiging. Ze krijgt twee weken geleden van buitengewoon moedige mensen in Den Haag te horen dat zij moet weg gaan omdat er gevaar vormt voor de wijk he. Buitengewone burgermoed. Waar juist Zembla en andere programma's moesten aan die mensen vragen, wat zijn jullie nou toch moedig.

Felix Meurders: Maar journalistiek gezien heeft u gewoon feiten op een rijtje gezien gezet worden door Zembla die deugen althans voor wat betreft het vluchtverhaal.

Afshin Ellian: Nee.

Felix Meurders: Ja.

Afshin Ellian: De feiten kunnen deugen, maar je kunt de feiten zo presenteren, dat je, zo demagogisch presenteren dat het volk denkt dat het nieuws is. En als het geen nieuws is, dan veroorzaakt je een debat over iets dat het eigenlijk niet om niet vandaag ontdekt is, maar eigenlijk reeds al door die persoon zelf is medegedeeld. Maar zij willen het ontmaskeren als een leugenaar terwijl zij had allang gezegd wat die heeft verzwegen voor de

- Nederlandse samenleving.
- Felix Meurders: Zembla is hier overigens niet, want vindt dat de boodschapper in dit geval de schuld krijgt in plaats van dat we op de feiten in gaan. Ik probeer zoveel mogelijk met u op de feiten in te gaan die gisteravond gebracht zijn door die uitzending van Zembla. (Richt zich tot Saskia Dekker en Chris Kijne:) Hebben jullie nieuwe feiten gehoord in die uitzending?
- Saskia Dekker: Nou, ik was zelf ook wel verbaasd, want ik had heel erg veel verwacht van die uitzending want je hoorde er allerlei berichten over en toen ik eenmaal ging kijken viel me wel op dat ik inderdaad weinig nieuws zag. En ik denk toch Hirsi Ali is iemand die toch controversieel is in Nederland. Je bent of heel erg voor voor haar of heel erg tegen. Dat gevoel krijg ik tenminste vanuit Frankrijk. En ik denk als je dan een documentaire over haar maakt, dat je dan toch moet zorgen dat je heel erg objectief bericht. En als je dan naar de feiten kijkt, dan vind ik dat er weinig nieuws uit naar voren kwam.
- Felix Meurders: Chris Kijne, zelfde gevoel?
- Chris Kijne: Chris Kijne: Nou, ik heb wel wat nieuwe feiten gehoord. Maar het feit dat zij haar vluchtverhaal bij elkaar gelogen heeft dat was inderdaad bekend en dat uh, ik bedoel dat begrijp ik ook heel erg goed.
- Felix Meurders: Maar ook zo gedetailleerd bekend?
- Chris Kijne: Niet tot in deze details. Maar kijk die details die gaan dan over het feit dat ze bijvoorbeeld de burgeroorlog niet heeft meegemaakt he. Dat ze als klein meisje al weggegaan is uit Somalië en dat ze door de UNHCR erkend is en dat de UNHCR haar opvoeding heeft betaald. Maar wat is de relevantie daarvan want zij heeft zelf volgens mij//
- Felix Meurders: Nou politiek kan het relevant zijn natuurlijk he. Mevrouw Smit-Kroes zei bij haar presentatie als Tweede Kamerlid, uh, dat ze vijf burgeroorlogen//
- Chris Kijne: Maar dan is het nieuws van Zembla dus dat mevrouw Smit-Kroes niet altijd de waarheid spreekt. Dat lijkt me ook niet een geweldige skoep, want dat wisten we volgens mij ook al. Maar uhm, het het feit dat je dus suggereert van ze heeft die burgeroorlog helemaal niet meegemaakt en ze woonde daar heel goed en ze d'r onderwijs is betaald door de UNHCR, ja daarmee suggereer je toch van daar heeft ze allemaal mee gesjoemeld, terwijl zij zich d'r volgens mij nooit op heeft voorgestaan dat ze die oorlog heeft meegemaakt en ook niet dat ze in heel armoedige omstandigheden heeft geleefd. Dus dat, ik vind aan de andere kant het woord demagogisch vind ik ook wel weer, maar dat is een beetje het probleem met het debat rond Hirsi Ali en en het hele islamdebat dat dat ontardaart meteen altijd in een soort hysterie en je zou er ook wat rustiger over kunnen praten. Maar ik vond het niet een erg goede sterke uitzending.
- Felix Meurders: Er zijn ook vraagtekens bij het verhaal dat Hirsi Ali gedwongen zou zijn uitgethuwelijkt.
- Afshin Ellian: Ja, nou weet je wat ik denk. Ik denk dat de volgende stap van de kamp tegen Ayaan Hirsi Ali is. Sorry dat ik dat zeg, ik hoop dat Ayaan ook mij vergeeft en alle vrouwen, dat met belastinggeld van het volk publieke omroep gaat een camera meenemen naar Ayaan en zegt doe je onderbroek uit, we moeten even filmen of je besneden bent. Ja, wat is dat nou voor flauwekul. Zij, als zij niet was uitgethuwelijkt kon zij zelfs niet Kenia verlaten want anders kon krijgen geen legaal visum krijgen. En ten tweede, iemand die perfect Engels spreekt, die moet naar Canada gaan, heeft ook legaal visum, die komt in een godvergeten gat dat Nederland heet, die kan de taal niet spreken. Is zij hier, dan moet een dringende reden hebben om om beslissing te nemen hier te blijven, want als ze in Canada was, was ze waarschijnlijk eerder beroemd geworden met haar missie.
- Felix Meurders: Blijft overigens een feit dat Zembla wel twee getuigen heeft gevonden die zeggen dat het huwelijk niet tegen haar zin was.
- Afshin Ellian: Ja welke, de ene is een tante met haar achterwerk zit voor de camera, totaal gesluisde tante die, ja ik kan heel veel Somalische vrouwen voor u meenemen die allemaal Ayaan haten en ook Turkse en Marokkaanse.
- Felix Meurders: Dat weet u toch niet?
- Afshin Ellian: Nou ja, u moet de kranten lezen sinds 2002 dat zij in politiek is hoeveel brieven komen van verschillende mensen.
- Felix Meurders: Ik neem absoluut aan dat dat haar tante geweest is.
- Afshin Ellian: Nee, kan best tante zijn, maar wat ik zeg is ik kan die betrouwbaarheid niet toetsen. Dan blijft de broer over, maar daarover kunnen we straks gaan spreken want vandaag weet ik dat minstens sinds gisteravond vier verschillende mensen los van elkaar met die broer

hebben gesproken. NOVA heeft gesproken, Leon de Winter, columnist van Elsevier, heeft gesproken en uhm ANP heeft gesproken en jullie hebben ook gesproken.

Felix Meurders: Dat klopt.

Afshin Ellian: En dan blijft er die Osman, ja die Osman//

Felix Meurders: Die broer die zegt namelijk dat ze dat het wel een gearrangeerd huwelijk was, dat zegt ie nu.

Afshin Ellian: Ja, maar Zembla ontkent dat.

Felix Meurders: Gisteren zei die dat niet zo in de documentaire.

Afshin Ellian: Ja omdat die broer zoals ik het gehoord heb van mensen die hem hebben gesproken heeft ie gezegd, ik ben bedonderd, ze zeiden tegen mij dat//

Felix Meurders: Dat heeft ie niet tegen mij gezegd.

Afshin Ellian: Ja, nou goed uhm, dat heeft ie wel tegen Leon de Winter gezegd en ANP ook overigens NOVA ook gisteravond, maar NOVA had geen tijd om het uit te zenden. Heeft ie gezegd ik ben bedonderd. Ze zeiden dat ze willen een documentaire maken over haar jeugd en leven en bleek dat het allemaal tegen haar is en die woorden zijn in mijn mond gelegd. En dat is niet zo, dat is anders en dat heeft ie uitgelegd.

Chris Kijne: Ja dat je in dit soort welles nietes terecht komt, dat geeft natuurlijk dat geeft natuurlijk wel een beetje aan dat het niet zo'n sterke uitzending was. Wat volgens mij hier het probleem is, is het probleem van research journalistiek op televisie. Als je bij de krant research journalist bent, dan schrijf je een verhaal als je een verhaal hebt, maar Zembla moet iedere week een uitzending hebben en ja soms valt het een beetje tegen en dan moet je toch een uitzending hebben en je hebt toch dat format van het moet spannend en er moet iets onthuld worden. En dat was er niet echt gisteren.

Felix Meurders: Overigens had Zembla spijt ervan dat ze dat fragment bij Barend en Van Dorp niet hebben uitgezonden want daar hadden ze de beschikking over en daar wisten ze ook van.

11. Reactie van de eindredactie

Zoals uit bovenstaande hoofdstukken blijkt is de kritiek op de redactie van *Zembla* erg fel. Een reactie van *Zembla* zelf op de ontstane commotie kon haast niet uitblijven. Op 19 mei 2006 verschijnt er in dagblad Trouw dan ook een artikel waarin *Zembla*-eindredacteur Kees Driehuis reageert op alle kritiek. *Zembla* is verontwaardigd over het feit dat zij als boodschapper in de schijnwerper zijn komen te staan in plaats van de boodschap. Aangezien het weerwoord van *Zembla* in deze zaak van belang is, is ervoor gekozen het artikel hier in zijn geheel weer te geven:

‘Waarom heeft *Zembla* de documentaire over Ayaan Hirsi Ali uitgezonden?’

Zes maanden geleden is op de redactie van *Zembla* een voorstel besproken van een van de redacteuren die onderzoek had gedaan naar de uitspraken van Ayaan Hirsi Ali over haar vlucht naar Nederland. Hem was opgevallen dat zij (in interviews, artikelen en boeken) verschillende versies gaf van haar leven vóór zij in Nederland kwam. Hij zou dit verder onderzoeken en mensen benaderen die Ayaan in die tijd hebben meegemaakt. Waarom dat onderzoek?

Ayaan Hirsi Ali is niet zomaar een vluchteling. Zij was woordvoerder integratie van een politieke partij die de architect en uitvoerder is van een strikt en restrictief immigratiebeleid. De VVD is een regeringspartij die een strenge minister van Vreemdelingenzaken levert aan het kabinet Balkenende II.

Zag niemand binnen de VVD dat dit een probleem opleverde voor de positie van Ayaan Hirsi Ali? Zij zelf zag dat wel, getuige haar telefoongesprek met Rita Verdonk waarin ze naar eigen zeggen verklaarde ‘ook gelogen’ te hebben. Viel het niemand op dat de Nederlandse regering in het eigen parlement een voorbeeld van klassenjustitie liet rondlopen? Hirsi Ali kan rekenen op invloedrijke vrienden. Dat kunnen de duizenden asielzoekers die ons land worden uitgezet niet. Dat betekent dat er sprake is van hypocrisie en van een onrechtvaardige situatie. En daarmee alleen al is het een onderwerp voor *Zembla*.

Ook met haar opvattingen over de onderdrukking van moslimvrouwen, eerwraak en vrouwenbesnijdenis kwam Ayaan Hirsi Ali prominent in het nieuws. Haar eigen ervaringen speelden daarbij, zo zei ze, vaak een grote rol.

De afgelopen maanden hebben twee *Zembla*-redacteuren vrijwel alles gelezen en gezien wat er over en rond Ayaan Hirsi Ali is gepubliceerd en uitgezonden. Over heel veel onderwerpen is zij talloze keren geïnterviewd, maar haar complete vluchtverhaal was nog nooit aan de openbaarheid prijsgegeven. Wij wilden een uitzending maken waarin dat beeld wél werd gegeven en deze *Zembla*-aflevering zou ergens in mei (een volstrekt willekeurige datum) worden uitgezonden. Vervolgens begon de moeizame zoektocht naar mensen die Ayaan destijds hadden meegemaakt en daar met ons over wilden praten. De meeste van hen waren nog nooit door een journalist benaderd.

We legden contact met talloze (verre) familieleden, clangenoten, (ex-)vrienden en vriendinnen en andere mensen uit de Somalische gemeenschap in diverse landen. Iedereen hebben we verteld dat de uitzending niet zou gaan over haar opvattingen ten aanzien van de islam, maar over haar leven totdat ze in Nederland kwam en de eerste periode in Nederland. Het onderzoek leverde uiteindelijk genoeg relevant materiaal op voor een uitzending.

Wij hebben op 27 april een aantal fragmenten van onze opnamen laten zien aan Ayaan Hirsi Ali en haar aanvullende vragen gesteld. Op woensdag 10 mei is er een persbericht verstuurd waarin, in grote lijnen, de inhoud van het programma werd aangekondigd. Daarop belden diverse kranten en televisieprogramma's met de vraag om meer informatie én of er nieuws in de uitzending zat. Vervolgens is een tweede persbericht verstuurd met als kop: 'VVD wist dat Ayaan Hirsi Ali haar vluchtverhaal heeft verzonnen'.

Geïnteresseerde media hebben we daarna de mogelijkheid geboden om de uitzending eerder die donderdag, om drie uur 's middags, te bekijken. Naar aanleiding daarvan wilde het NOS-Journaal graag de beschikking krijgen over een aantal fragmenten waarvan zij dachten dat die nieuwswaardig waren. In het Journaal van acht uur is er aandacht aan besteed. Na afloop van de Zembla-uitzending bracht het ANP een uitvoerig bericht en later op de avond stelde het Kamerlid Nawijn Kamervragen. De verdere afloop is bekend.

De dag na de uitzending werd Zembla beschuldigd van het omkopen en intimideren van de broer van Ayaan, Mahad Hirsi Magan. Deze beschuldiging is via een anonieme brief naar vrijwel alle dag- en weekbladen nog op de avond van onze uitzending gestuurd.

Het is wellicht een overbodige mededeling, maar toch: wij hebben nog nooit iemand betaald om een verklaring af te geven. Mahad Hirsi Magan heeft op ons verzoek met ons een ingewikkelde reis gemaakt naar Somalië. Hij heeft daarvoor een onkostenvergoeding gekregen van 20 dollar per dag. Hij heeft uit vrije wil zijn verklaring gegeven en is niet onder druk gezet. Tenminste, niet door ons. Na de uitzending is hij gebeld door zijn zus Ayaan en Leon de Winter. Tegenover hen heeft hij zijn verklaring ingetrokken.

Als journalist hoop je altijd dat je werk gehoord en gezien wordt. Dat er, in sommige gevallen, Kamervragen worden gesteld. Of dat er een maatschappelijke discussie op gang komt. Zembla doet dat al meer dan tien jaar. Vaak met succes. Vaak opiniërend. Soms controversieel. Dat wordt ons niet altijd in dank afgenomen, maar dat hoort erbij. Het gaat tenslotte om de feiten, niet om de brenger daarvan. Wat ons de afgelopen week echter heeft verbaasd, is de verontwaardiging die zich - juist ook van collega-journalisten - op ons heeft gericht. Op de boodschapper dus en niet op de boodschap.

'De heilige Ayaan' was voor een aantal opiniemakers en journalisten aanleiding om ons te beschuldigen van een hetze tegen het voormalig VVD-Tweede-Kamerlid Ayaan Hirsi Ali. Er werd veel beweerd en gesuggereerd, maar niemand heeft een feitelijke fout in het verhaal kunnen aanwijzen. Er zijn geen feiten verdraaid, er is hoor en wederhoor toegepast, kortom daar kan het allemaal niet aan liggen. Ons lijkt te worden kwalijk genomen dat we deze uitzending überhaupt hebben gemaakt. Het is blijkbaar een taboe om het verleden van een Kamerlid bloot te leggen, althans als het om Ayaan Hirsi Ali gaat.

Er zat geen nieuws in, was een ander verwijt. Als dat zo was, dan hebben wij in ieder geval de primeur van een programma zonder nieuws dat toch een aantal dagen volop het nieuws beheerste. Maar er zijn in 'De heilige Ayaan' wel degelijk nieuwe feiten aan de orde gesteld. Het was voor het eerst dat het verleden van Ayaan over de volle breedte werd neergezet. Bovendien creëerde de uitzending actualiteit doordat ze een discussie losmaakte over de consistentie van door de VVD gehanteerde standpunten ten aanzien van het asielbeleid.

Zembla heeft doelbewust karaktermoord op Ayaan Hirsi Ali willen plegen en haar haar Nederlanderschap willen doen ontnemen? Het antwoord lijkt me erg logisch: allerm minst.

Zembla is niet verantwoordelijk voor fouten van de VVD of voor de beslissingen van minister Verdonk. Maar de vraag wat wij wilden is journalistiek niet relevant. Wij zijn journalisten en geen lobbyisten. Maar hoge bomen vangen veel wind. Hoge bomen behoren ook veel wind te vangen. Journalisten behoren de macht te controleren, waar die zich ook bevindt. En Zembla zal dat blijven doen'. (Trouw, 19-05-2006)

12. Reacties in de politiek

In het boek *De orkaan Ayaan* staat dat nog de donderdagavond van 11 mei duidelijk werd dat de uitzending van *Zembla* vervelende gevolgen voor de naturalisatie van Hirsi Ali zou kunnen hebben (Berkeljon en Wansink, 2006, p.17). Kamerlid Hilbrand Nawijn van Lijst Nawijn, voorganger van Verdonk en voormalig directeur van de Immigratie en Naturalisatiedienst, diende die avond nog Kamervragen in voor minister Verdonk. Hij toonde zich geschokt door de documentaire en wilde dat Hirsi Ali alsnog het land zou worden uitgezet als zou blijken dat ze inderdaad zou hebben gelogen. De volgende Kamervragen inzake de asielprocedure van Hirsi Ali werden ingediend:

- 1) Heeft de minister kennisgenomen van de uitzending van *Zembla* d.d. 11 mei 2006 inzake de achtergronden van Tweede Kamer lid Ayaan Hirsi Ali?
- 2) Is het waar dat zoals in de onderstaande samenvatting van de redactie van *Zembla* op internet staat vermeld, dat Ayaan Hirsi Ali bij aankomst in Nederland haar geboortedatum heeft vervalst, een verkeerde naam heeft opgegeven en een verhaal heeft verzonnen om in Nederland asiel te krijgen?
- 3) Klopt de informatie uit de samenvatting van de redactie van *Zembla* dat Ayaan Hirsi Ali de VVD-leiding heeft geïnformeerd over haar verzonnen verhaal voordat zij werd gepresenteerd als kandidaat-Kamerlid?
- 4) Bent u bereid om hier nader onderzoek naar te laten verrichten en hierover de Tweede Kamer te informeren? Zo nee, waarom niet?
- 5) Is het waar dat Ayaan Hirsi Ali destijds lange tijd in Kenia heeft verbleven en aldaar een verblijfsvergunning heeft gehad?
- 6) Heeft Ayaan Hirsi Ali dat tegen de contactambtenaar bij haar asielverhoor verteld?
- 7) Heeft Ayaan Hirsi Ali ook tegen de IND verzwegen dat zij via Kenia en Duitsland naar ons land is gekomen?
- 8) Zo ja, is het waar dat zowel Kenia als Duitsland als zogenaamde landen van eerste opvang golden, alwaar Ayaan Hirsi Ali voldoende bescherming tegen terugzending naar Somalie kon genieten?
- 9) Is de minister bereid de Tweede Kamer te informeren over de wijze waarop de besluitvorming door de IND destijds tot stand is gekomen?
- 10) Is het de minister bekend dat door het verstrekken van onjuiste informatie in administratieve procedures de basis aan vergunningverlening door de overheid komt te ontvallen?
- 11) Is het verstrekken van onjuiste informatie in de asielprocedure voor de minister aanleiding, zowel haar Nederlanderschap als asielstatus, in te trekken?
(www.hilbrand-nawijn.nl)

Berkeljon en Wansink (2006) schrijven dat op de avond van 11 mei het bewindspersonenoverleg van de VVD plaats vond. Rita Verdonk was daarbij aanwezig en heeft daardoor de uitzending van *Zembla* niet kunnen zien. Verdonk verklaarde pas te kunnen reageren als ze de documentaire gezien had. De Kamervragen van Nawijn vormden de volgende dag echter niet het nieuws, maar wel het feit dat Hirsi Ali het had opgenomen voor de Kosovaarse scholiere Taida Pasic, die door Verdonk een paar maanden voor haar vwo-eindexamen het land uit was gezet (Berkeljon en Wansink, 2006, p.18). Dat Verdonk had verklaard dat zij in 1992 met Hirsi Ali hetzelfde gedaan zou hebben was het grote nieuws. Maar op de dag na de uitzending, vrijdag 12 mei 2006, verklaart Verdonk na afloop van de ministerraad dat Hirsi Ali zich nergens zorgen over hoeft te maken. Op zaterdag 13 mei verschijnt in *Trouw* echter een artikel waarin wordt gesteld dat als de gegevens uit de

documentaire kloppen Hirsi Ali nooit officieel Nederlands is geweest. Verdonk laat weten dat er toch een onderzoek wordt ingesteld naar het immigratiedossier van Hirsi Ali. Op zondag 14 mei 2006 hoort Hirsi Ali dat erover na wordt gedacht om haar staatsburgerschap in te trekken. En al op maandag 15 mei deelt Verdonk mee dat het onderzoek naar de naturalisatie van Hirsi Ali is afgerond en dat de conclusie luidt dat zij 'wordt geacht het Nederlanderschap niet te hebben verkregen' (Hirsi Ali, 2006). Verdonk baseerde zich op gegevens zoals zij die tot dan toe had begrepen over het verleden van haar partijgenote, op de uitzending van Zembla en op de uitspraak van de Hoge Raad over een soortgelijke kwestie. Hirsi Ali zelf heeft deze conclusie in een brief van Verdonk ontvangen en heeft de mogelijkheid gekregen binnen zes weken op de inhoud van de brief te reageren (www.regering.nl). Op deze zelfde maandag wordt bekend gemaakt dat Hirsi Ali per 1 september 2006 naar de Verenigde Staten zal vertrekken om voor de conservatieve denktank het American Enterprise Institute in Washington te gaan werken. Op dinsdag 16 mei maakt Hirsi Ali tijdens een door de NOS rechtstreeks uitgezonden persconferentie in het Haagse Nieuwspoort bekend dat ze per direct aftreedt als Kamerlid (Berkeljon&Wansink, 2006).

Veel parlementsleden waren woedend over de gang van zaken en over het feit dat Hirsi Ali slechts vier dagen na de beruchte uitzending van Zembla al geen Nederlands staatsburger meer was. Dinsdagavond en woensdag vindt dan ook op initiatief van Groen Links fractievoorzitter Femke Halsema een kamerdebat plaats over de nationaliteit van Hirsi Ali, waarin Verdonk de opdracht krijgt haar hoe dan ook een Nederlands paspoort te verschaffen. Tijdens dit debat hechtte Verdonk veel belang aan het feit dat Hirsi Ali in *Zembla* voor het eerst zelf had verklaard dat ze gelogen had (Berkeljon en Wansink, 2006). Verdonk ontkende dus dat ze al eerder op de hoogte was geweest van de leugens van Hirsi Ali. Halverwege het tweede termijn in het debat wordt door fractievoorzitter Van Beek van de VVD een motie ingediend waarmee de regering werd verzocht het vooralsnog ingenomen standpunt te heroverwegen. Omdat Verdonk kenbaar maakte niet mee te willen werken diende fractievoorzitter Verhagen van het CDA woensdagmiddag een tweede motie in. Daaruit bleek dat de Kamer van mening was dat op dat moment nog geen sprake kon zijn van nietigheid van de naturalisatie van Hirsi Ali (Berkeljon en Wansink, 2006). Beide moties werden uiteindelijk aangenomen om de kwestie nog eens nader te onderzoeken. Verdonk werd verweten overhaast en solistisch te hebben gehandeld. En op vrijdag 19 mei zegt Verdonk opeens weer op een congres van de VVD dat Hirsi Ali hoe dan ook Nederlander zal blijven (Berkeljon&Wansink, 2006).

Op 1 juni 2006 laten Britta Böhler en Flip Schüller, de advocaten van Hirsi Ali, per brief aan Verdonk weten dat Hirsi Ali wel het recht heeft om de naam Ali te voeren. Er is sprake van een 'dwaling', wat inhoudt dat iemand denkt dat hij fout zit, terwijl dat niet zo blijkt te zijn. Hirsi Ali dacht dat ze fout was geweest door niet de naam van haar grootvader Magan op te geven, maar de naam Ali. Maar uit het onderzoek van haar advocaten bleek dat zij op basis van het Somalisch namenrecht zowel de naam Magan als Ali zou mogen voeren (Berkeljon&Wansink, 2006). Hirsi Ali bleek dus gewoon volgens de Nederlandse regelgeving gehandeld te hebben. Wat betreft het onjuiste geboortjaar voerden de advocaten aan dat de onjuistheden onvoldoende zwaarwegend waren om het identificerend vermogen aan te tasten. Een onjuiste geboortedatum alleen bleek geen aanleiding om een asielstatus te weigeren (Berkeljon&Wansink, 2006).

Op 27 juni legt Verdonk zich middels een brief aan de Kamer neer bij de vaststelling van Britta Böhler en Flip Schüller dat Ayaan Hirsi Ali gerechtigd was de naam Ali te voeren en dat zij gedwaald heeft in haar uitlatingen dat zij gelogen zou hebben over haar identiteit om

asiel aan te kunnen vragen. Haar brief ging vergezeld met een verklaring van Hirsi Ali zelf, waarin zij alle schuld op zich nam: 'Ik betreur dat ik Verdonk op het verkeerde been heb gezet' (Berkeljon en Wansink, 2006). Echter al op 27 juni zelf zegt Hirsi Ali in *NOVA* dat zij liever een andere verklaring had getekend, maar dat ze onder druk was gezet. Hirsi Ali (2006) zegt in haar boek *Mijn Vrijheid* dat Verdonk geen genoeg wilde nemen met een verklaring zonder schuldbekenenis. Deze uitspraak bracht op zijn beurt ook weer een schandaal met zich mee. De kwestie van Hirsi Ali bleek zeer onzorgvuldig behandeld te zijn, maar Verdonk weigerde daar haar verantwoordelijkheden voor te nemen. Op 28 juni vond dan ook weer een spoeddebat plaats, waarin de motie van wantrouwen tegen Verdonk werd gesteund door regeringspartij D66. Deze motie werd echter ook weer verworpen. Fractievoorzitter Van der Laan van D66 maakte uit deze verwerping op dat CDA en VVD kozen voor Verdonk en tegen een voortzetting van de samenwerking met D66 (Berkeljon en Wansink, 2006). Daarmee viel het tweede kabinet-Balkenende.

13. Schandaal

De rel over het Nederlandschap van Hirsi Ali heeft dus uiteindelijk de val van het kabinet als gevolg gehad. En hoewel het in eerste instantie voornamelijk binnen de Nederlandse politiek werd uitgevochten, was het ook smullen voor de Nederlandse media. De onderzoeksjournalistiek van *Zembla* leverde sensatie op. Deze sensatie zat hem in het feit dat er sprake leek te zijn van een groot schandaal in de Nederlandse politiek. Om de paspoortcrisis daadwerkelijk als een schandaal te kunnen definiëren is gekeken in welke mate er dan ook wordt voldaan aan de tien criteria van Lull en Hinerman (1997).

1. Sociale normen die de dominante moraal weerspiegelen moeten overtreden worden.

De sociale norm die in deze kwestie wordt overtreden betreft het feit dat notabene een VVD-kamerlid heeft gelogen over haar naam en verleden bij haar asielaanvraag. Ongeacht het feit dat dit later juridisch wordt beoordeeld als een dwaling, blijft er toch sprake van een leugen.

2. Het moet om een specifiek persoon gaan die deze overtreding begaat.

De hele kwestie betreft specifiek VVD-kamerlid Ayaan Hirsi Ali. Zij is degene die de overtreding heeft begaan door te liegen over haar naam en verleden.

3. Deze specifieke persoon moet dan een daad hebben uitgevoerd op basis van zijn eigen verlangen of interesse die de sociale norm en dominante moraal overtreedt.

Hirsi Ali heeft gelogen puur vanuit haar verlangen om asiel te krijgen in Nederland, en heeft daarmee de sociale norm en dominante moraal inderdaad overtreden.

4. Deze specifieke individu moet ook daadwerkelijk kunnen worden aangewezen als aanstichter van de daad.

Alleen al op basis van haar eigen uitingen in de uitzending van *Zembla* wordt bewezen dat zij kan worden aangewezen als aanstichter van de daad.

5. Aangetoond moet zijn dat de daad op basis van intentie en zorgeloosheid is begaan.

Uit het feit dat zij heel bewust heeft gelogen om asiel te kunnen krijgen blijkt dat zij de daad op basis van intentie is begaan. Of hierbij ook sprake was van zorgeloosheid is echter discutabel aangezien is gebleken dat zij meerdere keren zelf al in de media heeft verklaard gelogen te hebben.

6. De individuele persoon moet verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor zijn daad.

Het feit dat Hirsi Ali zelf ook meerdere malen heeft bekend dat zij bewust heeft gelogen maakt dat zij daarvoor ook daadwerkelijk verantwoordelijk gehouden kan worden. Dat haar daad echter ook door anderen is getolereerd en geaccepteerd maakt dat indirect ook meerdere personen verantwoordelijk gehouden kunnen worden, waaronder bijvoorbeeld de VVD-bewindslieden. Zij wisten van haar leugen, maar hebben haar toch bewust tot VVD-kamerlid gemaakt.

7. De daad moet verschillende gevolgen hebben voor de betrokken personen.

Haar leugen heeft Hirsi Ali uiteindelijk bijna haar Nederlandschap gekost. Maar door de kwestie is bijvoorbeeld ook de status van minister Verdonk aan het wankelen gebracht en is uiteindelijk zelfs het kabinet-Balkenende II gevallen. De daad heeft dus inderdaad verschillende gevolgen gehad voor de betrokken personen.

8. *De onthulling van de daad moet wijd verspreid gecommuniceerd worden via de media.*

De uitzending van *Zembla* heeft de zaak aan het rollen gebracht. En door de aan de uitzending voorafgaande persvertoning konden de berichten over de leugen van Hirsi Ali diezelfde donderdagavond van 11 mei al in diverse andere programma's op televisie worden gecommuniceerd, waarop de volgende dag de kranten volgden.

9. *De media moet de gebeurtenissen effectief vertellen aan de hand van een verhaal.*

Zembla is in eerste instantie de eerste geweest die het complete verhaal achter de leugen van Hirsi Ali heeft verteld. En na de eerste berichtgevingen borduurden de media steeds verder op dit verhaal over de leugen. Bijvoorbeeld in de uitzending van *NOVA* van 16 mei, waarin Leon de Winter vertelde dat hij getuige was geweest van het telefoongesprek tussen Hirsi Ali en Verdonk over de kwestie van het Kosovaarse meisje Pasic. Hiermee toonde hij bovendien aan dat Verdonk zelf ook in deze zaak heeft gelogen door te ontkennen dat zij reeds op de hoogte was van de leugens van Hirsi Ali.

10. *Dit verhaal moet een grote interesse en discussie opwekken.*

Er ontstond niet alleen in de politiek discussie, ook het publieke debat over de kwestie en de uitzending van *Zembla* kwam op gang onder andere met hulp van schrijver en columnist Leon de Winter die de aflevering van *Zembla* al voor uitzending verfoeide met de volgende woorden in zijn column van maandag 10 mei 2006: "De Vara was dus niet naar Somalië gereisd om de oorlog daar in beeld te brengen, maar om stront te verzamelen waarmee ze Ayaan Hirsi Ali konden besmeuren". Hiermee werden de eerste stappen gezet om interesse op te wekken en de discussie over de kwestie op gang te brengen. Dat veel mensen echter toch lijken te denken dat Hirsi Ali Nederland gedwongen heeft verlaten toont wel aan dat op het laatst de aandacht voor het schandaal verslapte. Anders had iedereen geweten dat ze wel degelijk gewoon nog Nederlandse is en dat ze niet naar aanleiding van de uitzending van *Zembla* besloten had te stoppen in de Tweede Kamer om naar Amerika te vertrekken.

Uit bovenstaande analyse van de affaire op basis van de criteria van Lull en Hinerman (1997) blijkt dat er inderdaad sprake is van een schandaal. In deze kwestie wordt immers voldaan aan alle criteria. De vraag welk medium in dit schandaal de belangrijkste rol heeft gespeeld is in deze kwestie niet moeilijk te beantwoorden. Het televisieprogramma *Zembla* heeft immers overduidelijk de meest dominante rol gespeeld in het ontstaan en de verspreiding van het schandaal. Maar in hoeverre heeft *Zembla* haar taak als waakhond vervuld om een schandaal aan het licht te brengen en in hoeverre waren de journalistieke praktijken van *Zembla* zelf een schandaal? Hoewel de leugen van Ayaan Hirsi Ali al een paar jaar openbaar bekend was, bleek er toch nog een televisieprogramma voor nodig te zijn om de zaak alsnog aan het rollen te brengen. De leugen was volgens velen al jaren bekend in de media, maar door de nieuwe verpakking ervan aan de hand van een documentaire van een gezaghebbend programma werd er uiteindelijk alsnog een schandaal gecreëerd. Maar klopt het dan wel dat de leugen al eerder in de media aan de orde was gebracht?

14. Leugen eerder in de media

In de documentaire worden een aantal leugens onthuld en worden een aantal feiten in twijfel getrokken. Hirsi Ali zou eigenlijk Hirsi Magan heten, ze zou in 1969 in plaats van in 1967 geboren zijn, ze zou niet vanuit Somalië zijn gevlucht, maar vanuit Kenia. Daar leefde ze in relatieve luxe als erkend vluchteling van de UNHCR. Bij de VVD zouden ze al vanaf haar aantreden bij deze partij op de hoogte zijn geweest van haar leugens bij haar asielaanvraag. En het verhaal over de gedwongen uithuwelijking wordt in twijfel getrokken. Gesuggereerd wordt dat Hirsi Ali uit vrije wil met Osman Musse getrouwd zou zijn om naar Europa te kunnen komen. Uit de reacties op de uitzending van de documentaire van *Zembla* valt op te maken dat veel mensen van mening zijn dat *De heilige Ayaan* geen nieuws bevatte. Het feit dat Hirsi Ali bij haar asielaanvraag in Nederland gelogen had zou al meerdere keren in diverse media ook door haarzelf bekend zijn gemaakt. Deze bewering moet ook onderbouwd worden. Diverse bronnen zijn daarvoor genoemd, zoals ook blijkt uit de voorgaande hoofdstukken over de reacties op de uitzending van de documentaire. Genoemd worden de uitzending van *Barend&Van Dorp* van 11 september 2002, het artikel in *The Guardian* van 17 mei 2005, het artikel in *HP/de Tijd* van 4 oktober 2002, de column van Ronald Plasterk in het programma *Buitenhof* van 19 februari 2006, het programma *Zomergasten* van 29 augustus 2004, het boek *In Godsnaam* van Jutta Chorus en Ahmet Olgun (2005) en het artikel in *The New York Times* van 3 april 2005. Op basis van de gegevens in het boek *De orkaan Ayaan* van Berkeljon en Wansink (2006, p.12 en 14) kunnen hieraan worden toegevoegd het artikel in het VARA TV Magazine van 7 december 2002, het artikel van Jutta Chorus in *NRC Handelsblad* van 28 augustus 2004 en de radio1-uitzending van het marathoninterview in *De Ochtenden* van 26 december 2003. De vraag is echter of de feiten in deze genoemde bronnen ook daadwerkelijk overeen komen met de feiten zoals die in de documentaire worden gegeven.

Om te beginnen zijn de berichten in de geschreven pers onderzocht. Op 28 augustus 2004, de dag voordat Hirsi Ali te gast was bij het VPRO programma *Zomergasten*, verscheen in het *NRC Handelsblad* een artikel van Jutta Chorus genaamd *Ze zullen zien dat ik gelijk heb; Een half jaar met Ayaan Hirsi Ali*. In het artikel komen enkele passages voor die vertellen over het verleden van Hirsi Ali:

‘...Ayaan Hirsi Magan werd op 13 november 1969 geboren in Mogadishu als tweede dochter bij de tweede vrouw van Hirsi Magan, telg uit de Koninklijke Osman Mahamoud-clan die deel uitmaakt van de Darod-clan...’

Uit deze passage blijkt dat Hirsi Ali eigenlijk Hirsi Magan heet. Er wordt echter niet vermeld dat deze naamsverandering te maken had met haar asielaanvraag in Nederland. In het artikel wordt enkel verteld dat de reden voor haar naamsverandering te maken had met het feit dat ze in Nederland onherkenbaar wilde blijven voor haar familie.

‘...Ayaan Hirsi Ali werd uitgetrouwd aan een in Canada wonende Somaliër. Ze trouwde met hem in 1991 in Nairobi, maar tijdens haar reis naar Canada vluchtte ze in Duitsland naar Nederland. De naam Magan verving ze door Ali om in Nederland onherkenbaar te blijven...’ *Zembla* trekt het verhaal over de uithuwelijking in twijfel, maar in dit artikel wordt dit verhaal bevestigd. Overigens wordt in de documentaire verteld dat zij in 1992 getrouwd zou zijn, terwijl hier staat dat dat in 1991 was. Over haar vluchtverhaal wordt in het artikel het volgende geschreven:

‘...Op haar zesde – de burgeroorlog in Somalië was net afgelopen – verhuisde ze met haar moeder, haar broer, haar zusje en haar oma achtereenvolgens naar Mekka in Saoedi-Arabië, naar Riad, naar Djedda, naar Khartoem in Soedan. Daar werd het gezin niet toegelaten. Ze weken uit naar Addis Abbeba in Ethiopië en kwamen na anderhalf jaar in Nairobi in Kenia terecht. Daar woonde Ayaan 10 jaar, tot 1991...’

De eerste zin van deze passage maakt al duidelijk dat in dit artikel het verhaal in stand wordt gehouden dat Hirsi Ali in ieder geval in Somalië een burgeroorlog heeft meegemaakt. Dat betekent dat niet de volledige leugen over het vluchtverhaal onthuld wordt, zoals dat wel in de documentaire van *Zembla* gebeurt. Wel wordt duidelijk dat Hirsi Ali van haar dertiende tot haar twintigste in Kenia woonde. Maar achterwege wordt gelaten dat zij bij haar asielaanvraag heeft opgegeven dat zij in 1967 werd geboren en vanuit Somalië gevlucht was. In het artikel zegt Hirsi Ali over het onderwijs dat zij in Kenia kon volgen: ‘dankzij mijn vader mocht ik naar school’. In de documentaire wordt dit aangevuld met de informatie dat zij dankzij haar vader de vluchtelingenstatus in Kenia had gekregen, erkend door de UNHCR, die ook haar schoolgeld betaalde. De feiten die in de documentaire worden genoemd komen niet helemaal overeen met de feiten in dit artikel.

Jutta Chorus heeft gegevens uit dit artikel en haar research gebruikt voor het boek *In godsnaam* (2005), dat zij samen met Ahmet Olgun schreef. In hoofdstuk vier van dit boek wordt kort het levensverhaal van Hirsi Ali geschetst. In het boek is de toevoeging ‘- de burgeroorlog in Somalië was net afgelopen-’ echter weggelaten. Haar vluchtverhaal, tijd in Kenia en uithuwelijking komen aan de orde. Over haar aankomst in Nederland wordt het volgende geschreven (p.95): ‘Op 24 juli 1992 vluchtte Ayaan met de trein vanuit Bonn naar Nederland, weg van haar Somalische man in Canada. [...] “Ik was bang, maar niet angstig”, zegt ze.[...] Het eerste wat ze deed: ze vroeg asiel aan. Onder de oude Vreemdelingenwet kregen Somalische vluchtelingen vanwege de burgeroorlog vrij snel de a-status. Ayaan kreeg die op 1 september’. Er wordt niet expliciet genoemd dat ze heeft gelogen over haar vluchtverhaal om aan die a-status te komen. Enkel wordt wederom genoemd dat zij haar naam van Magan naar Ali heeft veranderd om in Nederland onherkenbaar te blijven. Wat voor het artikel geldt, geldt daarmee ook voor de feiten in dit boek: er is geen sprake van een volledige overlap met de feiten in de documentaire.

Op 4 oktober 2002 verscheen er in het opinieweekblad HP/deTijd een artikel genaamd *Het meisje met het zwarte haar* geschreven door Alain van der Horst en Ricci Scheldwacht. Het artikel schetst een portret van Hirsi Ali vanaf het moment dat zij in Nederland aankwam. In het artikel komt, net als in de documentaire van *Zembla*, ook de vrouw aan het woord die haar destijds in Nederland heeft opgevangen. Ook hierin zegt zij dat zij weinig details kende van het verleden van Hirsi Ali. In het artikel zegt zij: ‘Een vluchteling val je niet lastig met ingewikkelde privé-vragen’. In het artikel wordt genoemd dat haar vader Hirsi Magan heette, maar niet dat zij haar naam veranderde om asiel in Nederland te kunnen krijgen of om onvindbaar te zijn voor haar familie. Haar vluchtverhaal van Somalië via Saudi-Arabië naar Ethiopië wordt verteld. Over hetgeen haar is gezegd bij haar aankomst staat het volgende geschreven: ‘Ze belt met een tante die in een asielzoekerscentrum woont. “Zeg niet dat je uit Kenia komt, maar rechtstreeks uit Somalie”, krijgt ze te horen’. Haar leugen hierover komt dus wel ter sprake in dit artikel.

En op 7 december 2002 stond er in het VARA TV Magazine een artikel naar aanleiding van het aankomende interview dat Astrid Joosten in haar programma *Oog in oog* met Hirsi Ali zou hebben. Het artikel droeg de titel *Mediafenomeen en met missie* en was geschreven door Emma Brunt. In het artikel wordt gerefereerd aan het portret van Hirsi Ali in HP/deTijd van 4 oktober 2002. Er wordt wederom enkel genoemd dat haar vader Hirsi Magan heette, maar niet expliciet dat Hirsi Ali bewust haar naam heeft veranderd. De uithuwelijking komt ter sprake en de uiteindelijke vlucht van Duitland naar Nederland. Vervolgens vertelt het artikel: ‘... waar ze werd opgenomen door een tante die in een asielzoekerscentrum woonde. Die tante raadde haar aan om tegen de immigratiedienst te liegen en te verzwijgen dat ze uit Kenia kwam: ze moest zeggen dat ze rechtstreeks uit Somalië was gevlucht. Een prima advies, want

Ayaan werd in Nederland opgenomen als erkende vluchteling'. Deze leugen komt wederom wel expliciet ter sprake, maar ook voor de feiten in dit artikel geldt dat ze niet zo volledig benoemd worden als in de documentaire van *Zembla*.

In het opinieweekblad Vrij Nederland stond op 15 mei 2004 het artikel: '*Cohen is een held*'; *Ayaan Hirsi Ali*, geschreven door de heer Van der Wal. Het artikel gaat voornamelijk over de polarisatie door Hirsi Ali. Halverwege komt toch ook haar verleden aan bod. Er staat geschreven: 'Ze leefde tot haar twintigste in deze gemeenschap, eerst in Somalie, later toen haar familie moest vluchten- haar vader vervulde een belangrijke rol in het verzet tegen het regime van Barre- in Saoedi-Arabië, Ethiopië en in Kenia.[...] Ze vluchtte [naar Nederland] toen ze werd uitgehuwelijkt aan een neef'. Over haar verleden wordt inderdaad wel geschreven, maar dat ze daarover heeft gelogen om in Nederland asiel aan te kunnen vragen wordt op geen enkele manier expliciet genoemd. In dit artikel wordt niet eens de indruk van een leugen gewekt.

Ook in de buitenlandse geschreven pers zijn artikelen over Hirsi Ali verschenen waarin haar verleden ter sprake komt. Op 3 april 2005 verscheen in The New York Times het artikel *Daughter of Enlightenment*, geschreven door Christopher Caldwell. Niet meteen wordt daarin duidelijk gemaakt dat ze eigenlijk Hirsi Magan heet. Wel wordt genoemd dat haar vader Hirsi Magan Isse heet. Er wordt verteld dat Hirsi Ali in 1969 in Somalië werd geboren. Over haar vluchtverhaal wordt het volgende geschreven:

'From age 6, Hirsi Ali and her siblings shared their father's political exile, in Saudi Arabia and Ethiopia and then, for 10 years, in Kenya'.

Ook haar uithuwelijking komt in dit artikel ter sprake. In tegenstelling tot het in NRC Handelsblad van 28 augustus 2004 wordt verteld dat zij in 1992, in plaats van in 1991, werd uitgehuwelijkt in Kenia. Ook wordt verteld dat zij op haar reis naar Canada via Duitsland naar Nederland vluchtte. Over haar naamsverandering wordt geschreven:

'In the Netherlands, she changed her name (from Ayaan Hirsi Magan), falsified her birth date and applied successfully for political asylum'.

In dit artikel in The New York Times wordt wel duidelijk gemaakt dat zij haar naam veranderde niet om onvindbaar te blijven voor haar familie, maar om asiel te krijgen in Nederland. Er komt echter niet ter sprake of Hirsi Ali wel of niet een burgeroorlog heeft meegemaakt. Dat Hirsi Ali heeft gelogen om in Nederland asiel te kunnen krijgen wordt bekend gemaakt maar in de documentaire van *Zembla* wordt het ware verhaal wel completer verteld.

In de Engelse krant The Guardian wordt op 17 mei 2005 een artikel gewijd aan Hirsi Ali, geschreven door Alexander Linklater. In dit artikel wordt nog minder uitgebreid verteld over het vluchtverhaal. Enkel wordt medegedeeld dat de vader opposant was onder Siad Barre en dat om die reden het gezin op de vlucht uiteindelijk in Kenia belandde. Volgens de documentaire leefde zij in relatieve luxe in Nairobi. Om die reden wordt in twijfel getrokken of zij wel zoveel recht van spreken heeft. In dit artikel in The Guardian worden echter woorden van Hirsi Ali aangehaald waarin zij zegt:

'I didn't have an easy life compared to the average European. But compared to the average African, it wasn't all that bad'.

In dit artikel maakt zij ook duidelijk dat zij enkel als kind herinneringen aan Somalië heeft: 'I remember bits and pieces of Somalia, with the memory of a child'. En ook over haar vluchtverhaal wordt verteld dat zij op haar zesde of zevende met haar gezin vluchtte uit Somalië en achtereenvolgens in Saudi Arabië, Ethiopië en ten slotte 10 jaar in Kenia woonde. Het verhaal over de uithuwelijking wordt in dit artikel in stand gehouden. Evenals haar overstap in Duitsland en haar daaropvolgende vlucht met de trein naar Nederland. Over deze

vlucht vertelt zij dat ze het moest proberen omdat de mogelijkheid zich plotseling aandiende. Over een mogelijke ontdekking door haar familie zegt zij:

‘I thought, if they discover me in Holland, and take me to Canada, then I’ll live peacefully with my husband’.

Hieruit blijkt geen diepgaande angst voor ontdekking zoals in de documentaire tevens gesuggereerd wordt dat het wel mee zal vallen met haar angst voor ontdekking als ze meewerkt aan een televisieprogramma. Over de reden voor haar naamsverandering wordt in het artikel niets geschreven. Hirsi Ali wordt hierover enkel geciteerd met de woorden: ‘And I asked for asylum under another name – my name is Ayaan Hirsi Magan, and I told them that my name is Ayaan Hirsi Ali’.

Het ware vluchtverhaal van Hirsi Ali wordt niet alleen weergegeven ook wordt verteld dat zij hier niet eerlijk over is geweest bij haar asielaanvraag in 1992. Duidelijk wordt gemaakt dat zij het verhaal van haar vlucht naar Saudi Arabië, Ethiopië en haar leven in Kenia niet heeft verteld aan de IND, maar dat zij zich destijds heeft voorgedaan als Somalische vluchteling in gevaar. Dit wordt in de artikelen in het NRC Handelsblad en The New York Times niet zo expliciet verteld. In dit artikel in The Guardian wordt, net zoals in de documentaire, benadrukt dat zij met toestemming van haar vader is gescheiden van haar Canadese man. Maar ook in dit artikel blijft net zoals in de andere reeds besproken artikelen achterwege dat de VVD wist van haar leugens bij haar asielaanvraag en haar desalniettemin verkiesbaar heeft gesteld.

Maar niet alleen in de geschreven pers werd eerder aandacht besteed aan het ware verleden van Hirsi Ali, ook in het radio1-programma *De Ochtenden* vond op vrijdag 26 december 2003 een marathon interview van drie uur met Hirsi Ali plaats. *De Ochtenden* is een programma van de VPRO. Deze uitzending werd gepresenteerd door Djoeke Veeninga. Het interview gaat over het leven van Hirsi Ali en heeft als het ware reconstructie daarvan tot doel. De documentaire lijkt de onthulling van de leugens tot doel te hebben. Maar ook uit dit interview blijkt dat Hirsi Ali zelf nooit echt geheimzinnig heeft gedaan over haar verleden, haar motieven om te vluchten en over haar verzonnen verhaal bij haar asielaanvraag. Er wordt in het interview niet expliciet genoemd dat Hirsi Ali bij haar aanvraag heeft gelogen, maar wel wordt genoemd dat ze een ander verhaal dan de werkelijkheid heeft verteld. Het marathoninterview met Hirsi Ali wordt als volgt aangekondigd:

‘...Geboren in 1969 in Somalië als dochter van een oppositieleider. Halverwege de jaren ’70 volgde het gezin de vader in ballingschap via Saudi-Arabië naar Kenia. En toen ze daar op haar 22^e werd uitgehuwelijkt, een feest waarop de bruid zelf ontbrak, dacht Ayaan Hirsi Ali dat het wel tijd was voor haar eigen feestje. Ze vluchtte naar Nederland, leerde in no-time de taal, ...’

In dit interview komt niet alleen aan de orde dat Hirsi Ali destijds werd uitgehuwelijkt, maar ook dat zij niet op haar eigen bruidsfeestje aanwezig was. In de documentaire wordt dit alles in twijfel getrokken. Het interview gaat ook over de verandering van Hirsi Ali van Somalisch meisje naar Nederlandse eenling vanaf het moment dat ze Nederland binnenkwam. Daarover wordt het volgende gezegd (zie fragment 8):

Fragment 8: Marathoninterview in *De Ochtenden* over leven van Hirsi Ali in Afrika en haar komst naar Nederland

Djoeke Veeninga: Die verandering is begonnen in Lunteren in een asielzoekerscentrum. Ten minste, daar ben je terecht gekomen als asielzoekster. Uh, je kwam binnen in Nederland met het verhaal dat je direct uit Somalië kwam, hetgeen niet echt zo was, want je was pas zes he toen je//

Hirsi Ali: Toen ik wegging uit Somalië.

Djoeke Veeninga: Toen je wegging uit Somalie met het gezin en via Saudi-Arabië, Ethiopië en eigenlijk het langste gedeelte van je jeugd dus in Kenia hebt gewoond.

Over haar vluchtverhaal van Somalië naar Kenia en haar ervaringen is Hirsi Ali heel open in het interview (zie fragment 9):

Fragment 9: Hirsi Ali vertelt in interview over haar vluchtverhaal en ervaringen

- Djoeke Veeninga: Was dat leven in Kenia, een heel ander leven dan in Somalië?
- Hirsi Ali: Uh, ja, ik was tot mijn zesde natuurlijk, wat ik er dan vanaf weet, weet ik dat er spanningen waren geweest, er was een regimewisseling, uhm, mijn vader zat in de gevangenis, mijn moeder had het heel moeilijk en dat voelde je dan als kind aan, maar je was als kind alleen maar getuige van dat soort dingen. Uh, in Saudi-Arabië, dat was echt een hele andere wereld en ja een andere taal, een andere mensen, meisjes [en jongens werden gescheiden].
- Djoeke Veeninga: Hoe kwamen jullie in Saudi-Arabië terecht eigenlijk? Was dat een logische plek om naartoe te gaan?
- Hirsi Ali: Uh, was het lo. Mijn vader en moeder hadden afgesproken. Mijn vader zou ontsnappen uit de gevangenis. Dat deed ie.
- Djoeke Veeninga: Goede afspraak, dat dat ook meteen lukt.
- Hirsi Ali: Uh, naja, goed, uh, hij werd geholpen uit de gevangenis en hij is naar Ethiopië gegaan en na zoveel tijd is hij in Saudi-Arabië terecht gekomen. En daarvandaan regelde hij dat mijn moeder weg zou sluipen uit Somalië met het gezin. En dat gezin bestond toen uit mijn moeder, mijn broer, mijn zusje en ik. En later kwam mijn oma ook nog erbij. Ja, hoe zijn we daar terecht gekomen, is het logisch? Ik denk dat heel, in die zin heel logisch was dat er, dat een vliegtuig steeg vanuit Mogadishu en landde in Djedda, en dan is het als ontsnappingsroute misschien de meest logische route. En Somalië is een moslimland en als je dan daaruit wilde ontsnappen, dan zei je ik ga naar de umra of naar de hajj, dat zijn. De hajj is zeg maar de bedevaart naar Mekka en de umra is een soort tussen bedevaart. Dat doe je voor jezelf, het is niet verplicht. En mijn moeder zei dat ze dat ging doen en had ook een umra-visum op haar paspoort, alleen we keerden natuurlijk niet meer terug. En zo kwamen we dus, dus in die zin was het logisch. [...]
- Djoeke Veeninga: De dictator van Somalië, waar jouw vader dus tegen streed.
- Hirsi Ali: Saudi-Arabië was heel anders dan Kenia, omdat Kenia eigenlijk een christelijk land is. En dus in Kenia had ik voor het eerst meegemaakt dat mensen zeiden dat ze geen moslim zijn. Ondertussen waren we ook in Ethiopië geweest, uh, maar ook vanuit Ethiopië, dat was ook een hele warrige tijd. We woonden in een heel heel groot huis die eigenlijk bedoeld was voor het verzet tegen Siad Barre en over het algemeen mannen/
- Djoeke Veeninga: De dictator van Somalië, waar jouw vader dus tegen streed.
- Hirsi Ali: Ja, en dan had je dus die strijders en ondertussen een gezin met kinderen die dan daar rond renden. En dat was niet een meest gunstige plaats voor kinderen, dus mijn moeder wilde daar weg, absoluut, dat eiste ze. We konden niet terug naar Somalië, werden gedeporteerd uit Saudi-Arabië omdat mijn vader had beloofd zich niet te bemoeien met de politiek van Somalië. Somalië en Saudi-Arabië waren toen bevriend met elkaar/
- Djoeke Veeninga: Aan wie had hij dat beloofd? Aan je moeder?
- Hirsi Ali: Nee, hij had het aan de Saudische autoriteiten beloofd. Het was de enige reden om te mogen verblijven in Saudi-Arabië was op basis van die belofte hij kreeg ook een baan van de Saudische autoriteiten. Maar hij bleef natuurlijk bezig en daar kwamen ze achter en toen moesten we van de ene op de andere dag weg. En zo kwamen we dan in Ethiopië, anderhalf jaar in Ethiopië, daarna Kenia. En in Ethiopië was, zeiden ze van wij willen niet dat uh, mijn moeder zei ik wil niet in Ethiopië blijven wonen. Aan de ene kant dat verzetsgebeuren, dat zag ze niet zitten er gingen heel veel mensen dood en aan de andere kant was Ethiopië in oorlog met Somalië en er was ongelooflijk veel vijandigheid waarvan wij als kinderen niets merkten want ik vond in mijn leven met de Ethiopianen de meest aardige mensen. Zeer vriendelijk ja. En van hun toe naar ons was geen vijandigheid. Maar goed, mijn moeder wilde daar niet zijn en we konden niet terug naar Somalië en toen werd het Kenia, ja toeval.

Ten slotte zijn ook de optredens van Hirsi Ali op de Nederlandse televisie bekeken en onderzocht op het wel of niet bekend maken van haar leugens. Ten eerste zijn fragmenten uit de in deze thesis eerder aan de orde gekomen uitzending van *Barend & Van Dorp* van 11 september 2002 bekeken. *Barend & Van Dorp* was een discussieprogramma dat iedere werkdag vanaf 22:50 werd uitgezonden, eerst op RTL4 en later op Talpa. Het werd

gepresenteerd door Frits Barend en Henk van Dorp met ‘side kick’ Jan Mulder. Het onderdeel van het gesprek waarin de bekentenis van de leugen aan de orde kwam verliep als volgt (zie fragment 10):

Fragment 10: Hirsi Ali vertelt bij Barend&Van Dorp over haar leugens

Hirsi Ali: Het was gunstig toen om uit Somalië te komen.
Barend: Ja.
Hirsi Ali: Ja, uh, ik weet niet eens of ik een status heb gekregen op basis van mijn verhaal. Ik heb niet gemeld dat ik uh, direct, uh, uit Kenia kwam. Ik zei dat ik uit Somalië kwam.
Barend: Dus je hebt moeten liegen om hier je verblijfsvergunning te krijgen.
Hirsi Ali: Absoluut.
Barend: Ja.
Hirsi Ali: Maar ik weet niet of ik op basis van leugens heb gekregen. Want nu wordt ook geleugen en geen verblijfsvergunning uitgedeeld, maar uit het feit dat het gewoon gunstig moment was om verblijfsvergunning af te geven.

Dit fragment kon enkel bekeken worden doordat het deel uitmaakte van de uitzendingen van *NOVA* van 11-05-2006 en *De Leugen Regeert* van 12-05-2006, die via het internet te bezichtigen zijn. De context waarbinnen dit fragment geplaatst kan worden is daarmee niet duidelijk. Uit dit fragment blijkt dat Hirsi Ali inderdaad zelf bekend heeft gemaakt dat zij heeft gelogen om asiel in Nederland te kunnen krijgen. De leugen betreft hier enkel het feit dat zij niet uit Somalië, maar uit Kenia kwam. Over haar ware naam of geboortjaar wordt niets gezegd, evenmin over het feit dat de VVD op de hoogte was van haar leugens.

Op 29 augustus 2004 was Hirsi Ali te gast in het programma *Zomergasten* van de VPRO, dat dat jaar gepresenteerd werd door Joost Zwagerman. In het programma worden gasten uitgenodigd een selectie te maken van films en televisieprogramma's aan de hand waarvan zij geïnterviewd worden. Na afloop van iedere uitzending wordt een keuzefilm van de betreffende gast vertoond. De keuzefilm van Hirsi Ali was haar eigen film *Submission*, die zij samen met Theo van Gogh had gemaakt. Zij gebruikte haar optreden in *Zomergasten* voor de première van deze film. In de uitzending komt ook het verleden van Hirsi Ali aan bod. Op de website van *Zomergasten* (www.vpro.nl/programma/zomergasten/) staat inmiddels een reactie op de documentaire van *Zembla*:

‘Was de *Zembla* uitzending over 'de heilige Ayaan' nou werkelijk zo onthullend? De documentaire deed het voorkomen of de makers ontdekt hadden dat Ayaan een plezierige tijd in Kenia had gehad, met een huis met stromend water en electriciteit, goed onderwijs etc. Wie haar in *Zomergasten* zag had Ayaan zelf al horen zeggen dat ze in 1969 geboren was en dat haar naam Ayaan Hirsi Magan Isse Guleid Ali Wai'ays Muhammad Ali Umar Osman Mahamud is, de naam van haar clan in Somalië. Ze vertelt in de uitzending over haar schooltijd in Kenia, de eerste keer dat ze verliefd was, haar gearrangeerde huwelijk en haar komst naar Nederland’.

Het klopt dat al vrij aan het begin van het programma aan de orde wordt gebracht dat Hirsi Ali voor zij in 1992 naar Nederland kwam in verschillende landen had gewoond. Er wordt verteld dat ze werd geboren in Somalië, later naar Saudi-Arabië vluchtte, en vervolgens korte tijd in Ethiopië en langere tijd, bijna 10 jaar, in Kenia woonde. *Zomergasten* opent daarmee min of meer met de ontrafeling van haar leugens. *Zembla* gaat in de documentaire naar de oude school van Hirsi Ali om aan te tonen dat ze daar op de administratielijst staat, maar in *Zomergasten* levert ze zelf al bewijs voor het feit dat ze langere tijd in Kenia heeft gewoond doordat ze vertelt over haar leven en ervaringen daar. Joost Zwagerman zegt naar aanleiding van een fragment uit 1976: ‘Uit 1976. Toen woonde je nog in Somalië, geloof ik’. Er wordt geen aandacht besteedt aan het feit of zij wel of geen burgeroorlog heeft meegemaakt. Wel vertelt Hirsi Ali dat ze zes of zeven jaar oud moet zijn geweest toen ze naar

Saudi Arabië vluchtte. Over deze vlucht wordt ook uitgebreid gesproken. Er wordt, in tegenstelling tot alle andere geraadpleegde bronnen, inclusief de documentaire van *Zembla*, verteld dat ze in 1990 weer naar Somalië is gegaan. Of ze hierna weer terug is gegaan naar Kenia blijft onduidelijk. Daarmee wordt ook in het midden gelaten of ze nu vanuit Somalië of vanuit Kenia via Duitsland in Nederland terecht is gekomen. Haar leugen bij haar asielaanvraag en de waarheid daarachter worden niet direct aan het licht gebracht en blijven impliciet. Het lijkt er daarmee op dat de leugen in *Zomergasten* zelfs in stand wordt gehouden. Hoewel Zwagerman wel naar de inkomsten van het gezin in Kenia vraagt, komt ook de vluchtelingenstatus van Hirsi Ali, erkend door de UNHCR in Kenia, niet ter sprake. Net zoals ook uit de documentaire blijkt en uit het artikel in *The Guardian*, vertelt Hirsi Ali in *Zomergasten* dat zij het in Kenia plezierig heeft gevonden, op het incident met haar Koran leraar na dan. Joost Zwagerman zegt haar: ‘In het algemeen waren het vrij goede jaren, zeg je over Kenia’. Hirsi Ali antwoordt hierop: ‘Nou, als ik mij vergelijk met kinderen die in 1969 en daarna in Somalië zijn geboren, is Kenia waar ik naar school ben gegaan en Engels heb geleerd, ik heb toch betrekkelijk goed onderwijs gehad, ik heb andere landen gezien...’

Verder in het interview wordt gesteld dat Hirsi Ali op basis van uithuwelijking naar Nederland kwam. Dit fragment uit *Zomergasten* over de uithuwelijking van Hirsi Ali is ook voor de documentaire van *Zembla* gebruikt. In het interview komt ook de naam van Hirsi Ali aan de orde. Dit fragment werd echter niet in de documentaire gebruikt (zie fragment 9).

Fragment 11: Hirsi Ali vertelt in *Zomergasten* over haar clan en familienamen

Zwagerman: Wat betekent familie voor iemand uit Somalië?
Hirsi Ali: Alles. Familie is alles. Uh, ik ben, ik heb geen paspoort, uh, in Somalië. Dat had ik, maar paspoort, papier, dat is nietszeggend. Alles wat uh, is je clan, je familie. Ik ben de dochter van Hirsi, Hirsi is de zoon van Magan, die bij de geboorte Ali werd genoemd//
Zwagerman: Dat is je vader//
Hirsi Ali: Later is dat veranderd. Isse, Khuleid, Ali, Wai’ays. En elk kind wordt geleerd de hele rij af te gaan. En ik ben van de subclan Osman Mahamud van Ali [...] Matjerteen, Maharti, Darod. Dat moet je weten.

In de uitzending van *Zomergasten* wordt nergens expliciet gezegd dat Hirsi Ali heeft gelogen bij haar asielaanvraag. Voor de kijker is het echter wel mogelijk om aan de hand van de gegevens de leugen te reconstrueren en te achterhalen.

Op 16 februari 2006 verscheen in *Trouw* een artikel over een vertrouwelijk onderzoek van de ministeries van Justitie, Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Sociale Zaken. Daaruit bleek dat Nederlandse Somaliërs op grote schaal frauderen met identiteitspapieren, uitkeringen en leningen bij banken. Een dag voor de publicatie van het artikel had de Kamer al om opheldering gevraagd naar aanleiding van een uitzending van *Netwerk* op 14 februari over Somalische kinderen die naar Nederland zouden zijn gesmokkeld en ingeschreven om kinderbijslag te krijgen en vervolgens weer zonder papieren in Somalië werden gedumpt. Naar aanleiding van deze kwestie publiceerde de *Volkskrant* op 17 februari een ingezonden brief van Hirsi Ali. Aan deze ingezonden brief wijdde Ronald Plasterk op 19 februari 2006 zijn column *Misplaatst medeleven* voor het programma *Buitenhof*. De column, zoals terug te vinden op de website van *Buitenhof* (www.vpro.nl/programma/buitenhof/) is hier in zijn geheel afgedrukt:

‘Misplaatst medeleven

Stel er is een immigrante afkomstig uit Somalië, die op zich niet vervolgd wordt of risico loopt om redenen van politiek of geloof of etniciteit, maar die probeert weg te komen van de invloed van een dominante moslim-vader die haar wil uithuwelijken. En stel ze liegt over haar

verhaal, want ze zegt tegen de IND dat ze direct uit Afrika komt, maar in werkelijkheid komt ze uit Duitsland waar ze bij familie woont. Een tante heeft haar gezegd dat ze meer kans heeft op een verblijfsvergunning als ze jukt dat ze net uit Afrika is gevlucht, en dat doet ze dus. Jaren later vertelt ze zelf dit verhaal in een interview in HP/de Tijd.

Moet je dan deze persoon, het gaat hier natuurlijk over VVD politica Ayaan Hirsi Ali, streng aanspreken op haar frauduleus verkregen verblijfsvergunning en haar uitzetten? Ik vind van niet. Je moet dan zeggen: eigenlijk willen we dat mensen de waarheid spreken, maar anderzijds is er ook wel begrip dat een jonge vrouw die in de knel zit een goed leven op wil bouwen, en regels zijn er voor mensen en niet omgekeerd.

Na haar immigratie werkte Ayaan voor het wetenschappelijk bureau van de PvdA, en ze schreef toen een artikel "Over de verkramptheid van het immigratiebeleid", waarin ze op basis van haar langdurige ervaring als tolk bij immigratiezaken schrijft: "We hebben de indruk dat veel asielaanvragen in ons land ten onrechte worden afgewezen."

Inmiddels werkt Ayaan niet meer voor de PvdA, maar voor de VVD, en nu schreef ze afgelopen vrijdag in de krant: "Somaliërs frauderen met identiteitspapieren. [] Het beleid voor migranten steunde altijd op de misplaatste notie van medeleven, die mensen louter als slachtoffer ziet". Ze heeft haar standpunt over immigratie duidelijk aangepast aan de partij waar ze voor werkt. Ze vindt nu kennelijk dat Nederland haar nooit had mogen toelaten: frauderende Somaliër, misplaatste notie van medeleven!

Ik heb bewondering voor Ayaan en haar strijd tegen geweld tegen vrouwen. Maar ik zou haar ook willen uitdagen en uitnodigen. Als je nu zelf zo hier bent binnengekomen, zelf hier je leven hebt opgebouwd dankzij de coulance van de Nederlandse overheid die eens wat door de vingers ziet, en je ziet dat je partijgenoot minister Verdonk op zo'n felle manier, met de volle vuurkracht van de publiciteit, haar pijlen richt op de scholiere Taïda die drie maanden voor haar VWO eindexamen zit, heb je dan nooit de neiging om te zeggen: "Rita, kun jij tegen Taïda niet net zo soepel zijn als ze destijds tegen mij waren?" Dat zou ik grootser van Ayaan vinden dan een betoog over frauderende Somaliërs en misplaatst medeleven.'

(www.vpro.nl/programma/buitenhof)

De leugens van Hirsi Ali worden hier door Ronald Plasterk in dezelfde context geplaatst als waarin *Zembla* ze plaatst. Taida Pasic en Hirsi Ali zijn allebei niet helemaal eerlijk geweest om in Nederland te kunnen verblijven en van minister Verdonk wordt verwacht dat zij hen dan ook gelijk behandelt. De context komt weliswaar opvallend overeen, maar de feiten zoals Plasterk ze schetst zijn niet zo volledig als in de documentaire, enkel wordt duidelijk dat er sprake is geweest van een leugen.

Conclusie

Op basis van bovenstaande bronnen kan worden geconcludeerd dat het klopt dat in de media eerder delen van het ware verleden van Hirsi Ali aan het licht werden gebracht. In de artikelen in HP/deTijd, het VARA TV Magazine, The New York Times en The Guardian en in de uitzending van *De Ochtenden*, *Barend&Van Dorp* en *Buitenhof* wordt ook expliciet vermeld dat Hirsi Ali bij haar asielaanvraag heeft gelogen. Het gaat dan voornamelijk om het feit dat ze haar naam destijds veranderd heeft in Ali of dat ze heeft verteld dat ze uit Somalië kwam, terwijl dat in werkelijkheid Kenia was. Feit blijft daarmee dat de leugens over haar verleden bij haar asielaanvraag nergens zo duidelijk zichtbaar worden gemaakt en compleet worden verteld als in de documentaire van *Zembla*. Dat betekent dat de bewering dat de documentaire van *Zembla* geen nieuws bevatte ook maar ten dele waar is. Nieuwe feiten die in de

documentaire aan de orde komen betreffen onder andere het feit dat zij in Kenia een door de UNHCR erkende vluchtelingenstatus had, het feit dat de VVD op de hoogte was van haar leugens bij haar asielaanvraag en het feit dat Osman Musse haar heeft opgezocht in het asielzoekerscentrum in Lunteren. Dit betekent echter niet dat de documentaire ook daadwerkelijk onthullend was, het gaf voornamelijk een completer beeld. Immers, er kan tevens geconcludeerd worden dat Hirsi Ali wanneer het ter sprake kwam zich inderdaad steeds bereid heeft getoond het ware verhaal te vertellen en te bevestigen dat zij bij haar asielaanvraag leugens heeft verteld. Dat maakt dat nog steeds afgevraagd kan worden wat de reden voor *Zembla* is geweest te besluiten een documentaire hierover te maken. *Zembla* zegt immers zelf het doel te hebben opiniërende onderzoeksjournalistiek te bedrijven en vervolgens actuele documentaires te maken met spraakmakende en nieuwsmakende onderwerpen. Dan is het ongeloofwaardig dat *Zembla* de feiten enkel heeft willen checken en op een rijtje heeft willen zetten om een completer beeld te geven. Is er dan ook werkelijk enkel sprake van een weergave van oude en nieuwe feiten of wordt er, zoals de critici menen, tevens een bepaalde suggestie gewekt?

15. Feitelijk of suggestief

In de reacties op de uitzending van *Zembla* wordt ook vaak de kritiek geuit dat de documentaire een suggestief karakter had. Om na te gaan of hiervan daadwerkelijk sprake is, is de documentaire tevens geanalyseerd op suggestieve uitspraken.

In de documentaire wordt gezegd dat Hirsi Ali vindt dat ze recht van spreken heeft omdat ze zelf weet wat het is. Ze baseert haar denkbeelden op haar eigen ervaringen. De suggestie wordt gewekt dat met de documentaire kan worden aangetoond dat ze eigenlijk geen recht van spreken heeft omdat ze de ervaringen die ze beweert te hebben niet heeft. Nergens in de documentaire blijkt echter dat zij haar denkbeelden ook baseert op gelogen ervaringen. Haar ervaringen met de islam worden in de documentaire ook op geen enkele manier in verband gebracht met haar leugen bij haar asielaanvraag. Ten tweede wordt de suggestie gewekt dat Hirsi Ali ook heeft gelogen over haar uithuwelijking en zelfs wordt gesuggereerd dat zij uit eigen beweging is getrouwd om aan een ticket naar Europa te kunnen komen. Dat deze suggestie enkel van *Zembla* afkomstig is kan opgemaakt worden uit het feit dat Hirsi Ali zelf blijft ontkennen en dat één van de drie getuigen die *Zembla* aanvoert, te weten de broer van Hirsi Ali, een dag na de uitzending zijn uitspraken al terugtrekt, waarmee ook de overige twee ooggetuigen ongeloofwaardiger worden. Vervolgens wordt de suggestie gewekt dat Hirsi Ali nooit duidelijk is geweest over haar verleden. Dat klopt niet, alleen al naar aanleiding van de reeds in deze thesis geraadpleegde bronnen. Duidelijkheid over haar verleden en duidelijkheid over het vertellen van leugens bij haar asielaanvraag zijn in deze kwestie twee verschillende zaken. Wanneer haar hierover een vraag gesteld werd, heeft zij zich altijd bereid getoond deze te beantwoorden. Ten vierde wordt gesuggereerd dat het een onthulling genoemd kan worden dat Hirsi Ali in relatieve luxe in Nairobi heeft gewoond. Alleen al uit het artikel in *The Guardian* en haar uitspraken in *Zomergasten* blijkt dat Hirsi Ali zich ervan bewust was in naar verhouding goede omstandigheden in Nairobi gewoond te hebben. En ten slotte wordt gesuggereerd dat *Zembla* zelf heeft achterhaald dat Hirsi Ali eigenlijk Hirsi Magan heet door de administratielijsten van de oude school van Hirsi Ali in Nairobi te bekijken. Dit levert echter alleen een bewijs voor de informatie die ook in de in hoofdstuk 13 geraadpleegde media wordt gegeven, maar kan daarmee geen onthulling genoemd worden.

Conclusie

Op basis van de opsomming van deze suggesties in de documentaire kan geconcludeerd worden dat de documentaire inderdaad een suggestief karakter heeft. De algemene suggestie die wordt gewekt is dat er iets heel erg schokkends over Hirsi Ali wordt onthuld en dat Hirsi Ali zelf haar leugens altijd angstvallig geheim heeft willen houden. Dat dit feitelijk niet geheel het geval is maakt dat inderdaad de indruk wordt gewekt dat Hirsi Ali met de documentaire doelbewust in een negatief daglicht wordt gesteld. Maar met haar ook de VVD, en dan met name minister Verdonk, die impliciet wordt verweten een paar maanden eerder de Kosovaarse scholiere Taida Pasic het land uit te hebben gezet terwijl ze al die tijd ook heeft geweten van de leugens van Hirsi Ali. Feitelijk kan *Zembla* niets verweten worden, maar dankzij het suggestieve karakter van de documentaire worden de journalistieke praktijken van *Zembla* toch verdacht. Dankzij de laatste uitspraken in de documentaire lijkt het om meer te gaan dan alleen het onthullen van leugens. Hoe is dat eigenlijk destijds gegaan tussen minister Verdonk en Taida Pasic? En heeft Hirsi Ali daarin destijds ook al op enige wijze een rol gespeeld?

16. Context

Verdonk: Taida pleegt fraude

Op 18 januari 2006 wordt de Kosovaarse scholiere Taida Pasic door de vreemdelingenpolitie uit haar klas gehaald omdat de verblijfsvergunning die ze had ingediend was verlopen. Het betrof een nulbeschikking, wat betekende dat zij binnen 24 uur Nederland moest verlaten. Ze wordt direct in hechtenis genomen en belandt in uitzetcentrum Zestienhoven in Rotterdam in afwachting van de uitspraak van de rechter. Men wilde bereiken dat Taida Pasic in ieder geval nog vier maanden in Nederland zou mogen blijven om haar VWO examen af te kunnen maken. Haar klasgenoten voerden intensief actie om dat te kunnen bereiken en protesteerden onder andere voor de Tweede Kamer in Den Haag. De kwestie kreeg steeds meer media-aandacht.

Op 1 februari wordt Taida Pasic weer in vrijheid gesteld en mag ze in Nederland het hoger beroep afwachten. De verantwoordelijkheid ligt uiteindelijk bij de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, Rita Verdonk, om te beslissen of Taida Pasic daadwerkelijk in Nederland haar VWO zou mogen afmaken.

Op 5 februari verschijnt in de zondageditie van De Telegraaf echter het bericht dat minister Verdonk oordeelt dat Taida Pasic fraude heeft gepleegd. In het artikel in de Telegraaf zegt minister Verdonk: “Ze zit klinkklare onzin te verkopen en maakt IND-medewerkers zwart”. Het bleek dat Taida Pasic het jaar daarvoor met haar familie was teruggekeerd naar Kosovo. Het gezin had destijds 7000 euro meegekregen van de IND om een nieuw leven op te kunnen bouwen. Dat geld was ook bestemd voor het volgen van onderwijs. De IND had volgens de woordvoerder van minister Verdonk gecheckt of er een school was die net zo goed was als Nederlandse scholen, en die bleek er te zijn. Taida Pasic had ook in Kosovo naar school kunnen gaan, maar ze wilde in Winterswijk naar school. Daarom is ze op een Frans toeristenvisum naar Nederland gekomen. Ze verbleef bovendien ook niet op het adres in Haarlem, waar ze in de Gemeentelijke Basisadministratie geregistreerd stond. Minister Verdonk vindt uiteindelijk dat Taida Pasic niet in Nederland haar VWO af mag maken. De negatieve publiciteit rondom de vermeende fraude zorgen ervoor dat minister Verdonk ervan wordt verdacht Taida Pasic bewust publiekelijk in een negatief daglicht te willen stellen. Minister Verdonk verklaarde in het vragenuurtje in de Tweede Kamer dat ze enkel recht heeft willen zetten dat er vooral eenzijdige en gekleurde informatie over de kwestie naar buiten kwam. Nederland had gekozen voor een restrictief toelatingsbeleid en Verdonk sprak uit dat zij dat enkel wilde uitvoeren.

Op 10 februari laat de korpsbeheerder van de politie Noord- en Oost Gelderland weten dat het optreden van de vreemdelingenpolitie in de zaak Pasic onderzocht zal worden. Taida Pasic zou ten onrechte zijn behandeld als een crimineel.

Op 1 maart verschijnt het definitieve bericht dat Taida Nederland direct moet verlaten omdat ze is uitgediend. Minister Verdonk wil geen uitzondering maken en verklaart dat Taida Nederland binnen vier weken verlaten moet hebben. Op 2 maart blijkt dat Taida Pasic gewoon in Nederland haar VWO examen had kunnen afmaken als ze zich voor 1 januari had aangemeld voor een examen in het buitenland. De politieke partijen D66, LPF, en eerder al de PvdA, de ChristenUnie, Groen Links en de SP geven aan naar mogelijkheden te zoeken om Taida toch in Nederland haar VWO examen af te kunnen laten leggen. Met elkaar vormen deze partijen een kleine meerderheid in de Tweede Kamer om Verdonk te dwingen Taida te laten blijven. Verdonk verwerpt dit echter en vindt dat de Tweede Kamer Taida geen valse hoop moet geven. Het besluit Taida uit te wijzen was volgens haar immers een weloverwogen besluit dat uitgevoerd zal moeten worden. Taida verklaart vervolgens in hoger beroep te gaan tegen de uitspraak van minister Verdonk.

Op 4 maart laat Ayaan Hirsi Ali in deze kwestie van zich horen. Ze is van mening dat er te veel ophef is over individuele zaken als deze. 'Per jaar willen wel 900.000 Taida's Europa in', zegt ze. 'Kwesties als deze leiden alleen maar de aandacht af van waar het echt om draait, namelijk het asielbeleid', vindt ze.

Dan blijkt ook dat Verdonk tegen de regels in details heeft prijs gegeven uit het dossier van Pasic. Verdonk geeft echter aan dit alleen te hebben gedaan omdat Taida en haar omgeving dat ook deden.

Op 6 maart sluit de LPF zich opeens aan bij de mening van het CDA en de VVD om Taida uit te zetten, doordat ze van mening zijn dat ze heeft gefraudeerd en misbruik gemaakt van de procedures. Op voorwaarde echter dat minister Van der Hoeven van Onderwijs ervoor zorgt dat Taida haar VWO examen op de ambassade in Sarajevo kan doen. Dat was namelijk al mogelijk, maar Taida was te laat met inschrijven.

Naar aanleiding van het onderzoek naar het optreden van de vreemdelingenpolitie blijkt dat Taida half januari een brief heeft ontvangen waarin stond dat ze zich bij de politie moest melden omdat ze illegaal was. De rechter bepaalt dat ze niet opgepakt had mogen worden en geeft haar 1000 euro schade vergoeding. Daarmee is minister Verdonk het niet eens, en gaat in hoger beroep. De Raad van State stelt minister Verdonk hierin in het gelijk. Uiterlijk 28 maart moest Taida Nederland hebben verlaten.

Op 22 maart verschijnt het bericht dat Taida van de Inspectie voor Onderwijs inderdaad examen mag doen op de ambassade in Sarajevo. Het ministerie van Buitenlandse Zaken is hiermee akkoord gegaan.

Op de dag dat Taida officieel Nederland verlaten zou moeten hebben, 28 maart 2006, blijkt dat zij zich niet zomaar weg laat jagen. Het hoger beroep dat Taida aanspande tegen de beslissing van minister Verdonk loopt dan nog. Ze mag tot 7 april in Nederland blijven om de uitspraak van de rechter af te wachten of ze dit hoger beroep in Nederland af mag wachten.

Op 7 april vraagt de rechter zich in een hoorzitting voorafgaand aan de uitspraak op 21 april af of de Nederlandse overheid wel zo onbevooroordeeld is geweest in de zaak Taida Pasic. De uitspraak op 21 april luidt dat de rechter heeft besloten dat Taida niet in Nederland mag blijven en dat het besluit van de overheid rechtmatig wordt bevonden. Minister Verdonk wordt daarmee in het gelijk gesteld dat Taida niet in Nederland haar VWO examen mag doen. Verdonk verklaart dat Taida binnen een week Nederland verlaten moet hebben. Taida heeft ervoor gekozen vrijwillig te vertrekken, aangezien het bij uitzetting moeilijker is om terug te komen. Hoewel op 25 april blijkt dat Taida helemaal niet weg kan omdat ze geen geldig paspoort heeft, vertrekt Taida op 28 april 2006 toch uit Nederland.

Op 29 mei verschijnt ten slotte het bericht dat het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) heeft bepaald dat minister Verdonk de persoonsgegevens van Taida niet zomaar aan De Telegraaf had mogen verstrekken. Verdonk stelt echter dat ze de gegevens wel prijs moest geven om zich te kunnen verdedigen tegen de 'onjuiste verhalen van asielzoekers die zelf de publiciteit hadden gezocht'. Het CBP weerlegt dat door te verklaren dat de beeldvorming in de eerste week van februari nauwelijks bepaald werd door uitspraken van Taida zelf.

www.nosheadlines.nl/forum.php/list_messages/1302)

In de kwestie Taida Pasic heeft Ayaan Hirsi Ali destijds ook in de media al van zich laten horen. Maar dan met een ander geluid. Toen zou ze gezegd hebben dat ze de commotie over de kwestie overdreven vond, in de documentaire neemt ze het echter op voor de scholiere en trekt een gelijkenis tussen haar eigen situatie en die van de scholiere. Maar ten tijde van de kwestie Taida Pasic speelde er ook nog de grootscheepse fraudekwestie door Nederlandse Somaliërs. Daarover heeft Hirsi Ali zich destijds wel openbaar uitgesproken (zie ook de column van Ronald Plasterk in Buitenhof, afgedrukt in hoofdstuk 14). Zouden we zonder de documentaire van *Zembla* dan ooit te weten zijn gekomen dat Hirsi Ali zich destijds wel

degelijk heeft bemoeid met de zaak Taida Pasic? Ondanks de wellicht gebrekkige nieuwsfeiten over het verleden van Hirsi Ali in *De heilige Ayaan* werpt de documentaire met de laatste uitspraak van Hirsi Ali (zie fragment 5, p.21) wel een nieuw licht op het zogenoemde daadkrachtige optreden van minister Verdonk.

Verdonk onder vuur

Voordat de kwestie Taida Pasic ging spelen lag Verdonk in december 2005 ook al onder vuur omdat ze de Tweede Kamer verkeerd zou hebben geïnformeerd over informatie over uitgeprocedeerde asielzoekers die aan de Congolese autoriteiten werden verstrekt, terwijl niet mocht. Er werd door de PvdA, GroenLinks en de SP een motie van afkeuring ingediend omdat men vond dat de minister asielzoekers onnodig in gevaar had gebracht. In februari en juni 2005 maakte Netwerk uitzendingen over geheime afspraken tussen Nederland en Congo waarbinnen inhoudelijke asielinformatie zou zijn verstrekt. Verdonk zou altijd hebben gezegd dat dit niet zo was. Desondanks bleek dat er wel degelijk formulieren naar Congo waren gestuurd waarop het aangevinkte hokje 'asiel' niet was afgeplakt. De minister was daarvoor verantwoordelijk. De motie haalt het echter niet doordat Verdonk erkent dat ze de Kamer onvolledig en onjuist heeft geïnformeerd (www.novatv.nl).

In de zaak Taida Pasic werd Verdonk wederom verweten dat zij onzorgvuldig was omgegaan met persoonsgegevens. Op 7 februari moest zij zich voor de Tweede Kamer verantwoorden waarom ze uit het dossier van Taida Pasic had geklapt. Minister Verdonk verweerde zich door te zeggen dat ze zich ergerde aan de eenzijdige zielige verhalen van uitgeprocedeerde asielzoekers. Ze stelde dat ze het tijd vond voor een tegenactie via de zondageditie van De Telegraaf. In het Kamerdebat werd haar door GroenLinks verweten dat ze een meisje zonder verweer beschuldigt van het plegen van fraude en het zwart maken van de IND. Er wordt haar gevraagd of het nodig was om Taida publiekelijk zwart te maken. 'Er is eenzijdig gekleurde informatie in de media geweest', verweert de minister zich. 'Fraude is een onbewezen kwalificatie', spreekt Femke Halsema, fractievoorzitter van GroenLinks, 'zij kan zich niet verweren tegen uw onbewezen veronderstelling want u bent immuun zij kan geen aanklacht tegen u indienen voor smaad'. 'Wat ik doe is het kabinetsbeleid uitvoeren. Wat ik doe is regels en wetten toepassen' sprak de minister om zich te verdedigen. (*NOVA*, 07-02-2006). Op 4 april werd bekend gemaakt dat minister Verdonk zich kandidaat stelde voor het lijsttrekkerschap van de VVD. Rita Verdonk staat bekend om haar stelling 'regels zijn regels' en in de strijd om dit lijsttrekkerschap van de VVD, waarvan de verkiezing op 30 mei 2006 plaats zou vinden, kon zij zich geen teken van zwakte veroorloven. De documentaire van *Zembla* kan dankzij de suggestieve opmerkingen niet enkel als 'karaktermoord' worden opgevat maar dankzij de vergelijking met de kwestie Taida Pasic vormde de documentaire ook een aantijging tegen het beleid van Verdonk. Zij zou met twee maten meten. Deze aantijging wordt compleet wanneer *Zembla* precies een week na de uitzending van *De heilige Ayaan* de aflevering genaamd *De tien geboden van Verdonk* uitzendt. Deze aflevering werd gemaakt door een ander team dan *De heilige Ayaan*. De samenstelling en regie stonden op naam van Nicolien Herblot. De research was gedaan door Sanne Boer en Esther Reijnen. Het camerawerk stond op naam van Tijn van Neerven en Mark Glastra van Loon. De montage was gedaan door Rob Ruis en de mixage door Piet Rodenburg. Voor de productie waren Linde Naftaniel en Marie Jose Peters verantwoordelijk. Het commentaar werd echter wederom ingesproken door Michael Magielse en ook de eindredactie stond wederom op naam van Kees Driehuis. De uitzending speelt in op de door *Zembla* zelf veroorzaakte situatie in de politiek. In beeld komt een ballon die wordt opgeblazen. Verdonk spreekt: 'Ik doe wat ik zeg. Afspraak is afspraak. Dat bent u ook heel duidelijk gewend van mij. Dat is mijn lijn'. De voice-over spreekt: 'Deze week zagen we Verdonk zoals we haar kennen. Daadkrachtig'. Maar vraagt *Zembla* zich af: Waar is dat imago van daadkracht op gebaseerd? Niet op de

feiten, meent *Zembla*. Meestal doet Verdonk helemaal niet wat ze zegt, en ondertussen zaait ze een hoop onrust en maakt ze mensen bang. Met deze uitzending wil *Zembla* aantonen dat Verdonk helemaal niet doet wat ze zegt en haar beloftes niet nakomt. Aan de hand van uitspraken van Verdonk zelf heeft *Zembla* tien stellingen opgesteld. 'Zembla onderzocht wat het beleid van Verdonk tot nu toe betekent en feitelijk heeft opgeleverd', staat op de website van het programma te lezen.

De voice-over zegt, knipogend naar de kritiek op *Zembla* naar aanleiding van 'De heilige Ayaan': 'Opnieuw een bericht uit de linkse kerk'. De tien geboden van Verdonk die in de uitzending de revue passeren en door *Zembla* ontkracht worden zijn:

Ik zal 26.000 uitgeprocedeerden uitzetten
Ik zal niemand op straat zetten...
Ik zal geen gezinnen scheiden
Ik zal de rechtsstaat respecteren
Ik zal iedereen inburgeren
Ik zal criminele Antillianen uitzetten
Ik stuur niemand terug naar onveilige gebieden
Ik zal de waarheid spreken
Ik zal de wet uitvoeren
Ik zal lijsttrekker worden

Verdonk overleeft 2 eerdere moties. De documentaire *De heilige Ayaan* van *Zembla* levert haar haar derde motie op. In haar strijd om het lijsttrekkerschap van de VVD kan zij zich geen teken van zwakte veroorloven, maar *Zembla* legt haar wel overduidelijk het vuur aan de schenen.

17. De macht van Zembla

Zembla heeft met *De heilige Ayaan* niet alleen een schandaal gecreëerd, maar tevens een kwestie op de politieke agenda geplaatst waardoor de politieke verhoudingen op scherp werden gezet. Deze kwestie kan worden opgevat als een praktijkvoorbeeld van de theorie dat de politiek afhankelijk is geworden van het functioneren, de productieroutines en de nieuwsselectiecriteria van de media zoals Brants (2002) stelt (zie paragraaf 2.1). Dat het inderdaad niet meer alleen gaat om nieuwsfeiten, maar ook de interpretatie daarvan (RMO advies 26, 2003) blijkt uit deze affaire des te meer. Immers, als de feiten, zoals gepresenteerd in de documentaire, niet als ernstig waren opgevat dan waren er waarschijnlijk nooit Kamervragen over gesteld. Het karakter van de documentaire en de stijl van presentatie lijken hierin een sturende werking te hebben gehad, evenals het betrouwbare imago van *Zembla*. Van een volgzaam rol is in het geval van *Zembla* absoluut geen sprake. *Zembla* lijkt niet alleen gefungeerd te hebben als waakhond om misstanden in het naleven van regels aan te kaarten, maar heeft tevens bijgedragen aan de nieuwe polariserende politieke cultuur door Hirsi Ali in een negatief daglicht te stellen. De tegenstellingen tussen politici, politieke partijen en aanhangers en critici van Hirsi Ali werden ten gevolge van de uitzending van de documentaire scherper. De macht van de media ligt volgens de Boer en Brennecke (2003) in de selectie van de onderwerpen waarover bericht wordt. De macht van *Zembla* blijkt daarmee uit het feit dat zij met de keuze voor deze documentaire invloed uit hebben kunnen oefenen op zowel de politieke als de publieke agenda, getuige immers de uiteenlopende reacties op de diverse fora op internet en de uitspraken van het publiek in het programma *Stand.nl* (zie hoofdstuk 9). *Zembla* heeft bepaald dat de aandacht op dit onderwerp werd gevestigd. Onze perceptie als kijker van wat een belangrijk onderwerp was werd gestuurd. *Zembla* heeft bepaald waarover werd nagedacht en gesproken. De agendasettinghypothesen van De Boer en Brennecke (2003) lijkt met deze kwestie bevestigd te worden. Immers, *Zembla* heeft de leugens van Hirsi Ali op de media-agenda geplaatst waardoor de leugens uiteindelijk deel uit zijn gaan maken van de 'echte werkelijkheid'. Daar komt bij dat dit niet zonder gevolgen is gebleven doordat het onderwerp ook de politieke agenda bereikte. Het onderwerp van de documentaire, te weten de leugens van Hirsi Ali, leek in eerste instantie op zichzelf te staan. Dat desondanks het onderwerp zo snel de politieke agenda haalde, terwijl De Boer en Brennecke (2003) ook stellen dat dit regelmatig tijd vergt, lijkt het vermoeden te bevestigen dat er al een belangrijke voedingsbodem bestond. Het onderwerp 'Verdonk' stond al geruime tijd op zowel de publieke als de politieke agenda en ook de kwestie rondom de Kosovaarse scholiere Taida Pasic was ten tijde van de documentaire nog maar net op zijn retour van de politieke en publieksagenda. Door een andere benadering voor een soortgelijke kwestie lijkt *Zembla* ervoor gezorgd te hebben dat de belangstelling ook betreffende de kwestie van Taida Pasic weer toenam. Bovendien was zonder de documentaire de kwestie over de leugens van Hirsi Ali in waarschijnlijk in de vergetelheid geraakt. Immers, de leugen van Hirsi Ali was al eerder in de media ter sprake gekomen, maar altijd zonder gevolg. Dat het eerder om interpretatie gaat dan om nieuwsfeiten blijkt hier tevens, want de vorm waarmee onze interpretatie gestuurd werd had duidelijk meer impact dan de daadwerkelijk inhoudelijke feiten. Daar komt bij dat *Zembla* tot de uitzending een geloofwaardig en betrouwbaar karakter had. Ghanem en Wanta (2001) stellen dat het optreden van een agendasettingeffect af kan hangen van de mate waarin het publiek de media geloofwaardig vindt. De macht van *Zembla* lijkt voort te komen uit de combinatie van gerenommeerde onderzoeksjournalistiek en het medium televisie.

18. De Tegel

Ondanks het feit dat *Zembla* veel kritiek heeft gekregen op de documentaire *De heilige Ayaan*, werden zij door anderen juist geroemd om hun journalistieke durf en het optreden als waakhond ten behoeve van onze democratie. Ongeveer een jaar na de uitzending van *De heilige Ayaan* werd *Zembla* dan ook genomineerd voor journalistieke prijs De Tegel.

De Tegel, jaarprijs voor de journalistiek, is een nieuw initiatief dat voortvloeit uit de samenwerking tussen de Nederlandse Dagbladers, de Nederlandse Vereniging van Journalisten, NOS, RTL Nederland en het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren, verenigd in de Stichting Jaarprijzen voor de Journalistiek. Zij menen dat doordat de media een steeds belangrijkere rol in onze samenleving spelen er extra aandacht moet worden besteed aan de kwaliteit en de maatschappelijke betekenis van de media in het algemeen en de journalistiek in het bijzonder (www.detegel.nl). De prijs moet de functies van journalistiek ondersteunen en aanstormend talent aanmoedigen en zou opgevat moeten worden als de hoogste waardering voor de beste journalistiek, als een eerbetoon aan journalisten die een bijdrage hebben geleverd aan de handhaving en verbetering van de kwaliteit van Nederlandstalige journalistieke nieuws- en achtergrondproducties (www.detegel.nl). De tegel, die met ingang van het voorjaar van 2007 jaarlijks moet worden uitgereikt, wordt toegekend aan de drie mediatypen dag- en weekbladen, radio en televisie en multimedia in de categorieën nieuws, achtergrond en talent. De jurering vindt plaats in twee stappen. Ten eerste wordt er per mediumtype een vakjury benoemd die de mediaproducten beoordelen op oorspronkelijkheid, maatschappelijke betekenis, originaliteit en impact. Voor elk van de drie categorieën nieuws, achtergrond en talent selecteert iedere vakjury vijf kandidaten. Ten slotte bepaalt de eindjury, bestaande uit zeven deskundigen, voor elk van de drie mediumtypen en categorieën drie genomineerden waarvan uiteindelijk de winnaar overblijft (www.villamedia.nl).

Eind februari 2007 werd bekend dat *Zembla*, en dan in het bijzonder de makers van *De heilige Ayaan*, Sinan Can en Jos van Dongen, waren genomineerd voor De Tegel voor het mediatype radio en televisie in de categorie Nieuws. Concurrenten in deze categorie waren de EO-reportage van Netwerk over de Somalische kindersmokkel en de NOS reportage over fraude met school diploma's. De vakjury voor dit mediatype en deze categorie bestond uit Lars Andersson, Natascha Kuit en Piet van Tellingen. De eindjury bestond uit de voorzitter van de Tweede Kamer, Bert Vuijsje, Lars Andersson, Vincent Everts, Theo Bouwman, Maria Henneman en Mariëtte Wolf (www.villamedia.nl).

Op 3 april 2007, de dag van de uitreiking van de Tegels, is Felix Rottenberg, juryvoorzitter van De Tegel, te gast in de uitzending van het televisieprogramma van de VARA *De wereld draait door*, gepresenteerd door Matthijs van Nieuwkerk. De nominatie van *De heilige Ayaan* komt ter sprake en wordt opmerkelijk genoemd. Het gedeelte van het gesprek tussen Matthijs van Nieuwkerk en Felix Rottenberg over de nominatie van *Zembla* verliep als volgt (zie fragment 12):

Fragment 12: Bespreking van de Tegelnominatie van *Zembla* in *De wereld draait door*

- Matthijs van Nieuwkerk: Ja. Fantastisch. Felix d'r zijn veel, d'r zijn nominaties, al die mensen zitten straks in die zaal bibberend van angst, win ik of win ik niet. Eén opvallende nominatie bij uh nieuws, radio en televisie, is de documentaire *De heilige Ayaan van Zembla*.
- Felix Rottenberg: Ja.
- Matthijs van Nieuwkerk: Daar was veel over te doen. Het is uiteindelijk heeft die documentaire geleid tot haar vertrek uit Nederland, maar men vond het een beetje oude wijn in nieuwe zakken. Het was oud nieuws. Toch genomineerd.
- Felix Rottenberg: Moet u goed luisteren meneer Van Nieuwkerk, ik ben juryvoorzitter, dus ik moet mij heel neutraal opstellen. Uhm, één anekdote. D'r was dus heel veel kritiek op die uitzending, dus toen bleek dat ie genomineerd was toen werd ik thuis opgewacht.
- Matthijs van Nieuwkerk: Werd je opgewacht?
- Felix Rottenberg: Ja, bij de deur. Ik woon in een flat. En d'r stonden mannen stonden voor de deur. Geen, geen zwarte mannen of donkere mannen, gewoon Hollandse mannen. En ik, nou ik ga naar binnen, goedenavond. Uh, mogen we u even spreken? Beetje dreigend. Waarom is dat?
- Matthijs van Nieuwkerk: Dat meen je niet. D'r stonden drie mannen omdat ze boos waren om deze nominatie?
- Felix Rottenberg: Ja, ze mochten er absoluut niet bij zitten. Ik zei.
- Matthijs van Nieuwkerk: Deze mannen herkende jij?
- Felix Rottenberg: Nee. Ik kende ze niet. Ik heb diep voor ze gebuigd. Dat deden wij samen vroeger ook altijd. Ik zei, goedenavond, mijn naam is Rottenberg ik ga nu naar boven.
- Matthijs van Nieuwkerk: Je hebt geen politieaangifte gedaan?
- Felix Rottenberg: Nee, natuurlijk niet.
- Matthijs van Nieuwkerk: Maar wat wilden ze?
- Felix Rottenberg: Ja, nou, ze vonden het schande en ik heb ook wel wat brieven gehad ook van uitgevers enzo. Dat kon toch allemaal niet. Maarja, de jury had al vergaderd, dus die waren onbeïnvloedbaar.

Uiteindelijk heeft *Zembla* de prijs niet gewonnen, De Tegel in deze categorie ging uiteindelijk naar de makers van de reportage van de NOS. Tijdens de aankondiging van de genomineerden tijdens de uiteindelijke prijsuitreiking op 3 april 2007 werd de documentaire omschreven als 'omstreden, maar boeiend' (www.detegel.nl).

19. Aanklacht bij de Raad voor de Journalistiek

In november 2006 kwam het boek *De orkaan Ayaan* uit, geschreven door de Volkskrantjournalisten Sara Berkeljon en Hans Wansink. In de Volkskrant van 28 oktober 2006 heeft hiervan een voorpublicatie gestaan. Het boek brengt verslag uit van het verloop van de politieke carrière van Ayaan Hirsi Ali. Vanzelfsprekend zijn in het boek ook enkele hoofdstukken gewijd aan de affaire die ontstond naar aanleiding van de *Zembla*-uitzending van *De heilige Ayaan* op 11 mei 2006. In het eerste hoofdstuk, *Zembla* getiteld, worden uitspraken toegedicht aan de maker en regisseur Jos van Dongen en eindredacteur Kees Driehuis van de documentaire van *Zembla*. Deze uitspraken zouden door Berkeljon en Wansink zijn gepresenteerd als feiten, terwijl verkregen uit tweede hand. Jos van Dongen en Kees Driehuis zouden nooit gevraagd zijn of zij deze uitspraken ook daadwerkelijk hebben gedaan. Het betreft de citaten uit de volgende twee passages uit het eerste hoofdstuk van *De orkaan Ayaan*. De eerste passage heeft betrekking op de bijeenkomst op 27 april waarop Hirsi Ali voor de camera werd geconfronteerd met de beelden die *Zembla* had gemaakt en de feiten die zij hadden onderzocht. Hierbij zouden niet alleen Berkeljon en Wansink aanwezig zijn geweest, maar tevens de persvoorlichter van de VVD en een Engelse journalist die Hirsi Ali helpt met haar autobiografie (Berkeljon&Wansink, 2006).

Passage 1

Pagina 11: ‘Aan het einde van de bijeenkomst is de sfeer gespannen. Van Dongen richt het woord tot de Engelse journaliste. “I know something you don’t know,” zegt hij dreigend. Wat hij bedoelt, wil hij niet zeggen. Ook zegt hij tegen Hirsi Ali: “Het is eigenlijk jammer dat je mee wilde werken.” Als zij had geweigerd op de beelden te reageren, was dat hem beter uitgekomen”.

Passage 2

Pagina 12-13: ‘Op 11 mei, de dag waarop *Zembla* zou worden uitgezonden, werden de politiek assistent van Hirsi Ali en de persvoorlichter van de VVD op het mediapark in Hilversum uitgenodigd om het eindresultaat van de documentaire te bekijken. In een klein kamertje bekeken ze, samen met Jos van Dongen, *De heilige Ayaan*. Beiden waren opgelucht: het was geen vriendelijke film, maar er zat geen belangrijk nieuws in. Van Dongen had dan wel geroepen dat hij “iets” wist, maar kon dat in de uitzending niet waarmaken. Eindredacteur Kees Driehuis kwam na de uitzending binnen. “En, is het hier nog gezellig?” vroeg hij. De persvoorlichter en de persoonlijk assistent reageerden laconiek, waarop Driehuis “ontplofte”. “Dit kan toch niet!” hoorden ze. “Ze heeft gelogen! Dit zal politieke consequenties hebben! En die Neelie, die heeft banden met de maffia. Wist zij dit? Wist zij dit?” Driehuis schreeuwde, verklaart zowel de assistent van Hirsi Ali als de persvoorlichter. Ze liepen weg, naar buiten, gevolgd door Van Dongen. Hij probeerde de boel te sussen: “Kees is ook altijd zo emotioneel.”

Naar aanleiding van deze passages besloten Van Dongen en Driehuis om op 23 januari 2007 een aanklacht in te dienen tegen Berkeljon en Wansink bij de Raad voor de Journalistiek. Op 9 maart 2007 is de aanklacht behandeld in een zitting van deze raad. Uit de uitspraakweergave blijkt dat voordat officieel de aanklacht werd ingediend er naar aanleiding van de voorpublicatie op 28 oktober in de Volkskrant al ongenoegen was geuit over de passage over de bijeenkomst op 27 april waarin Van Dongen de uitspraak wordt toegedicht: “Het is eigenlijk jammer dat je mee wilde werken”. In het emailcontact tussen Driehuis en Wansink dat hierop volgde heeft Driehuis een verzoek ingediend om rectificatie van de passage en het weglaten ervan in het uiteindelijke boek. Uit de uitspraakweergave van de Raad blijkt dat

Wansink hierop zou hebben gereageerd met de mededeling dat Ingrid Pouw en Iris van den Berg, als ooggetuigen, ‘nogmaals bevestigd hadden dat Van Dongen de betreffende woorden tegen Hirsi Ali had gezegd en dat hij derhalve geen reden zag tot rectificatie’. Dit gegeven is echter verwarrend aangezien de betreffende uitspraak van Van Dongen gedaan zou zijn na de bijeenkomst op 27 april. In het boek *De orkaan Ayaan* zeggen Berkeljon en Wansink (2006) zelf dat bij deze bijeenkomst de persvoorlichter van de VVD, Ingrid Pouw, en de Engelse journalist aanwezig waren. Dat daarbij ook politiek assistent van Hirsi Ali, Iris van den Berg, aanwezig zou zijn geweest daar wordt door Berkeljon en Wansink (2006) geen melding van gemaakt. Zij maken er enkel melding van dat deze politiek assistent aanwezig zou zijn geweest op de voorvertoning op 11 mei 2006. Het is daarmee opmerkelijk dat in de uitspraakweergave van de Raad voor de Journalistiek staat dat zij door Wansink wordt aangedragen als ooggetuige van de uitspraak van Van Dongen op 27 april 2006.

In deze uitspraakweergave staat vervolgens vermeld dat na dit emailcontact tussen Driehuis en Wansink het geschil door Driehuis is voorgelegd aan de ombudsman van de Volkskrant. Zijn reactie staat als volgt afgedrukt in de uitspraakweergave:

“Wie een citaat uit de tweede hand gebruikt moet het ten minste toeschrijven aan zijn bron: zegt hij volgens Hirsi Ali. Maar ook dan nog lijkt het me niet meer dan goed journalistiek gedrag de betrokkene om commentaar te vragen. Klopt het dat u dit heeft gezegd? De auteur meent dat dit in dit geval niet hoefde omdat hij immers drie mensen had die in afzonderlijke gesprekken hetzelfde beweerden. Dat kan zijn, maar het zijn wel alledrie mensen die eenzelfde belang hebben, dat van Hirsi Ali. Bovendien verbindt de auteur ook nog eens een beschuldiging aan het citaat, namelijk dat het de Zembla-regisseur beter zou zijn uitgekomen als zij niet had meegewerkt. Wie zoiets beweert, en daarmee de journalistieke integriteit van de regisseur in twijfel trekt, moet dat op zijn minst voorleggen bij de beschuldigde. Nu wordt het als een feit gepresenteerd, zonder weerwoord van de betrokkene.”

De uiteindelijke aanklacht zoals die op 23 januari 2007 aan de hand van een brief, opgesteld door de bedrijfsjurist van de VARA namens Driehuis en Van Dongen, bij de Raad voor de Journalistiek werd ingediend betrof de drie citaten uit de twee hierboven beschreven passages zoals die uiteindelijk zijn gepubliceerd in het boek *De orkaan Ayaan*. Uit de uitspraakweergave blijkt dat de klagers Driehuis en Van Dongen stellen dat zij de uitspraken niet gedaan hebben. Zij menen dat Berkeljon en Wansink de uitspraken bij hen hadden moeten verifiëren, ‘gelet op de ernstige beschuldigingen die daaraan worden gekoppeld’. Hun integriteit en die van ‘Zembla’ zou hierdoor ernstig zijn aangetast. ‘Gelet op die gevolgen hadden verweerders wederhoor moeten toepassen. Door dat na te laten hebben verweerders journalistiek onzorgvuldig gehandeld’, aldus klagers Driehuis en Van Dongen (www.rvdj.nl/2007/21). De kern van de aanklacht houdt in dat voorafgaand aan de publicatie geen wederhoor is toegepast. De standpunten van Driehuis en Van Dongen betreffende de drie citaten, zoals letterlijk weergegeven in de uitspraakweergave van de Raad voor de Journalistiek, luidde als volgt:

‘Ter toelichting op citaat 1 - “*I know something you don't know*” - wijzen klagers erop dat op dat citaat later in het boek wordt teruggekomen, waar is geschreven: “*Van Dongen had dan wel geroepen dat hij 'iets' wist, maar kon dat in de uitzending niet waarmaken.*” Van Dongen ontkent dat hij de aan hem toegeschreven woorden heeft gezegd. Van dreiging was bovendien geen sprake. Klagers betogen dat Van Dongen aldus ten onrechte in een kwaad daglicht is gezet.

Ook met betrekking tot citaat 2 – “*Het is eigenlijk jammer dat je mee wilde werken.*” – stelt Van Dongen dat dit ten onrechte aan hem is toegeschreven. Dit wordt bevestigd door de aanwezige geluidsman en de cameraman, aldus klagers. Ter ondersteuning van hun standpunt

verwijzen klagers naar een filmopname van de afronding van het gesprek tussen Hirsi Ali en Van Dongen. Hieruit blijkt dat Van Dongen juist blij was dat Hirsi Ali aan de uitzending wilde meewerken en haar mening wilde geven over de informatie die Van Dongen had verzameld. Het is dan ook onwaarschijnlijk dat hij later zou hebben gezegd dat hij het jammer zou hebben gevonden dat ze mee wilde werken. Verder wijzen klagers op het standpunt van de ombudsman van de Volkskrant over de voorpublicatie.

Verder maken klagers bezwaar tegen citaat 3: *“En, is het hier nog gezellig?” vroeg hij. De persvoorlichter en de persoonlijk assistent reageerden laconiek, waarop Driehuis ‘ontplofte’. ‘Dit kan toch niet!’ hoorden ze. ‘Ze heeft gelogen! Dit zal politieke consequenties hebben! En die Neelie, die heeft banden met de maffia. Wist zij dit? Wist zij dit?’* Driehuis heeft in de discussie niet gezegd dat Neelie Kroes banden met de maffia zou hebben. Door hem deze woorden toe te dicht en een zogenaamde emotionele uitbarsting van hem te beschrijven, hebben verweerders Driehuis ten onrechte in een kwaad daglicht gesteld’.

(www.rvdj.nl/2007/21)

De verwerking van Berkeljon en Wansink, zoals letterlijk weergegeven in de uitspraakweergave van de Raad voor de Journalistiek, luidde als volgt:

‘Verweerders stellen voorop dat voor zover de reputatie en integriteit van klagers c.q. ‘Zembla’ in het geding zijn, dat niet komt door de gewraakte citaten, maar door de eigen uitzending van ‘Zembla’ en de journalistieke keuzes die aan die uitzending ten grondslag liggen. Klagers bedrijven naar eigen zeggen kritische onderzoeksjournalistiek en moeten daarom zelf ook tegen een stootje kunnen, aldus verweerders.

Verder stellen zij dat de gewraakte citaten moeten worden gezien in de context van het hoofdstuk van het boek waarin ze zijn opgenomen. De citaten zijn uit eerste hand vernomen en door meerdere bronnen bevestigd. Ter onderbouwing hiervan hebben verweerders verklaringen overgelegd van Hirsi Ali, Ingrid Pouw, Iris van den Berg en een Engelse journaliste. Allen verklaren dat zij Van Dongen en Driehuis de gewraakte opmerkingen hebben horen maken. De omstandigheid dat de cameraman en geluidstechnicus van klagers verklaren de opmerkingen niet gehoord te hebben, betekent niet dat deze niet gemaakt zijn. Alle getuigen herinneren zich dat de geluidsman en cameraman op het moment van de opmerkingen al aan het pakken waren. Ook de opname was al gestopt, hetgeen verklaart waarom de gewraakte opmerkingen niet op de door klagers ingebrachte dvd te horen zijn. Verweerders hadden en hebben geen reden om aan de betrouwbaarheid van hun bronnen te twifelen. Zij hebben dan ook niet getwijfeld of zij de citaten, die zij uit eerste hand hadden gekregen en door meerdere bronnen werden bevestigd, in hun boek konden opnemen. Nu deze verklaringen lijnrecht tegenover de ontkenningen van klagers staan, ligt het volgens verweerders voor de hand, gelet op de jurisprudentie van de Raad, om de klacht op dat punt ongegrond te verklaren, dan wel zich te onthouden van een oordeel.

Verder bestrijden verweerders dat zij geen wederhoor hebben toegepast. Op het belangrijkste punt, de kritiek op de uitzending van ‘Zembla’, hebben zij Driehuis uitgebreid aan het woord gelaten. Zij hebben ter zake geciteerd uit een door Driehuis geschreven stuk waarin hij ‘Zembla’ verdedigt tegen alle kritiek die na de uitzending over ‘Zembla’ heen kwam. De kritiek op ‘Zembla’ zou als beschuldigingen kunnen worden opgevat en in dat licht vonden verweerders het vanzelfsprekend ‘Zembla’ op dit punt wederhoor te bieden.

Dat is echter anders met betrekking tot de citaten, die geen beschuldigingen inhouden.

Verweerders hebben opgeschreven wat hun door verschillende bronnen is verteld en hebben daaraan geen waardeoordeel verbonden. De bronnen hebben verteld over hun ontmoetingen met klagers. De gewraakte uitlatingen van klagers zijn illustratief voor de sfeer tijdens die ontmoetingen, niets meer en niets minder. Onder deze omstandigheden was het niet nodig

wederhoor toe te passen. Als de Raad daar anders over zou denken dan betekent dat een ernstige belemmering voor de geschiedschrijving zoals nu door verweerders bedreven. Zij concluderen dat zij geen grenzen hebben overschreden van hetgeen maatschappelijk en journalistiek aanvaardbaar is'. (www.rvdj.nl/2007/21)

In de uitspraakweergave staat geschreven dat de Raad voor de Journalistiek oordeelt dat 'een journalist bij het publiceren van ernstige beschuldigingen met bijzondere zorgvuldigheid te werk moet gaan, hetgeen in het algemeen meebrengt dat hij wederhoor dient toe te passen'. De Raad oordeelt dat Berkeljon en Wansink, ondanks hun verweer, wel waardeoordelen hebben toebedeeld aan de citaten en de lezer weinig ruimte hebben gelaten voor een andere conclusie dan dat de handelwijze van klagers niet deugt. De Raad oordeelt dat de integriteit van Van Dongen en Driehuis is aangetast. Uit de uitspraakweergave blijkt daarentegen dat de Raad wel in het midden laat of de citaten daadwerkelijk zijn uitgesproken. Relevant vindt zij echter wel dat de citaten als feiten zijn gepresenteerd. De Raad heeft daarmee de klacht gegrond verklaard en geoordeeld dat wederhoor toegepast had moeten worden.

De aanklacht en de uitspraak van de Raad voor de Journalistiek worden pas op 23 april 2007 openbaar gemaakt. Na de uitspraak van de Raad voor de Journalistiek, die overigens pas 23 april openbaar werd gemaakt, diende *Zembla* het verzoek in dat het boek uit de handel werd genomen en dat in eventuele herdrukken de tekst zou worden aangepast. In een artikel in *nrc.next* op 25 april 2007 reageert journalist Wansink op de uitspraak. Hij vindt deze onbegrijpelijk en verklaart: "Wij blijven voor honderd procent achter onze tekst staan. De Raad voor de Journalistiek is geen rechter en ik erken de uitspraak dan ook niet. Als men het boek uit de handel wil hebben, moet men maar naar de rechter stappen. Ik geef ze weinig kans". Op 26 april verscheen het bericht in de kranten dat uitgeverij Augustus niet van plan is om *De orkaan Ayaan* uit de winkel te halen. Of er nu ook daadwerkelijk een rechtzaak komt is nog niet uit openbare berichten gebleken.

19.1 Uitspraak zorgt voor discussie

In zijn reactie op de uitspraak van de Raad voor de Journalistiek geeft journalist Wansink al aan dat er geen sprake is geweest van jurisprudentie. Op 18 mei 2007 verscheen er in de Volkskrant een artikel van H.J. Schoo waarin hij stelt: ‘Door verongelijkt naar een pseudorechter te rennen vanwege een boek over Hirsi Ali, heeft Zembla [...] de journalistiek een slechte dienst bewezen’. Met de uitspraak zegt de Raad voor de Journalistiek volgens hem eigenlijk dat wederhoor een ‘ijzeren verplichting’ is, maar daarmee wordt wederhoor volgens Schoo ontkoppeld van waarheidsvinding. Schoo is van mening dat wederhoor in deze kwestie niets meer aan ‘het relaas’ had kunnen toevoegen dan een ontkenning door de ‘Zembla-medewerkers’. Hij refereert aan het mondelinge verslag van de zitting die hij van Wansink gekregen heeft. Daaruit blijkt dat Driehuis en Van Dongen enkel ontkenden de uitspraken gedaan te hebben, maar zich ook niet meer konden herinneren wat ze dan wel gezegd zouden hebben. Hij zegt in het artikel dat Berkeljon en Wansink een legitieme reden hadden om geen wederhoor toe te passen. Zij hebben geen inbreuk gepleegd op ‘het metier’, maar een gelouterde journalistieke werkwijze toegepast door ‘naar vermogen feiten en omstandigheden, de betrouwbaarheid van hun getuigen en de eventuele meerwaarde van wederhoor af te wegen om vervolgens conclusies te trekken over wat zich na de proefvertoning naar alle waarschijnlijkheid had afgespeeld’. Kortom, hij stelt dat wederhoor toepassen een makkelijk toepasbaar mechanisme is, maar het maken van afwegingen over ‘feiten, omstandigheden, personen en motieven’ een stuk lastiger. Terwijl dat volgens hem juist hetgeen is waar journalistiek op neerkomt. Hij refereert aan artikel 2.2.3 van de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek: “Wederhoor ontslaat de journalist niet van zijn opdracht zo waarheidsgetrouw mogelijk te berichten”. Volgens Schoo heeft Zembla de journalistiek geen dienst bewezen door een aanklacht in te dienen. Hij stelt: ‘Onderzoeksjournalistiek is gebaat bij maximale vrijheid en serieuze journalistieke mores, niet bij beknottende mechanische regels. [...] Als de Raad al een nuttige functie heeft, dan die van laagdrempelig en goedkoop klachtorgaan voor ‘gewone’ burgers’. Schoo sluit zijn betoog af met de stelling dat journalisten niet alles over hun kant moeten laten gaan, maar dat zij ook ‘toegang hebben tot zendtijd, krantenkolommen, webpublicaties, vakbladen en wat niet al’ om met elkaar het debat aan te gaan (de Volkskrant, 18-06-2007).

Op de website denieuwereporter.nl reageert Kees Driehuis op 29 mei 2007 op het betoog van Schoo in de Volkskrant. Hij stelt dat als *Zembla* de journalistiek met de aanklacht al een slechte dienst zou hebben bewezen, dat die dan toch komt van de Raad die de uitspraak heeft gedaan en niet van de klager. Het vervolg van de reactie van Driehuis op het betoog van Schoo is hier letterlijk weergegeven:

‘[...]

Maar Schoo gaat een stap verder en vindt dat journalisten niet moeten klagen bij de RvdJ over collega's.

Eigenlijk ben ik dat met hem eens. Toen ZEMBLA na de uitzending over Ayaan onder vuur werd genomen door journalisten en columnisten in dag- en weekbladen, hebben wij een hoop onzin en onwaarheid onweersproken gelaten, er mag veel onder het mom van vrijheid van meningsuiting.

We kunnen wel tegen een stootje, schreef ik aan de Volkskrant Ombudsman, maar er zijn grenzen, voegde ik daaraan toe. Een citaat presenteren als een feit, zonder wederhoor te vragen en er wel een verregaande conclusie aan verbinden, mag volgens mij niet en is in elk geval schadelijk voor ZEMBLA, legde ik de Ombudsman voor.

“Ik denk dat hij gelijk heeft. Wie een citaat uit de tweede hand gebruikt moet het ten minste

toeschrijven aan zijn bron: zegt hij. Maar ook dan nog lijkt het me niet meer dan goed journalistiek gedrag de betrokkene om commentaar te vragen”, aldus zijn oordeel. Schoo echter gaat er blindelings vanuit dat de als citaten gebrachte uitspraken van collega van Dongen en mij door Wansink en Berkeljon terecht zijn opgeschreven, hoewel de auteurs het zelf niet gehoord hebben. Van wie hebben zij dat dan vernomen? Daar is de Raad voor de Journalistiek heel ondubbelzinnig en duidelijk over: van mensen “die niet als onafhankelijke bronnen kunnen worden gezien, nu zij allen min of meer aan elkaar gelieerd zijn” (uitspraak RvdJ)

Wansink, die met advocaat en dik verdedigingsdossier op de zitting van de RvdJ was verschenen, verklaarde nadat hij was veroordeeld dat hij de uitspraak niet erkende. Dat kan natuurlijk ook altijd nog, aan een wedstrijd meedoen en zeggen dat je de uitslag niet erkent als je verliest.

Vervolgens belde hij wel met bezorgde stem onze jurist om er achter te komen wat onze nieuwe stappen zouden kunnen zijn in deze zaak.

Inmiddels hebben wij van de uitgever van “De Orkaan Ayaan” de toezegging gekregen dat bij een herdruk het boek zal worden aangepast.

En intussen komt Volkskrant columnist Schoo met de boodschap dat wij de journalistiek een slechte dienst hebben bewezen omdat zijn collega's zijn veroordeeld. Wat een ontroerende collegialiteit daar bij de Volkskrant.

Schoo noemt het toepassen van wederhoor een formaliteit en een plichtpleging.

Als hij dit werkelijk meent beseft hij dan wel dat daarmee de betrouwbaarheid van de serieuze journalistiek op het spel komt te staan.

De waarheid gaat boven wederhoor, vindt hij. Dat zou kunnen, maar dan moet je toch op zijn minst met het ondubbelzinnige bewijs van die waarheid komen. Dat was in dit geval allerminst gelukt.

Schoo gaat geheel voorbij aan het oordeel van de RvdJ: "Door de wijze waarop de citaten zijn gepresenteerd en bezien in hun context, wordt de lezer weinig ruimte gelaten voor een andere conclusie dan dat de handelwijze van klagers niet deugt. Deze suggestie tast de integriteit van klagers als programmamakers van ZEMBLA aan en is uitermate diffamerend”.

Helderder kan het toch niet.

Ligt het aan mij of kunnen de Volkskrant collega's niet tegen hun verlies? ZEMBLA is ook wel eens veroordeeld door de RvdJ en ook wij waren het er niet mee eens. Maar wij likten onze wonden en hebben intern de afspraken verscherpt om nieuwe veroordelingen te vermijden.

Als je niet wilt verliezen bij de RvdJ zijn er twee mogelijkheden. Deze 'pseudo-tuchtrechter' (Schoo) niet erkennen en niet meedoen aan procedures. Of gewoon je werk goed doen en bijvoorbeeld geen uitspraken van mensen citeren die ze niet gedaan hebben.’

(www.denieuwereporter.nl)

Op 30 mei reageerden Berkeljon en Wansink op hun beurt weer op dit betoog van Driehuis. Zij stellen voor honderd procent achter hun tekst te blijven staan. Het vervolg van hun reactie wordt tevens letterlijk weergegeven:

[...]

“Wij blijven voor honderd procent achter onze tekst staan. De gewraakte uitspraken van de Zembla-redacteuren zijn gebaseerd op vier onafhankelijk van elkaar tot stand gekomen getuigenverklaringen. [...]

Bij een herdruk van ons boek zullen wij de tekst up to date maken. In dat kader zullen we melding maken van de klacht van Zembla en de uitspraak van de Raad, zonder dat wij iets zullen afdoen aan de oorspronkelijke tekst.

De Raad voor de Journalistiek diskwalificeert onze getuigen zonder enige argumentatie met betrekking tot hun waarheidsgetrouwheid. De drie gewraakte uitspraken zeggen iets over de intentie van de programmamakers, maar zijn op zichzelf geen beschuldigingen, zoals de Raad meent. Tijdens de zitting bleek overigens dat Driehuis en Van Dongen zich niet konden herinneren wat zij dan wél gezegd zouden hebben. Dit sterkt ons in onze opvatting dat onze reconstructie van de gang van zaken rond De heilige Ayaan correct is.

De uitspraak van de Raad verabsoluteert wederhoor als de toetssteen bij uitstek voor journalistieke kwaliteit. De Raad wekt daarmee de indruk dat journalistieke producties (in de ruimste zin van het woord, dus ook non-fictie en geschiedschrijving als De orkaan Ayaan) die zonder wederhoor tot stand zijn gekomen, per definitie ondeugdelijk zijn. Wij menen dat het aan de journalist zelf is te beoordelen in welke gevallen wederhoor zinvol en noodzakelijk is. Het opnemen van een ontkenning maakt het voor de lezer moeilijker zelf te beoordelen wat waar of aannemelijk is. Omgekeerd wekt de Raad ten onrechte de suggestie dat journalistiek werk waarbij wel wederhoor plaatsvond zonder meer de toets der kritiek kan doorstaan. De Raad doet journalistieke producties als de onze ernstig tekort wanneer zij die slechts marginaal en procedureel toetst op criteria als wederhoor. Bovendien betekent deze handelwijze een ontoelaatbare beperking van de bewegingsvrijheid van journalisten en andere schrijvers van non fictie. Zoals H. J. Schoo schrijft: ‘Onderzoeksjournalistiek is gebaat bij maximale vrijheid en serieuze journalistieke mores, niet bij beknottende mechanische regels’.” (www.denieuwereporter.nl)

De makers van *Zembla*, Van Dongen en Driehuis, en de Volkrantjournalisten, Berkeljon en Wansink, hebben er nu wel voor gekozen om, zoals Schoo al voorstelde, met elkaar het debat aan te gaan met behulp van webpublicaties.

Op 1 juni verscheen een reactie op deze discussie namens de Raad voor de Journalistiek, wederom op denieuwereporter.nl en geschreven door Daphne Koete. Hierin wordt verduidelijkt dat de uitspraak van de Raad geen enkele betrekking had op de uitzending documentaire *De heilige Ayaan* zelf. Vervolgens schrijft Koete: ‘Volgens de Raad dient een journalist bij het publiceren van ernstige beschuldigingen met bijzondere zorgvuldigheid te werk te gaan, hetgeen in het algemeen meebrengt dat hij wederhoor dient toe te passen. Dit betekent dus niet dat een journalist in alle gevallen wederhoor zou moeten toepassen en dat een publicatie die zonder wederhoor tot stand is gekomen ‘per definitie ondeugdelijk zou zijn’. In de Leidraad die de Raad onlangs heeft gepresenteerd is helder uiteengezet wanneer een journalist wél en wanneer hij géén wederhoor behoeft toe te passen.’ Gesteld wordt dat het voor de Raad in deze kwestie doorslaggevend was ‘dat Berkeljon en Wansink de citaten als feitelijk juist hadden gepresenteerd en bovendien zodanig in de context hadden geplaatst dat weinig ruimte werd gelaten voor een andere conclusie dan dat de handelwijze van Driehuis en Van Dongen niet deugt’. Dat heeft volgens de Raad de integriteit van Driehuis en Van Dongen geschaad en daarom had wederhoor toegepast moeten worden. Deze reactie namens de Raad voor de Journalistiek eindigt als volgt: ‘Ten slotte verdient nog opmerking dat de Raad een orgaan van zelfregulering is. Dat betekent dat de Raad is ingesteld door de beroepsgroep zélf. In de Stichting Raad voor de Journalistiek participeren alle grote media-organisaties.[...] Reeds om die reden is simpelweg onjuist, dat de Raad binnen de beroepsgroep weinig gezag zou hebben. Verreweg de meeste media en journalisten werken mee aan de procedures bij de Raad en publiceren de uitspraken als een klacht (deels) gegrond is verklaard. Met zijn uitspraken beoogt de Raad bij te dragen aan het debat over journalistieke mores. Gezien de discussie bij De Nieuwe Reporter lukt dat aardig.’ (www.denieuwereporter.nl)

19.2 Eerdere aanklachten tegen Zembla

In zijn reactie op de nieuwereporter.nl deelt Driehuis mee dat *Zembla* zelf ook eerder is aangeklaagd en zelfs veroordeeld door de Raad voor de Journalistiek, te weten op 9 juli 2004, 4 maart 2005 en 2 juni 2006.

De aanklacht op 9 juli 2004 betrof het onjuist toepassen van wederhoor en het gebruik van bronnen. Het betrof de uitzendingen van 8 en 11 maart 2004, *De X-dossiers*, over de zogenoemde X-dossiers van de Belgische justitie. De geraadpleegde bronnen voor deze uitzending zouden volgens de klager, de heer C.L. Geerts, onbetrouwbaar zijn en er zou verzuimd zijn wederhoor toe te passen. De klager stelt dat hij door de suggestieve wijze van presenteren en het leggen van onjuiste verbanden door *Zembla* ernstig in diskrediet is gebracht. In de uitspraakweergave van de kwestie staat dat *Zembla* hier tegenin brengt dat ‘zijn werkwijze zich kenmerkt door zeer gedegen onderzoek en nauwgezette toepassing van de beginselen van behoorlijke journalistiek’, en dat het de heer Geerts niet om een weerwoord heeft gevraagd, ‘omdat geen nieuwe feiten naar voren zijn gebracht’. De Raad heeft de aanklacht uiteindelijk deels gegrond verklaard. (www.rvdj.nl)

De aanklacht op 4 maart 2005 was gericht tegen de hoofdredacteur van *Zembla*, en werd ingediend door de heer Blaauw, oud-hoofdcommissaris van politie. Het betrof de uitzending van 18 november 2004 *Vermoorde kinderen*. De aanklacht luidde dat de klager in de uitzending wordt verweten moreel (mede) schuldig te zijn aan de dood van de dochter van Grishaver, ondanks het feit dat het College van procureurs-generaal heeft geconcludeerd dat klager een dergelijk verwijt niet kan worden gemaakt. Het oordeel van de Raad in deze zaak luidde dat een journalist bij het publiceren van ernstige beschuldigingen met bijzondere zorgvuldigheid te werk moet gaan, ‘hetgeen in het algemeen onder meer inhoudt het toepassen van wederhoor’. De Raad stelde bovendien: ‘door de inhoud en strekking van het persbericht onvolledig en daardoor onjuist weer te geven heeft verweerder naar het oordeel van de Raad grenzen overschreden van hetgeen – gelet op de eisen van journalistieke verantwoordelijkheid – maatschappelijk schappelijk aanvaardbaar is’. Deze aanklacht tegen *Zembla* werd gegrond verklaard. (www.rvdj.nl)

De aanklacht op de zitting op 2 juni 2006 was wederom gericht tegen de hoofdredacteur van *Zembla*. Het betrof de uitzending van 17 oktober 2005 *TBS-er zoekt vrouw*, waarin de klager, waarvan naam onbekend, geportretteerd werd en waarbij ook betrokkenen aan het woord werden gelaten. De aanklacht luidde dat de wijze van presenteren van feiten en meningen, met name door het ontbreken van het weerwoord van de klager in kwestie, de kijker weinig ruimte lieten voor een andere conclusie dan dat klager zijn ex-partner in de prostitutie heeft gedwongen. Bovendien zou de uitzending ongefundeerde ernstige beschuldigingen bevatten aan het adres van de klager, die slechts gebaseerd waren op één bron. Verder stelde de klager dat verweerder ten onrechte heeft nagelaten wederhoor toe te passen. Deze klachten werden door de Raad ongegrond verklaard. (www.rvdj.nl)

Zembla is tot drie keer toe zelf aangeklaagd voor het ontbreken van wederhoor en voor tendentieuze berichtgeving. Waarbij de aanklacht een keer geheel en een keer deels gegrond werd verklaard. Het feit dat *Zembla* zelf meerdere malen is geconfronteerd met een aanklacht bij de Raad voor de Journalistiek, maakt het vanzelfsprekender dat zij op het moment dat zij zelf in diskrediet werden gebracht de stap hebben genomen een aanklacht in te dienen bij de Raad.

20. Zembla aan het woord

De critici zijn veelvuldig aan het woord geweest. Hun standpunten zijn duidelijk. Voor de volledigheid van dit onderzoek wordt het van belang geacht dat ook *Zembla* aan het woord wordt gelaten om te kunnen reageren op de hele affaire. Vandaar dat contact is gezocht met de redactie van *Zembla*. Op woensdag 27 juni 2007 vond het volgende gesprek plaats met Kees Driehuis, eindredacteur van *Zembla*.

Hoe kijkt u nu op alles terug?

Als een hele heftige periode, wat betreft het programma hoor. Voor onszelf, maar ook voor het programma en voor de VARA. Wat mij het meest verbaasde is dat collega's, in de Volkskrant, in het boek en op websites, er een complot achter zagen. Alsof wij hier een soort politiek centrum hebben dat regelmatig maoïsten ontvangt om na te denken wat we nu weer eens gaan doen. Wij vonden Ayaan Hirsi Ali natuurlijk een opvallende vrouw, die als je er een beetje in verdiepte diverse verhalen vertelde over haar verleden. Ze had een prominente plek in de VVD die in een regering zat met een minister die iedereen maar het land uit wilde hebben. We hebben het een tijdje weggelegd en weer opgepakt en uiteindelijk zijn we er serieus mee aan de gang gegaan en is het die uitzending geworden. Achteraf zou ik misschien een aantal dingen in het programma iets anders geformuleerd of iets anders gemonteerd hebben. Maar dat geldt voor iedere uitzending. Kijk, als we het stukje van Barend&Van Dorp erin hadden gedaan, hadden we minder gesodemieter gekregen. Maar wezenlijk zou het de uitzending niet veranderd hebben, de toon misschien.

Wanneer zijn jullie begonnen met de research en het maken van de documentaire?

Een jaar voor de uitzending, schat ik. Jos van Dongen merkte op dat er verschillen zaten in de verhalen die ze vertelde.

De aanleiding waarom jullie op onderzoek uitgaan wordt namelijk niet verteld in de documentaire.

Ik geloof dat er in het begin gezegd wordt 'ze vertelt verschillende verhalen, er is niet een compleet verhaal over haar verleden'. Het grappige is dat wij pas hoorden dat zij haar biografie aan het schrijven was toen wij al bezig waren en het bijna af was. Dat was gewoon toeval. Ze hebben later ook weer beweerd dat wij dat wisten.

Jullie beginnen met 'ze zegt dat ze recht van spreken heeft, maar heeft ze dat eigenlijk wel?'

Dat is wel scherp neer gezet. Kijk iemand die zich zo profileert als Ayaan, dus als aanjager van de discussie over de islam en als VVD Kamerlid. Waar haalt die precies al die wijsheid vandaan en klopt het wel met haar eigen verleden? Het nieuwsbericht na onze uitzending ging ook niet over Ayaan, dat ging over de VVD. Wij beweerden ook niet dat het allemaal heel nieuw was, we hebben het wel een keer op een rij gezet allemaal. Dat was nog nooit gebeurd op de manier zoals wij gedaan hebben. We hebben personen gesproken en het bij haar gecheckt waarmee ook alles bleek te kloppen. En het nieuwsbericht was 'VVD wist van die leugen'. Zij namen dat risico blijkbaar, wat vreemd is voor een minister die, naja dat verhaal. Wij hadden ook helemaal niet verwacht dat daar zo'n gedoe over zou ontstaan.

Eigenlijk kaarten jullie met de documentaire iets veel groters aan, jullie eindigen ook met de uitspraak over Taida Pasic.

Het is wel duidelijk bedoeld ook om aan te kaarten dat die VVD, die zo'n prominente rol in dat hele asielzoekersdebat speelde, Ayaan op een voetstuk hadden gezet. Eigenlijk alles wat zij deed was goed. En wij wisten ook, dat is ook later duidelijk geworden, binnen die VVD-fractie lag zij helemaal niet zo goed. Daar ging eigenlijk die uitzending niet over, maar dat hebben we wel min of meer meegenomen. Wat mij ook echt verbaasd heeft is dat na die uitzending niemand helemaal goed heeft uitgezocht wat er precies is gebeurd toen zij van de Partij van de Arbeid naar de VVD ging. Wie wist wat? Wat is haar beloofd? Wat wist die VVD? Over de Nederlandse journalistiek gesproken. Wel een enorme bek tegen ons dat wij allemaal met oud nieuws kwamen en dat het niet deugde, maar zelf niet uitzoeken hoe het dan zat. En ik denk dat daar nog gekke dingen uit naar voren hadden kunnen komen.

Zembla ging het puur om Ayaan gekoppeld aan het feit dat ze lid is van de VVD.

Ja, een prominent Kamerlid op een terrein waar ze zelf veel over spreekt. Waar je je vraagtekens bij kunt zetten. Er zat geen masterplan achter.

Maar van de andere kant hebben zij dat wel opgezet met die pre-damage control.

Dat vind ik niet zo gek. Kijk als je vrienden hebt en er gebeurt iets met je, dan gaan die vrienden om iemand heen staan om die te beschermen. Dat vind ik op zich niet zo gek. Ik vind het vervelend dat daar leugenachtige onzin bij gehaald wordt. Dat vind ik raar en dat vind ik ook niet in orde en kortzichtig. En daaruit blijkt dat er ook een hele elitaire journalistiek bestaat die bepaalt wat goed is voor anderen.

Hebben jullie achteraf niet het gevoel dat jullie meer nadruk hadden kunnen leggen op de VVD?

Achteraf hadden wij nog wel hele andere versies van dit programma kunnen maken. Maar dat vind ik niet zo zinvol om over te praten. Ten eerste omdat het net lijkt alsof je dan spijt hebt. Stel je voor ik geef een interview en ik zeg, nou ik zou het heel anders doen. Al die types die dat graag willen, pikken dat er dan weer uit. 'Zembla spijt van Ayaan uitzending'. Dat hebben we helemaal niet. Ik verdedig die uitzending gewoon helemaal zoals die is uitgezonden. Dit vraagt enorm veel aandacht en het kost enorm veel energie. Je moet oppassen, want je bent geneigd om overal in te vliegen. Na een dag zei ik al tegen Jos laat ze allemaal maar komen, want dit winnen we toch niet. Laat het maar even uitrazen. En hier intern maakt het je juist strijdvaardiger. Zolang het maar klopt, zolang het maar waar is. En ik wil er al helemaal niet bang van worden. Kijk, de week daarna hadden we documentaire over Verdonk en toen heb ik wel even gedacht 'oh jeetje', maar daarna van 'ja dat kunnen we aan'.

De documentaire werd wel echt precies tussen de affaire Taida Pasic en de lijsttrekkersverkiezingen van de VVD uitgezonden. En een week later zonden jullie *De tien geboden van Verdonk* uit.

Niemand gelooft het. Dat was ook echt toeval. Ik kan je ook wel uitleggen waarom. Wij wilden een uitzending over Verdonk maken. En dat moest op die datum, want wat was er ook alweer? Of zij werd lijsttrekker of niet. Dat was er. Dus we zaten aan die datum gebonden. En deze Ayaan uitzending was al gepland op die dag en zo kwamen ze achter elkaar terecht. Ja, iedereen ziet daar een complot in. Ik vind het geweldig overigens, maar soms zijn de dingen veel simpeler dan ze lijken. En het kan best zijn dat we ooit bedacht hebben van het is een beetje verkiezingstijd, misschien een mooie periode. En natuurlijk denken we ook: volgend jaar zijn de Olympische Spelen daar moeten we eens over nadenken. Doen we iets met China?

Dan doen we dat tegen die tijd. En dat hebben we misschien ook wel met Ayaan en Verdonk gedaan.

In het boek *De orkaan Ayaan* staat dat Hirsi Ali bang was dat jullie de huwelijksakte hadden gevonden. Dat soort bewijzen hebben jullie niet kunnen tonen. Hoe voelt het dan als u zoiets leest?

We deden het met wat we hadden. Kijk, we hadden nog wel meer dingen, maar die zijn niet uitgezonden omdat ik vond dat dat niet verantwoord was.

Bijvoorbeeld over de besnijdenis.

Ja, dat hebben wij zelf overigens niet openbaar gemaakt. Wij zijn niet achterlijk. Kijk een vraag ergens over stellen aan iemand die geïnterviewd wordt en die zelf dat ook als issue heeft, onder andere die besnijdenis, dat zou normaal gesproken toch moeten.. Ja het was ook wel heel persoonlijk, maar het was ook een persoonlijk verhaal. Zo zijn er nog veel meer vragen aan haar gesteld. En vervolgens ga je afwegen hoort dat nog wel bij het onderzoek dat we aan het doen zijn. Klopt het wel, hebben we daar voldoende voor? Is het relevant? Al die vragen die zich op zo'n moment voordoen. We hebben 35 minuten, daar kan niet alles in. Er wordt wel meer niet uitgezonden, maar dit was het.

Maar is het relevant waarvoor dan precies?

Nou relevant voor het verhaal. Spreekt zij altijd de waarheid? Wat is het vluchtverhaal van Ayaan Hirsi Ali? Hoe is ze in Nederland gekomen? Waarom? Welke argumenten heeft ze gebruikt om hier als vluchteling erkend te worden? Hoe zit het eigenlijk met die standpunten? Zij draagt nogal wat dingen uit over de islam en over uithuwelijking. Wat heeft ze daar zelf eigenlijk van meegekregen of is het allemaal uit boeken of getheoretiseerd? Het mag, maar dan moet ze zelf uitkijken wat ze daarover zegt in het openbaar.

Dit is wel een heel erg persoonlijk verhaal geweest.

Ja, maar die VVD beslist dat alle 26.000 het land uit moesten, vaak met veel betere argumenten om hier te blijven, dan Ayaan ooit gehad heeft. Hoe kan het dat een vrouw die zelf goed gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheden in Nederland, lid is van de VVD? Van mij mag er gelogen worden om hier een plek te krijgen, ik snap dat allemaal heel goed. Maar dan moet je als VVD-Kamerlid niet je verleden vergeten. Dat speelt natuurlijk wel een rol. Hoe zit dat allemaal?

In de kwestie van Taida Pasic heeft ze wel haar eigen verleden erbij betrokken.

Toen stak ze even een heel klein beetje haar nek uit. Maar voor het overige steunde ze volmondig een partij die toch vooral alle mensen het land uit wilde hebben, die dezelfde argumenten hadden gebruikt als zij om het land in te komen. En ik denk altijd dat die mensen niet voor niets komen. Ik denk echt dat er de afgelopen jaren veel schrijnende gevallen terug gestuurd zijn door die VVD die wel zoenend Ayaan binnen haalde.

De broer van Ayaan heeft zich een dag na de uitzending teruggetrokken als getuige van het huwelijk.

Ja, nou ja, hoe die terugtrekking is gegaan dat laat ik nu maar even zitten, maar wij dachten toch het klopt. We hadden geen reden om te twijfelen.

Maar hij was familie van Ayaan.

Maar alles bij elkaar, misschien waren er nog meer aanwezigen waar ik nu even niets over kan zeggen, maar die we niet gebruikt hebben in de uitzending. Alles bij elkaar dacht ik, dit kunnen we uitzenden.

De critici vonden ook dat de documentaire een suggestief karakter had.

Nee, het was niet suggestief. Het zijn allemaal feiten die wij brengen en die we hebben gecontroleerd. Of uitspraken, en die blijken dan te kloppen en dan worden ze een feit. Bij alles waar je niet het keiharde schriftelijke bewijs van kan overleggen, ben je afhankelijk van andere bronnen. Suggestief heeft de bijbetekenis van je gokt een beetje en je hoopt dat het waar is of je doet aan stemmingmakerij.

We hebben hoor en wederhoor toegepast, dit is wat wij gevonden hebben.

Kijk, het vluchtverhaal kwam voort uit angst voor haar man. Dus die man en dat huwelijk speelden wel een belangrijke rol in het verhaal en dat is de reden geweest om het uit te gaan zoeken. Aan de ene kant was ze bang en aan de andere kant wel die man ontvangen. Raadselachtig. En die tante zegt dan dit en die broer zegt dan dat. En dan is die broer misschien minder betrouwbaar, maar die tante waarom zou die dat zeggen. En dat in combinatie met de vraag was ze nu werkelijk bang. Allerlei mensen gaven aanwijzingen dat ze helemaal niet bang was.

In *De orkaan Ayaan* staat dat dat filmpje van de NMO pas is gemaakt toen ze al niet meer in het AZC woonde en nadat ze haar vader heeft geschreven en nadat haar ex-man langs was geweest. Toen hoefde ze ook geen angst meer te hebben.

Dat weet ik niet. Ik heb het boek niet gelezen.

Maar hoe weet u dan dat de betreffende citaten voor de aanklacht bij de Raad voor de Journalistiek in het boek staan?

Ik heb het hoofdstuk over Zembla gelezen. Ik vond dat ik dat moest doen en verder heb ik me laten informeren. Ik vertrouw het boek ook niet. Als ik zie dat wat wij ermee te maken hebben, dat daar al drie leugens in twee zinnen staan. Dan denk ik, wat heb ik aan dat boek. Journalistiek heb ik er ook niets aan. Ik vind het twee totaal onbetrouwbare journalisten. Althans, op het gebied waar ze over schrijven. Ik vertrouw het echt helemaal niet. Het is namelijk gewoon een bericht van de vriendenclub. Dat hoef ik toch als onderzoeksjournalistiek niet serieus te nemen. Ik wil hiermee, met deze uitspraak wat mij betreft ook dat hele boek ter discussie stellen. Het kan me verder niet zoveel schelen. We hebben het gewonnen. Klaar.

Maar het hoeft niet meer uit de handel en er komt geen rechtzaak?

Nee, er komt een aanpassing. En als die aanpassing klopt, dan hebben we ons recht gehaald vind ik.

Hoe verklaart u zelf de reacties op de uitzending?

Naar mijn idee komt dat doordat Ayaan op een hele handige wijze, een behoorlijk groot en invloedrijk gezelschap om zich heen had verzameld in de politiek en de journalistiek, die haar per definitie steunde. En dat ging van Barend&Van Dorp, zal ik maar zeggen, dus een beetje de populaire televisie, tot Jaffe Vink van Trouw en Hans Wansink, Van Gogh, Holman, al dat soort mensen. Het is een enorme charismatische persoonlijkheid, die mensen heel goed aan zich kan binden. En de publieke opinie ook beheerst. En daardoor begon voor de uitzending inderdaad al het modder gooien tegen ons. Niemand had nog iets gezien. Maar alleen omdat

Ayaan tegen Leon de Winter had verteld dat Jos van Dongen rare vragen had gesteld, om het maar even heel kort door de bocht te zeggen, toen is dat hele circus begonnen. De heilige Ayaan, het werd helemaal bevestigd. Je mag daar niets kritisch over zeggen. Dat is het verschil met uitzendingen over de banken en de beleggingen, dat is geen persoon, dat is iets onpersoonlijks als geld. Daar kan je niet zoveel kwaad mee. Wie kan er kwaad over worden dat je dat onthult?

De bedrijven zelf.

Die waren ook niet erg blij met ons. Maar dat is wat anders. Zoals wij persoonlijk Ayaan portretteerden, zo kwam de boemerang ook persoonlijk op ons terug.

Julie hadden verwacht dat er iets aan het rollen gebracht zou worden en niet dat dat terug zou komen.

Dat in Trouw die hoogleraar zei dat als het allemaal waar was wat wij hadden uitgezonden Ayaan eigenlijk geen Nederlander was. Toen kregen wij dus de schuld. Toen kwam Verdonk die heel snel bekend maakte dat zij geen Nederlander was en toen liep dat helemaal uit de hand. Eigenlijk hoorde Verdonk namelijk bij het Ayaan-kamp. Toen viel Verdonk weg, wie moeten we nog de schuld geven. Zo heb ik het wel heel erg ervaren. Dat wij de schuld moesten hebben bij gebrek aan een ander. Er wisten een groot aantal mensen rondom Ayaan dat ze gelogen had, die hebben het bewust misschien niet verzwegen, maar haar vluchtverhaal niet aan de grote klok gehangen. Ze wisten dat ze daar als VVD Kamerlid misschien wel problemen mee kreeg. Wat achteraf ook gebleken is, maar omdat die graag wilden dat ze binnen de VVD een rol speelde, moesten ze dat verzwijgen. Ik ben ervan overtuigd dat het zo gegaan is. En dat waren nou juist de mensen die dachten ohjee we zijn betrappt. En die zeggen vervolgens het is oude koek. Ja voor hun.

Maar ook wel voor meer mensen.

Maar ik heb toch ook veel mensen gesproken, die op de manier zoals het achter elkaar was gezet echt niet wisten dat haar leven zo in elkaar zat. Iedere uitzending is een vergrootglas. Als je het hebt over beleggingen, mensen die er verstand van hebben die wisten het al. Dan kun je altijd zeggen het is oud nieuws. Altijd weet iemand wel iets. Wat wij doen is het vertalen naar een televisieprogramma waar een half miljoen mensen naar moeten kijken en daarmee iets teweeg brengen. Het gaat erom dat je het deelt met elkaar en dat je het toetst. Klopt dat? Zijn dat onze normen? En dat je er discussie over voert. En daar kan ik nog kwaad over worden. Dat er nog steeds verstandige mensen zijn die zeggen dat wij Ayaan het land uit gejaagd hebben. Dat is gewoon bewuste kwaadsprekerij echt een poging om de hele titel Zembla om zeep te helpen.

Maar dan maakt u naar deze mensen hetzelfde verwijt als zij naar Zembla toe.

Dat is ook de reden waarom we er heel matig op terug komen. Dat zag je ook op de Nieuwe Reporter. Ik schrijf een stukje en als een boemerang keert het tegen ons. Terwijl normaal zou ik dan willen deelnemen aan zo'n debat. Maar het is zo persoonlijk soms, dat ik denk ik doe daar niet aan mee. Ik denk dat wij dit jaar ook wel dingen hebben laten zien waaruit blijkt dat wij niet klein te krijgen zijn.

De affaire heeft betrekking op veel verschillende zaken; de documentaire, Zembla, de politiek, de aanklacht bij de Raad voor de Journalistiek en De Tegel en Felix Rottenberg die in *De wereld draait door* vertelt over drie boze mannen bij zijn voordeur.

Die toen ik hem daarover natuurlijk een briefje heb gestuurd, zo laf was om er niet op in te gaan.

Julie hebben de Tegel niet gewonnen.

Dat hoort allemaal in mijn beeld dat men in zekere zin niet om deze documentaire heen kon, maar dat er ook weer krachten zijn die ervoor zorgen dat we niet winnen. Rottenberg zal inderdaad benaderd zijn van 'zeg je zorgt toch wel dat Zembla niet wint?'.

Betekent dit alles dat er sprake is van een kentering van de manier waarop er tegen onderzoeksjournalistiek wordt aangekeken?

Er worden vaker journalisten als boodschapper van het nieuws in kwaad daglicht gezet. Het is recent ook gebeurd met Joep Dohmen die voor NRC Handelsblad een verhaal schreef over die man die bij Geert Wilders in de Tweede Kamer zat. Dat is vervolgens ook gebagatelliseerd. Hoogst merkwaardig. Ook weer omdat het over een persoon in de politiek ging, viel mij op. Misschien heeft het daar iets mee te maken. Het heeft ook iets met links te maken, wat dan vroeger linkse journalistiek heette, of linkse kerk. Maar we schamen ons daar niet voor. We vinden het niet erg dat we links zijn. Wij willen iets teweeg brengen met onze uitzending. Het is geen Dancing on Ice.

En weet je wat het ook is, Ayaan was ook, dat bleek ook in de debatten daarna, van links tot rechts geliefd. In veel gevallen heb je een verhouding links – rechts, en staan ze tegenover elkaar. In het geval van Ayaan was bijna iedereen haar vriendin. Ze is echt een fenomeen. Ze had ook allang besloten dat ze naar Amerika zou gaan. Daar hadden we ook helemaal niks mee te maken. Zij had iets om zich heen. En nog steeds. Als zij ergens op een universiteit in Kentucky een verhaal houdt. Dan komt het hier de volgende dag op de voorpagina van de krant. Vraag niet waarom, maar dat is het fenomeen. En dat kaartten wij aan, op een manier die een hoop mensen niet beviel.

Wat zegt dit dan over onderzoeksjournalistiek?

Je moet natuurlijk oppassen en geen fouten maken. Stel je voor er zat in die uitzending iets wat je echt voor de rechter moet toegeven. Dan heb je wel een heel groot probleem, want dat raakt je geloofwaardigheid. Vorige week is de Volkskrant overkomen dat er een discussie ontstaat over een woord dat ze gebruikt hebben. Dan geven ze een hoogleraar de schuld en die zegt dan weer een dag later dat het niet zijn schuld is. Dan begint het allemaal een beetje link te worden. En zo gevoelig ligt dat. Het gaat over één woord in feite. Ze hadden helemaal gelijk bij de Volkskrant. De hele affaire klopt. Maar ze hebben alleen dat ene woord gebruikt wat vervolgens door de tegenpartij slim is gebruikt om daarmee de hele boel discutabel te maken. Dat is journalistiek wel lastig, want je moet risico's lopen anders gebeurt er niets. Ik weet wel dat er geen applaus is als we de banken gaan aanpakken. Dan staat er ook gewoon een batterij advocaten klaar.

In een interview heeft u eens gezegd 'wat wij willen is journalistiek niet relevant'.

Dat is ook niet relevant. Wij zoeken datgene uit waarvan we graag willen weten hoe het zit en waarvan we vermoeden dat daar misschien iets niet klopt en waarvan ik vind dat de samenleving een rad voor ogen wordt gedraaid of waar mensen benadeeld worden. Ons rechtvaardigheidsgevoel speelt een grote rol.

De onrechtvaardigheid omtrent deze kwestie zou dan gaan over het feit dat Hirsi Ali lid was van de VVD.

Ja, de partij van het strenge immigratiebeleid. En dat is ons ook wel verweten dat als het de Partij van de Arbeid was, het anders was geweest. Het hing niet zozeer van haar af. Het ging om het beleid, het ging niet eens om partij. De VVD heeft ook goede dingen. Het ging mij specifiek, zeker in die periode, om de manier waarop over moslims en allochtonen gesproken werd. Ik vond dat de VVD en Ayaan een slechte bijdrage aan het debat leverden, omdat zij

mensen stigmatiseerden die voor een groot deel een poging doen om in deze samenleving iets te bereiken. Als zij dat bij de Partij van de Arbeid had gedaan was er precies hetzelfde gebeurd. Bij die uitzending over de beleggingen hebben we ook Wim Kok aangepakt. Maar het is nu eenmaal zo dat in een bepaalde hoek dingen van ons meer te verhapstukken vallen dan in een andere hoek. Daarom maak ik het niet mooier dan het is hoor. Hirsi Ali is niet zomaar een persoon, dit is iemand die het debat in Nederland beheerste en Kamerlid was. En ook nog tot de 100 belangrijkste personen van de wereld werd gerekend volgens Time. Iemand die er niet voor terug deinst om overal een mening over te hebben.

U heeft ook in een interview gezegd ‘de onafhankelijkheid zit hem in de onderwerpkeuze en de manier waarop we die uitwerken’. Die onafhankelijkheid zit hem niet in het feit dat jullie je nergens over opwinden.

Nee, maar dat wordt een beetje door elkaar gehaald. Kijk met onafhankelijkheid daar bedoel ik mee wij laten ons door niets of niemand leiden behalve door onszelf. We hebben wel opinies en we hebben het beste met de wereld voor. Onafhankelijkheid is anders dan neutraal. We zijn niet neutraal. Elke journalist, links, rechts, fascistisch, maoïstisch, maakt altijd keuzes. Pas als je heel bewust dingen weg laat om de boel te misleiden dan ben je gewoon een manipulator. Je wilt een beeld geven, waardoor mensen inzicht krijgen in iets. En dat is altijd subjectief.

Ook de intonatie van de vragen en de voice-over?

Ja. Wij interviewen op het scherpst van de snede. Dat geef ik toe.

Zoals ook tijdens het interview met Hirsi Ali tijdens de voorvertoning van het ruwe materiaal?

Ja, naja, ik ben niet altijd even gelukkig met die toon, maar we zijn niet van het NOS Journaal.

In navolging van dit gesprek werd ook nog even kort gesproken met de maker van *De heilige Ayaan*, Sinan Can en Jos van Dongen. Sinan Can geeft aan dat Hirsi Ali niet zomaar is ondervraagd over haar besnijdenis. Er is voorafgaand daaraan wel degelijk research gepleegd waaruit bleek dat zij hierover ook tegengestelde verhalen vertelde. In Nederland deed zij voorkomen alsof zij de ergste variant van besnijdenis had ondergaan terwijl in het artikel in *The Guardian*, van 17 mei 2005, hierover het volgende staat geschreven:

“As a child it is something you are proud of,” Hirsi Ali says. “ I remember the celebrations. I remember the goodies and the gifts. And I remember being caught by these two women – one of them my grand mother. But they couldn’t find a woman to do it. They found a man, and fortunately for those girls circumcised by man, it’s much milder. So I wasn’t circumcised in the way that I should have been.”

Wat betreft de angst voor eerwraak die Hirsi Ali volgens *Zembla* onnodig of in zijn geheel niet gehad zou hebben, vertelt Sinan Can dat hij Nederlandse deskundigen op dit gebied, Clementine van Eck en Henk Ferwerda, gesproken heeft over eerwraak onder Somaliërs. Zij verklaarden dat dit voornamelijk onder Turken en Koerden voorkomt. Ze hadden volgens hem nog nooit gehoord van of te maken gehad met eerwraak onder Somaliërs.

Dat *Zembla* in de documentaire weinig nadruk heeft gelegd op de VVD komt volgens Sinan Can doordat pas tijdens de vertoning van het ruwe materiaal op 27 april uit de reacties van Hirsi Ali bleek dat de VVD op de hoogte was van de leugens.

In het gesprek met Jos van Dongen bevestigt hij dat hij had opgemerkt dat Hirsi Ali in interviews in het buitenland opener sprak over haar verleden dan in de Nederlandse pers. Het was volgens hem misschien ook beter geweest als dit in de documentaire genoemd zou zijn. Dat dit niet gebeurd is wijt ook hij aan het feit dat in de journalistiek keuzes gemaakt moeten worden. Je kunt nu eenmaal niet alles laten zien. Over alle ophef die na de uitzending is ontstaan is ook hij hoogst verbaasd. Hij vertelt over de anonieme brief die vlak na de uitzending naar alle Nederlandse kranten is verstuurd. Daarin stonden mededelingen over de reis naar Afrika die voor de documentaire werd gemaakt en de vergoeding die Mahad Hirsi Magan, de broer van Hirsi Ali, gekregen zou hebben. Jos van Dongen stelt dat het opmerkelijk is dat de volgende dag journalisten refereerden aan die anonieme brief alsof het een betrouwbare bron was. *Zembla* heeft in de documentaire naam en toenaam gegeven van de mensen die zij gesproken hebben, maar werd minder serieus genomen dan deze anonieme bron.

21. Conclusie

Op basis van de reconstructie kan geconcludeerd worden dat dankzij de maatschappelijke context waarin de documentaire werd uitgezonden het eenvoudiger was om de kwestie over de leugens van Hirsi Ali en onredelijkheid van het beleid van minister Verdonk op de publieke en vooral de politieke agenda te plaatsen. De omstandigheden waren in dat opzicht gunstig. Op basis van de informatie die verkregen is tijdens het gesprek met Kees Driehuis, eindredacteur van *Zembla*, kan echter geconcludeerd worden dat het moment van de elkaar opvolgende uitzending van *De heilige Ayaan* en *De tien geboden van Verdonk* toeval was. Dat maakt dat de in dit onderzoek vooraf ingenomen stelling niet blijkt te kloppen. Er kan niet aangetoond worden dat *Zembla* de kwestie over het verleden van Hirsi Ali heeft gebruikt om de onredelijkheid van het beleid van Rita Verdonk op de publieke of politieke agenda te kunnen zetten. Het is toeval dat *De heilige Ayaan* slechts enkele maanden na de affaire met de Kosovaarse scholiere Taida Pasic en een paar weken voor de lijsttrekkersverkiezing van de VVD werd uitgezonden. Het blijkt echter wel te kloppen dat *Zembla* het geen probleem heeft gevonden de kwestie over het vluchtverhaal aan te kaarten gezien hun stellingname tegen het Nederlandse asielbeleid van de VVD. Geconcludeerd kan tevens worden dat het geen vooropgezet plan was om met de documentaire zowel Hirsi Ali of Verdonk in diskrediet te brengen. Een jaar voor de uitzending werd opgemerkt dat er een discrepantie bestond in de verhalen die Hirsi Ali in de media over haar verleden vertelde. Aangezien het een prominent Kamerlid betrof van uitgerekend de VVD met het strenge immigratiebeleid vond *Zembla* dat dit uitgezocht moest worden. Het enige wat *Zembla* op een agenda heeft willen zetten betreft het feit dat Hirsi Ali niet eerlijk is geweest over haar verleden en leugens heeft verteld om in Nederland asiel aan te kunnen vragen, terwijl ze later lid werd van een partij met een streng immigratiebeleid. Dat hierop zo kritisch gereageerd werd lijkt verband te houden met het feit dat zij in diverse kringen geliefd was. Daardoor kon de affaire ook uitgroeien tot een schandaal. De geliefde 'heilige' Hirsi Ali werd bekritiseerd en bleek schuldig te zijn aan iets dat in contrast staat met het beleid van de politieke partij waar zij lid van was. Het klopt dat in diverse media de leugen al eerder aan de orde was gekomen en daarmee reeds bekend was. De kritiek dat de documentaire oud nieuws bevatte moet echter genuanceerd worden aangezien de documentaire het complete verhaal brengt, gecombineerd met hoor en wederhoor bij betrokkenen bij het verleden van Hirsi Ali en haarzelf. De documentaire blijkt echter wel suggestieve opmerkingen te bevatten. Daarentegen kan op basis van de verkregen informatie niet gezegd worden dat *Zembla* opzettelijk heeft bijgedragen aan de polarisatie van Hirsi Ali. Dit zou alleen gezegd kunnen worden wanneer *Zembla* had bevestigd dat er sprake was van een vooropgezet plan. Met het aankarten van de omstredeheid van Hirsi Ali lijkt *Zembla* deze omstredeheid ook over zichzelf afgeroepen te hebben, getuige niet alleen de negatieve reacties na de uitzending van *De heilige Ayaan*, maar ook de reacties omtrent de nominatie van de Tegel en de reacties op de aanklacht bij de Raad voor de Journalistiek. Inmiddels is het meer dan een jaar geleden dat *De heilige Ayaan* uitgezonden werd en lijkt de strijdbijl langzaam begraven te worden. Desalniettemin zal de documentaire de geschiedenis in gaan als discutabel en omstrede. Tegelijkertijd vormen de gebeurtenissen hieromtrent ook een journalistieke mijlpaal gezien de persoonlijke beschuldigingen en de discussies over het gebruik van zowel anonieme als bekende bronnen. Door *De heilige Ayaan* is immers ook duidelijk geworden hoe discutabel en omstrede de praktijken in de Nederlandse journalistiek kunnen zijn. Dat geldt dan niet alleen voor *Zembla*.

Literatuurlijst

Boeken

Berkeljon, S & Wansink, H. (2006). *De orkaan Ayaan, verslag van een politieke carrière*. Amsterdam: Uitgeverij Augustus

Boer, C. de & Brennecke, S. (2003). *Media en publiek. Theorieën over de media-impact*. Amsterdam: Boom

Brants, K. (2002). Opgejaagd door Cerberus. De moeizame mediatisering van de politieke communicatie. In: Bardoel, J. (red.). *Journalistieke cultuur in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Chorus, J. en Olgun, A. (2005). *In godsnaam. Het jaar van Theo van Gogh*. Amsterdam/Antwerpen: Contact

Ginneken, J. van (1999). *Brein-bevingen. Snelle omslagen in opinie en communicatie*. Amsterdam: Boom.

Hirsi Ali, A. (2006). *Mijn vrijheid. De autobiografie*. Amsterdam: Uitgeverij Augustus

Hirsi Ali, A. (2006). *Ayaan verzameld. Essays en toespraken*. Amsterdam: Uitgeverij Augustus

Lull, J. & Hinerman, S. (1997). The Search for Scandal, uit: J. Lull, S. Hinerman (ed.), *Media Scandals, Morality and Desire in the popular culture Marketplace*, Cambridge: Polity Press

Van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, dertiende uitgave

Artikelen

Ader, C.R. (1995). A longitudinal study of agenda-setting for the issue of environmental pollution. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 72 (2), 300-311.

Bovens, M en Wille, A. (2006). Waar bleef het vertrouwen in de overheid?, *Bestuurskunde*, 15/4 (december): 50-64. (http://igitur-archive.library.uu.nl/USBO/2007-0223-201035/bovens_06_waar.pdf)

Entman, R. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43, 4, 51-58.

Ghanem, S.I. & Wanta, W. (2001). Agendasetting and Spanish cable news. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45 (2), 277-289.

Henry, G.T. & Gordon, C.S. (2001). Tracking issue attention. Specifying the dynamics of the public agenda. *Public Opinion Quarterly*, 65, 157-177.

Semetko, H.A. & Valkenburg P.M. (2000). Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication*, Volume 50 Issue 2, 93-109.

Veranderingen in de verhouding burgers, overheid en media, uit: *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*, RMO advies 26, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Den Haag 2003, 19-41.

Websites

www.debatplaats.vara.nl
www.denieuwereporter.nl
www.detegel.nl
www.hilbrand-nawijn.nl
www.kijkonderzoek.nl
www.nosheadlines.nl
www.ochtenden.nl
www.regering.nl
www.rvdj.nl
www.vara.nl
www.villamedia.nl
www.vpro.nl/programma/buitenhof/
www.vpro.nl/programma/zomergasten/
www.vpro.nl/programma/zomergasten/
www.zemlabla.nl
www.zemlatv.nl

Radio

De Ochtenden, VPRO, Radio1, 09:00, 26-12-2003
IopdeMiddag, NCRV, Radio 1, 16:00, 12-05-2006
Kunststof, NPS, Radio 1, 19:00, 12-05-2006
Stand.nl, NCRV, Radio 1, 13:34, 12-05-2006

Televisie

Barend en Van Dorp, RTL 4, 11-09-2002
De Leugen Regeert, VARA, 12-05-2006
De wereld draait door, VARA, 03-04-2007
NOS Journaal, 20:00 - 20:25 , 11-05-2006
NOVA, NPS en VARA, 22:15 - 22:45, 11-05-2006
NOVA, NPS en VARA, 22:15 – 22:45, 07-02-2006
Zembla: De heilige Ayaan, NPS en VARA, 21:00, 11-05-2006
Zembla: De tien geboden van Verdonk, NPS en VARA, 21:00, 18-05-2006
Zomergasten, VPRO, 29-08-2004

Krant- en tijdschriftartikelen

25-04-2007. Makers tv-programma willen boek uit handel. *nrc.next*

Berkeljon, S. en Wansink, H. ,28 oktober 2006. Wat heeft Ayaan Hirsi Ali bereikt met haar lobby? Het netwerk. *de Volkskrant*

Bos, van den A. & Cate, ten A., 5 februari 2006. Verdonk: Taida pleegt Fraude. *De Telegraaf*

Brunt, E., 7 december 2002. Mediafenomeen. *VARA TV Magazine*

Caldwell, C., 3 april 2005. Daughter of the Enlightenment. *The New York Times Magazine*

Chorus, J., 28 augustus 2004. Ze zullen zien dat ik gelijk heb; Een half jaar met Ayaan Hirsi Ali. *NRC Handelsblad*

Driehuis, K., 19 mei 2006. Reactie van de eindredactie. *Trouw*

Horst, van der A. en Scheldwacht, R., 4 oktober 2002. Het meisje met het zwarte haar. *HP/deTijd*

Laan, C., 16 februari 2006. Somaliërs frauderen massaal. *Trouw*

Linklater, A., 17 mei 2005. Danger woman. *The Guardian*

Schoo, H.J., 28 mei 2007. Waarheid gaat boven wederhoor. *de Volkskrant*

Wal, van der G., 15 mei 2004. 'Cohen is een held'; Ayaan Hirsi Ali. *Vrij Nederland*